

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Budapest, Ferenc krt. 14.

Levelezési cím: **1450 Budapest, Pf. 77.**

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672, 413-6673**

Szerkesztőségi mobil: **(70) 388-7034**

Központi e-mail cím és előfizetés:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

www.facebook.com/magyarnaplo

Kiadja az Írott Szó Alapítvány

(1092 Bp., Ferenc krt. 14.)

és a Magyar Napló Kiadó Kft.

(1062 Bp., Bajza utca 18.)

Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt.

(1097 Bp., Táblás u. 32.)

Előfizetésben terjeszti

a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletága

(1080 Bp., Orczy tér 1.)

Előfizethető valamennyi postán,

a kézbesítőknél, e-mailen

(hirlap@posta.hu), faxon (303-3440)

Egy évre 7500 Ft, fél évre 3900 Ft.

További információ: 06-80-444-444

Nyomda: Pannónia Nyomda Kft.

(1139 Bp., Frangepán u. 16.)

A folyóirat megrendelhető

szerkesztőségünkben is:

• személyesen:

1092 Budapest, Ferenc krt. 14. I/5.

• levélben: **1450 Budapest, Pf.: 77.**

• telefonon: **06-1-413-6672**

• e-mailen: **info@magyarnaplo.hu**

A természet konnektora

Farsang idején a jókedvről kellene beszélni. Hajdan, amikor az év túlfordult legsötétebb napján, december 21-én, és minden nap egy hajszállal hosszabbnak mutatkozott, az emberekben felébredt a remény: tudták, hogy lassan véget ér a hideg és a sötétség hatalma, véget érnek azok a szigorú hónapok, amelyekben nem nő a fű, nem nyílik a virág, nem érik mag, nem terem gyümölcs. És minden nappal közelebb jön, elérhetőbb és megélhetőbb a tavasz, amikor majd mindenek megújulnak. Az eleven tavasznak a halott tél fölött aratott örök győzelme az élet győzelmét jelentette, ennek örültek, ezt ünnepelték a régiek. Tudták, persze hogy tudták, hogy emberi erő soha nem volna képes kikényszeríteni ezt a győzelmet: az öröm oka az volt, hogy úgy van megalkotva a Világmindenség, hogy az élet mindig győzedelmeskedjék a halál fölött. Az élet kedvéért jött létre a Teremtés, a világ az örök megújulás jegyében áll, mert a Teremtő és a Teremtés jó.

Elgondolkodom azon, vajon ma miért nem érzek, miért nem érzünk a közös öröme ilyen ellenállhatatlan belső indítást farsang idején sem? Pedig ma is tudjuk, hogy: „Január, február, jön a nyár.”

Talán azért nem, mert a mai, nagyrészt városban lakó emberiség már nem érzékeli, hogy a sorsát olyan döntő módon meghatározná az évszakok fordulása, mint korábban a földdel és a földből élőkét. Mintha ma sokkal jobban függnénk a magunk alkotta világtól, az emberi társadalomtól, mint a régi emberek. És a magunk alkotta világban az évszakokat is mintha magunk alkotnánk: ha jól megy a dolgunk, van állásunk, pénzünk, családjunk, egészségünk, akkor télen is felkeressük a Földnek azokat a pontjait, amelyeken épp tavasz vagy nyár van. Ha nincs, akkor szűkölködünk és búsulunk, akkor is, ha farsang van, akkor is, ha nyár van.

Valóban így van, de ez mégis csak a felszín: távolabb kerültünk a természettől, és sok emeletes, biztos építésű, fűtött városainkban a megszozott körülmények között nem tör ránk olyan elemi erővel, mint ahogy azt a védtelen, kis településeken vagy egyenest a erdőben, pusztákon élők megtapasztalták és megtapasztalják. De azt is tudjuk, tapasztaljuk, hogy időnként a legmodernebb városokat is eléri és letarolják a nagy természeti kataklizmák, és ráébresztik a világot, hogy létfeltételeinket ma is a természeti körülmények biztosítják. Ha mesterséges fénykoszorúkkal elárasztott mindennapjainkban nem is érezzük eléggé, milyen fontosak számunkra, mennyire függünk tőlük, a rendkívüli események rádöbbennek technikai civilizációnk esendőségére. Hogy minden biztonságunknak és kényelmünknek vége van például, ha valaki vagy valami lekapcsolja a villanyt, vagy elzárja a gázcsapot.

Ha szinte csak becsomagolva, feldolgozva, mintegy az ipar, a kereskedelem, az emberi ügyesség és leleményesség eredményeként jutunk is mindennapi táplálékainkhoz, azért azokat ma is a föld gyümölcseiként, a természet ajándékaiként kell, hogy tiszteljük. A forrásuk ma is az ember által ugyan alaposan átalakított, rafináltan kiuzsorázott természet, amely nélkül azonban civilizációnk fenn nem maradhatna. Ha egy technikai képpel akarnánk kifejezni mai világunk sok áttételen átmenő, de alapvető természetfüggőségét, azt mondhatnánk, hogy az elektromos vezetékek végcsatlakozóját az ember a természet konnektorába dugja, mert csak onnan nyerheti a minden technikai eszközhöz, gépcsodájához nélkülözhetetlen energiákat.

Ha ezt jól végiggondoljuk, mégiscsak volna okunk a közös farsangi öröme, hogy ismét megújul a természet, a halott tél fölött győzelmet arat az eleven élet.

Mezey Katalin

Szerkesztőbizottság: Jókai Anna (elnök),
Báger Gusztáv, Horváth Antal,
Kalász Márton, Kő Pál, Nemes Attila,
Salamon Konrád, Szakály Sándor, Vasy Géza

Főszerkesztő: Oláh János

E-mail: olahjanos@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7035

A szerkesztőség tagjai:

Csontos János

(felelős szerkesztő, vers, Nyitott Műhely)
E-mail: vers@magyarnaplo.hu

Bíró Gergely

(olvasószerkesztő, próza)
E-mail: proza@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7031

Cech Vilmosné (gazdasági ügyintéző)

Csender Levente (szerkesztő)

E-mail: csenderlevente@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 421-9580

Gilányi Magdolna (szerkesztő)

E-mail: gilanyi.magdolna@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 421-8147

Molnár Csenge-Hajna (tördelőszerkesztő)

Réger Ádám (Lőtér, szerkesztő)

E-mail: regeradam@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7032

Szalai Judit (szerkesztő)

E-mail: szalaijudit@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 421-7962

Szentmártoni Anikó

(szerkesztőségi titkár, terjesztés, előfizetés)
E-mail: szentmartonia@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7030

Zsiga Kristóf (könyvkiadás)

E-mail: zsigakristof@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7033

Borító: Oláh Mátyás László

A címlapon: **Papp-Für János**
(**Oláh Gergely Máté** felvétele)

Meg nem rendelt kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett, válaszborítékkal ellátott levélre válaszolunk. Mutatópéldány kérhető a szerkesztőségben.

Mezey Katalin: *A természet konnektora* 1

SZEMHATÁR

Barabás Zoltán: <i>Szolgaként profétálok néktek</i>	3
<i>Bartók és a hazaút utópiája; Felmentés nélkül</i>	4
Oláh János: <i>Közel</i>	5
Oláh János: <i>A Közel című regény születése és utóélete</i>	10
Hegedűs Imre János: <i>A száműzetés apoteózisa</i>	14
Leonyid Volodarszkij: <i>Fényfürdő</i> (Marosi Lajos fordítása)	17
Salamon Konrád: <i>Az újkori magyar történelem zsákutcái</i>	21
Oberczian Géza: <i>Szabadság, szerelem</i>	25
Serfőző Simon: <i>Vissza; Teremjen</i>	26
<i>Hová hányódtak?</i>	27
Sigmond István: <i>A tavirózsák mellől jelentem</i>	28
Oláh András: <i>örök tizenhat éves – P. N. emlékének; más szemével</i>	31
Csik Mónika: <i>A tarolás</i>	32
Faludi Ádám: <i>szabad európa</i>	35
<i>zsákvárosi merengő</i>	36
Bíró-Balogh Tamás: <i>Pár szó a Tiszatájáról és Ilia Mihályról</i>	37
Türjei Zoltán: <i>Nyomodban; Nem tudom; Kirakós játék</i>	39
Petrik Béla: <i>A lakiteleki találkozó</i>	40
Deák-Sárosi László: <i>Szindbád „kora”, ahogyan még nem láttuk</i>	44
Oláh Katalin: <i>Énekek éneke (Kun Éva munkáiról)</i>	52
Papp-Für János: <i>egy búcsúzás margójára</i>	55
<i>egyszer ott; sehol; végleges</i>	56

NYITOTT MŰHELY

Csontos János: <i>A Kései siratótól a Bar-talkig</i> (<i>Papp-Für János a gyermekkori bánatokról és a felnőttkori örömökről</i>)	57
---	----

LŐTÉR

Türjei Zoltán: <i>Kétszer fél ladikból – állandó tekintettel J. S. Bachra</i> <i>és Dante Alighierire – (Tőzsér Árpád: Félnóta)</i>	62
Benedikty Tamás: <i>Téli bőröndök</i> (<i>Bucz Hunor: Pattogzik a szó zománca</i>)	64
Sebők Melinda: <i>A sorsközösség vállalása</i> (<i>Bakonyi István: Serfőző Simon</i>)	66

SZERZŐINK .....

Számunkat Kun Éva munkáival illusztráltuk.

Fájdalommal tudatjuk, hogy folyóiratunk szerzője, **Sigmond István** író, műfordító, a Helikon irodalmi folyóirat főmunkatársa életének 78. évében elhunyt. Sigmond István 1936. július 31-én született Tordán, a kolozsvári Bolyai Egyetem jogi karán végzett 1959-ben. 1973 és 1990 között a Kolozs megyei kulturális bizottság színházi szakfelügyelője, közben 1980-tól 1983-ig a Kolozsvári Állami Magyar Opera művészeti igazgatója, 1990 óta a Helikon felelős titkára, majd főmunkatársa volt. 1969 óta számos novelláskötete és regénye jelent meg. Legutóbbi prózákötete 2013-ban, *Egy ateista tanácsa: higgyetek Istenben!* címmel látott napvilágot. Sigmond István a Romániai Írók Szövetsége (1972), a Magyar Írószövetség (1990) és a Magyar Művészeti Akadémia (2005) tagja volt.

BARABÁS ZOLTÁN

Szolgaként prófétálom néktek

Nem azért írom ezeket,
 hogy alkalmatlan időben,
 napszentülés után
 megszégyenítselek
 titeket,¹ midőn
 a világ ismét páraszomjas,
 és hasztalan hamuként
 szitál felétek
 a maradék
 világosság.

Tudom,
 a messzire sivárló
 átokföldön, a sziken,
 ahol mostanság néktek
 tengődni adatott, valaha
 még fiatal ágak
 hajoltak el
 az őrzőgő
 fény
 elől,
 árva,
 útszéli
 fáitok is
 lábon haltak,
 nem amiképpen
 legújabbán
 a töletek
 nagyon
 messzire
 indulók.

Annak okáért
 fejetekre nőtt
 a város,
 a festett arcú
 bestia.
 Egész
 valótokban

túlhordott magzat,
 várakozásféle
 matat.

Jóllehet minden
 az én Uramnak
 akaratából történik,
 mégis olybá tűnik
 az egész,
 mint a csoda:
 egyszeriből
 és belülről
 kezditek
 látni egészét
 a résznek.

Nem mintha magunktól
 volnánk alkalmasak
 valamit gondolni,
 úgymint
 magunkból...²

*Szolgaként
 prófétálom
 néktek:
 félelmetesen
 hosszú
 az érkezés,*

*mígnem
 látható
 ideig való
 földi sátor-
 házatok
 elbomol,
 és belőle
 kipereg
 a hallga
 élet.*

1 Részletek Pál apostolnak a Korinthus-beliékhöz írt I. levele 4. részének 14. igeverséből

2 Részlet Pál apostolnak a Korinthus-beliékhöz írt II. levele 3. részének 5. igeverséből

Bartók és a hazaút utópiája

- 1.1. *Szól a Concerto.*
- 1.2. *Jalta>Versailles>Párizs*
- 1.3. *A történelem őrizetlen tudat-rom. Lyuggalt falak. Bedőlt kapuk. Megalkuvás nélkül távozik: az érezni-szabad művészet, a Bartók-agyú zene, Bartók.*
- 2.1. *Történelmükben megpofozott népek. Magyar. Román. Lengyel. Cseh. Szerb. Bolgár.*
- 3.1. *Ki kérdezi a csendet? Valakiben még oly erős a hit, hogy kérdezni tudjon a dózsanépekről, hogy kérdezni tudjon a bűnök és kollektív hazaárulások felől?*
- 3.2. *1945*
- 4.1. *Tombol a zene. A sikoly törtvonalán átnyúlnak a néma kezek. Ömlik a zene. Vegyítiszta vér és alkony. A burján-hit kiveti járulékos gyökereit egy tanknyomból. Valahol még ébrenkednek? Agyak és szemek?*
- 5.1. *Bartók zenéje az otthonokból kifagyott szavakra újra megtanít.*
- 5.2. *Bartók zenéje – itt és mást: a történelem végiggondolható a művészetben. Minden népnek természetjoga ezzel élni.*
- 5.3. *„A gondolkodó kötelessége: végiggondolni a gondolatot”.¹*
- 6.1. *A hazaút primér paradoxona: „A valóság esztétikailag gyáva.”²*
- 7.1. *Szól a Concerto.*

Felmentés nélkül

1. *Arcokat menekít az éjszaka. Szemem radar. Ujjam radar. Vérem radar.*
2. *Sokan alusznak génruhában. És álmodnak gyanútlanul, arccal a reggelnek. Ám egy ismeretlen érzék énlaki álmot odáz.*
3. *Reggel jelentenem kell, hogy tiszta a város.*
4. *Ez a feladatom.*
5. *Háromszáztizenhárom, szökőévben eggyel több éjszakán.*
6. *Nem ismerem az életemet. Nem is tudom lerajzolni; ujjaim köztes irányban vakok.*
7. *De a nyelvem radar!*
8. *Anyáöl-szavak menesztenek.*
9. *Reggel jelentenem kell.*

1 Az idézet Bretter György Kant-esszéjéből való. *Kant, avagy a filozófus becsülete*, in. *Itt és mást*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979. 385. old.

2 Juhász Ferenc: *Megépülő fájdalom*, lásd *Versprózáék*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1980. 424. old.

OLÁH JÁNOS
Közel

Nyakamban földig érő, fehér lepedő, előttem hatalmas tükör, kikezdte már a vakota, és tele van légypiszokkal. Forog a forgószek velem. Egy, kettő, három, öt, hét – nem is tudom, mit számolok. A borbélyműhely, mint egy puha, nyálas száj, benyelt. Laci bácsi lejt táncot benne: gyufaszál kar röpköd gyufaszál törzs körül. Egyik kezével belém kapaszkodik, a másikkal az ollóba, mintha attól tartana, elszököm. Az olló, ahányszor összecattintja, annyiszor akad el, ettől aztán Laci bácsi megmérgesül. Nem hagyom magam, rángatom a nyakamba akasztott lepedőt, sivalkodom, végül mégis én húzom a rövidebbet. Hajcsomók hullnak a lepedőre, s onnan a padlóra. Lábam kalimpál. Ó, el, csak elrúghatnám magamat ettől az alantas, légyszarszagú széktől! Szállani, szállani föl a tetten érhetetlen magasba, erre vágyom. Oda, ahol csak a szél fúj! Selyme szétfut a bőrön. Gyógyító kedv koccan gyógyító kedvhez. Ez a mi utunk, barátom. A fémhang a tükörből szivárog.

– Barátocskám – ő így mondja –, ne rángasd a fejed!

– Húz!

– Húzd vissza!

– Jaj!

– Milyen legény vagy te, ha már ettől is jajgatsz?

– Kijön, kitépődik a hajam!

– Antúl jobb, antúl erősödik a hajgyökér, az ám.

– Fáj!

– De hiszen nem is húzom. – Megáll, hátralép, szétárja a karját, csodálkozik. Az olló is nyitva marad a kezében. A keskeny homlokon összefutnak a ráncok, a sárga szemöldök – igen, sárga, mintha piktör festette volna – olyan bozontos, hogy azt hihetnénk, a mester ki se lát alóla. A hosszú, ősz haj szinte a vállát verdesi, de a fejtetőn szétnyílik, s kitetszik alóla a fénylő koponya. A földből majd csak az eső mossa ki, innen már a huzat is. És az bőven ömlik, nyitva van mindkét ajtó, az utcára nyíló, meg az asztalosműhely felőli is. Az utcáról szabadon csap be a szélben kavargó por, a konyha és az asztalosműhely felőli ajtónyílásban kopott, fogdosásos pargetfüggöny dagad, kis zöld-lila virágok rózsaszín alapon, hol majd szétreped, hol meg ronggyá lapped a légmozgás szeszélye folytán. Étél és

fűrészpor szaga szivárog, néha-néha eszelősen sívít föl a fűrészgép pengéje. A függöny egy-egy lebbenése legyek óriási hadát csapja a műhelybe. A fűrészgép sívításai között csönd lapul. A vasárnap délelőtt csöndje. Az utcáról napfény vetül a padlóra. Hol a háttérben, hol szemben velem – a forgószek szeszélye folytán a nézőpont folyamatosan változik –, egyetlen tiszta tő tükre szökik szét, s ölel magába mindent.

Vége a csodálkozásnak. Munka láza hajlongatja a vézna testet: felém kapkod, lecsap rám az olló csőre. A pofacsont és az elvadult szemöldök szakadékában rénsyi, szürke szem. Talán nem is lát vele, hiszen erre vall minden, lépcsősre vágja a hajamat, megvérezi a fületem, a nyakamat. Sebaj, timsót rá, sziszegi. A szem bogarán repedés. A lapátfülön átrózsállik az ablak. A vastag száj ritkán nyílik föl, de akkor látni benne mindent, nemcsak a négy sárga agyarfogat, a megfeketedett csonkokat, az arany- meg az ezüstkoronát, de a torok romlékony piros húsát is, a lepedékes nyelv mögötti éjt, ahonnan bűz tör föl, kétségbeejtő, verejtékes álmok gyomorszaga. Mintha hanyattesznék, fény zuhan felém, tükörből tükörbe látok.

– Auúúú! – Megpördül. Na, na, csak nem az egész szoba? A szekrény, a polcok ezernyi üvegét szédülés téríti összevissza, perdülnek, megdőlnék, mégsem csurog ki belőlük a folyadék. Amilyen gyors, annyira óvatos lendület dajkálja őket. Ha valami elkezdődik, véget is ér, bármilyen hosszúra nyúló kezdet és vég között a céltalan bolyongás évada.

Laci bácsi száraz papír-tenyerébe olaj csorog, hajolaj. Most visszateszi az üveget a polcra, kezét óvatosan a fejemhez emeli, egy csepp se, vigyáz rá, el ne hulljon, aztán, zsupsz, a fejemre loccsintja az egészet, s dörzsölni kezdi. Méghozzá milyen vadul! A fejbőröm is bele-sajog: – Ne, ne, jaj! – De mire sírni kezdenék, a gyulladt bőrt már fésű szántja. Mély lélegzetet veszek, miként a kínzás befejeztével illik is. Laci bácsi, hogy meg-szemlélje művét, hátralép, aztán vissza, lekapja rólam a bő lepedőt. A tükörből nézek magamra, de mintha mégsem magamat látnám. A haj a koponyára ragad. Micsoda rögzös forma! A fésűnyomok barázdái mélyén a fejbőr fehéren világít. A forgószek újra perdül, Laci bácsi tollseprével a vállamat, a hátamat, a mellemet piszkálja, puha keféjével a nyakamba nyúl, hogy megszabadítson a bőrömrre ragadt hajszáaktól, de csak egyre mélyebbre piszkálja őket. Behúzó a nyakamat, nem azért, hogy ellenkezzek, mégis megsértődik. Leteszi a kezét, és oda se figyelve int, hogy vége, kész, mehatsz, amerre látsz. És eltűnik előlem. Leecsúszok a

forgószékről, gyerünk, gyorsan, mintha menekülnék, de még mielőtt elérném az ajtót, kilép a lebbenő függöny mögül. Mellén szétnyílik a begombolatlan ing. A résből vörhenyes szőrszálak ágaskodnak. Megtorpanok. Partvist, személtapátot tart a kezében. Rám se hederít, lehajol, és összesöpri a szétszórt hajcsomókat. Apámra nézek. Nem mozdul, az újságokba temetkezve ül a lócán. Földadom a menekülés tervét, s a nyitott ajtóban állva nézelődöm tanácstalanul.

Az idegen, aki apám mellett ült, fölemelkedik, és nehézkes léptekkel indul a szék felé, ahonnan én az imént szabadultam. A párna még biztosan őrzi bőröm melegét, de ő a vastag posztónadrágon át aligha érez ebből bármit is. Rezzenetlen, unalmas arc, mintha vaspor lepte volna be, olyan szürke.

– Mi lesz?

– Borotválás. – Most még furcsa érzés, hogy helyet cseréltünk, de nem sokáig. Az utca fénye tompán szűrődik be a műhelybe, és szétfolyik az újságokon. A kitergetett lapok harsogva gyűrődnek meg, amikor leülök közéjük. A szürke arcot közben már ellepte a fehér hab, szappan-hínár. Mintha nem is élne, úgy terpszkedik hátát a szék támlájának vetve, fejét megadóan a fejtartó öblébe ejtve. Csönd van, a fűrészgép sem sívít. Tisztán hallani a borotva sercegését, s azt is, ha apám kezében megzissen az újság. A legyek lankadatlan szorgalommal szálldosnak szertesztét. Laci bácsi tudomást sem vesz róluk, a nyaka ráncaiban bukdácsolnak, alkarja szőrrengetegében botladoznak, de ő rezzenetlen arccal figyelmesen dolgozik tovább. Most azonban megrázza magát, hátralép, hogy megszemlélje, mire jutott. Elégedett lehet, mert becsattantja a borotvát, a köpenye felső zsebébe csúsztatja, és a mesterség furcsa, bohém szokásaira tér, láthatóan nagy élvezettel: arcvíz, krém, hajolaj, púder. Az idegent egészen az ajtóig kíséri az illatfelhő.

– Egy parti belefér, Lénárt úr?

– Nem, Laci bátyám, most nem. Tudja...

– Az asszony...

– Á, nem arról van szó. Csak hát egész héten nincs otthon az ember, egyedül ilyenkor vasárnap. – Annyira széles test, hogy az egész ajtónyílást betölti.

– És pótolni kell, igaz-e? – Apám felé fordul, és kurtán-furcsán fölnevet. – He he he, he he! – Apám zavartan bólogat.

– Isten áldja! – búcsúzik Lénárt úr. Laci bácsi és apám oda se figyelve viszonozzák a köszönést.

Lénárt úr kilép az utcára. Nyomában akadálytalanul ömlik be újra a fény, Laci bácsi derékig ebben áll, hu-

nyorog, és a bajuszát sodorgatja. A műhelyen átlebben a készülő ebéd illata, s idehallatszlik az edénycsörömpölés is. Indulni szeretnék. Arra várok, hogy apám fölálljon. Nehezen szánja rá magát, aztán megteszi mégis, ropognak a csontok, az izmok. Nem indul el az ajtó felé, ahol én várom, megáll a műhely közepén, tanácstalanul néz körül, mintha keresne valamit.

– Mit keres?

– A kalapomat.

– Volt magánál kalap?

– Persze hogy volt.

– Nem emlékszem rá.

– Attól azért még lehetett.

– Hát akkor csak keresse! Ha volt, akkor meglesz, itt semmi sem vész el! – Apám elbizonytalanodva váratlanul felém fordul.

– Hoztam én kalapot? – kérdezi.

– Nem – mondom. Csalódott. Úgy érzi, meghazudtoltam, de hát, ha biztos az igazában, akkor miért kérdezett?

– Na, látja! – nyerít fel diadalmasan Laci bácsi, és rám hunyorít. – A gyerek jobban tudja! – Szeretném elhárítani ezt az undok cinkosságot, de nem tudom, hogyan tehetném.

– Gyerünk! – mondja apám, és megindul kifelé.

– Hova siet? – Apám készséggel torpan meg.

– Nem sietek – mondja.

– Na, látja, ez már beszéd. Egy parti belefér?

– Bele – mondja apám, és visszaül a helyére. Laci bácsi már hozza is a készletet, amit egy nagy cipősdobozban tart. Egészen fölenged, élénk és vidám. Kiönti a bábukat. Szétgurulnak. Húsz ujj kapkod utánuk. Laci bácsi már rég fölrakta a magáét, amikor apám még mindig a parasztokkal vesződik, minduntalan kiugranak nehézkes ujjai közül. Többször is le kell hajolnia egyért-egyért, mire végre sikerül. Laci bácsi egy darabig tanácstalanul nézi, aztán segíteni akar. Nagy igyekezetében kikikapja apám kezéből a bábukat, erre apám megmérge.

– Hagyja csak, én is föl tudom állítani.

– Csak segíteni akartam.

– Ha belekapkod, még lassabban megy – mondja apám kioktatóan, némi büszkeséggel a hangjában, mert már sikerült megbirkóznia a feladattal. Glédában áll a két sakkserreg a táblát helyettesítő viaszosvászon harctéren egymással szemben.

– Mehet?

– Felőlem igen.

– Akkor kezdjen!

– Én?

- Maga hát, maga a világos, nem?
- Én vagyok.
- Hát akkor mire vár?
- Kezden magam!
- Én?
- Maga.
- Aztán miért?
- Nem szeretek kezdeni.
- Akkor cseréljünk helyet!
- Minek?
- Sötéttel nem lehet kezdeni.
- Mér?
- Mert ez a szabály.
- Miféle szabály?
- Erről nem vitatkozom.
- Én se.
- Még mindig azt akarja, hogy én kezdjek?
- Azt.

– Akkor üljön át oda! – mutat Laci bácsi a világos bábuk mögötti székre, amelyből az imént pattant föl készségesen. Apám bosszús, de engedelmeskedik. Látszik rajta, még mindig nem érti, hogy mire jó ez a cécó. A csere megtörténik. Laci bácsi ül a világos, apám a sötét oldalon. Harcra készen néznek farkasszemet egymással.

– Így ni! – mondja Laci bácsi. Füttyent egyet, és fölemeli a kezét, amely néhány pillanatra megáll a tábla fölött, mintha tétovázna, de nem. Lecsap az egyik parasztra. – Gyerünk! – sívítja, és megteszi az első lépést. Újabb éles füttyentés hallatszik, amely, mint üveget a repedés, krikszkrakszaival telerajzolja a műhely levegőjét.

Most apám jön. Már a megnyitáson hosszan gondolkodik. Türelme, hát igen, türelme az van. Homlokát ráncolja, s lassan, körülményesen egyszer csak megjelenik a bábuk fölött a vaskos, nikotinsárga hüvelykujj, de aztán nyomban vissza is táncol. A kéz visszaereszkedik a térdre. A másik kéz indul útnak, de semmivel se magabiztosabban. Sokáig bizonytalankodik ez is a tábla fölött, aztán megragadja az egyik paraszt fejét. Nem, nem, mégsem. Elengedi. Ekkor újra fölharsan az idegtépő fütty: tralla, tralla, tralla. Apám megadja magát, megteszi ugyanazt a lépést, amelyet az imént Laci bácsi. Idegesítő tükörsakk. Amikor fölnéz, homlokán már nincsenek ott a ráncok, elégedetten mosolyog.

Visszaülök a helyemre. Mintha szalmába süllyednék. Por fojtása, szálak borzongása. Sárgás, árnyékos derengés ritkul, sűrűsödik körülöttem. Ellenkezem, küzdök. Először világosodni kezd, aztán újra homály

borul rám, és akkor, amikor már végleg föladnám, besüt a nap, gyógyszerüveg fénye elálmosít. A kép-kivágások ablakaiban megjelenő világ szűrt fényű képeit mintha egy tetszés szerint összezagyvált utazás dobálná elém. Nincs indulás, és nincs megérkezés. Föllobban és kialszik a magnéziumláng, hetek, hónapok, évek telnek közben el, de én egyetlen sűrű pillanat bűvkörében találkozom mindennel.

Tűz melegénél, a huszonötös égő fénykörében, igen, mert este volt és tél, a régi házban, a viaszosvászon abrosz kék-fehér virágmintái fölött, ott találkoztunk először. Játék volt. Anyám sorra, mind megnevezte őket. Úgy kezdődött, mintha titkok megfejtésébe fognék. És mi lett belőle? A pontok, mint a betűk. Sűrűség és ritkaság aránya vezet. Hiba volna azt hinnem, hogy valahová. Lehet, hogy ez a kíváncsiság nem vezet sehová, de legyőzni sem tudom, arra kényszerít, hogy kövessem. Valaki előrehajol, az arc árnyékba vész, a hatalmas kopasz fej csaknem betölti az oldalt. Azért marad hely a rövid babos szoknyának, amely csitrilány nádszál dereka körül röpköd, s az ég felé röppenő áttetsző, szőke hajtincseknek. A lány mentét visel. A férfi szőrös keze görcsösen tapad a hímzett mente hátára.

*leírhatatlan lelkesedéssel ünnepli a másfél-száz-
ezres tömeg rákosi elvtársat felharsan százötvenezer
torokból a jól ismert ütemes éljen rákosi kiáltás de
sosem hallott erővel sosem látott kitartással sosem
tapasztalt önfeledt ujjongással már percekig zúg a
taps az ütemes éljenzés és rákosi elvtárs ezúttal
hiába tapsol közbe a tömeg nem hagyja abba rákosi
elvtárs hátrafordul és intésével leülteti a díszemel-
vényen lévőket de ez sem használ a tömeg szeretet-
áradatát nem lehet megállítani*

*a tribün felé fordul a tömeg újra és újra rákosi elvtár-
sat éljenzi nem ilyen forró lelkesedést a dolgozó nép
vezére iránti szeretet ilyen hatalmas megnyilvánulását
még soha semmilyen nagygyűlésen nem láthattuk*

*zászlóerdőt emel a tömeg a magasba az erős eső-
felhőket hajtó porfellegetek kergető szélben csodála-
tosan lobog a vörös és a hármasszín*

*és egyre tovább hangzik éljen rákosi éljen rákosi
éljen rákosi*

*rövid az idő a különvonatoknak is időben kell
indulniuk*

Trala lala lala... A betűk halvány csipketengerén a vastagon szedett részek palackpostája: kiemelem, de visszacsúszik kezemből, még mielőtt feltörhetném,

megfejthetném. Hánykodik tovább, mintha sose próbálkoztam volna megfejtésével.

Apám és Laci bácsi ugyanúgy ülnek egymással szemben, mint amikor magukra hagytam őket, és elmerültem a körém halmozódott újságok bogarászásában. Apám keze a tábla fölött. Soká tétovázik, míg végre rászánja magát, és megfogja a bábút, amit kiszemelt, de alighogy megfogja, el is kapja rögtön a kezét. Pedig egyébként tenyerébe veszi az élő parazsat is.

– Azzal lépjen, amit megfogott!

– Hát, hiszen azzal lépek, ha nem mondja is. – És dacosan megragadja újra a bábút, és lép egyet.

– Akkor jó. – Laci bácsi vár egy darabig, aztán merően apámra néz. – Ezt lépte?

– Ezt – mondja apám, és mérgesen néz vissza.

– Szóval ezt – éneklí Laci bácsi, mert most már majdnem énekel. Jó kedve van. S egy könnyed mozdulattal leemeli a tábláról apám futóját. – He-he-he-he-he... Elesett a kis huszárocška. Túl bátor volt alighanem. A bátorság nem mindig jó tanácsadó. Néha nem árt az észre is figyelni! – Apám megdöbbenve nézi, mi történt. Elsápad.

– A bástyával köllött vóna – dörmög zavartan.

– A bástyával?

– Evvel e – mutat rá apám, és meg is ragadja rögtön, az egyik bástya vállát. Laci bácsi nem szól, gondolkodik egy ideig, és csak aztán böki ki:

– Hát akkor mért nem avval lépett?

– Eltévesztettem.

– Vissza akarja csinálni?

– Hát...

– Na, nem bánom, most az eccer. De ez nem játék, azt tudja-e?

– Nem köll – utasítja vissza apám a nagylelkű ajánlatot önérzetesen.

– De, tegye vissza nyugodtan, hiszen megegyeztünk – mondja Laci bácsi, és maga rakja vissza a bábukat eredeti helyükre. – Csak most aztán jobban vigyázzon! – Apám határozottan nyúl a bástya után. Nem gondolkodik. Megfogja, lép, de úgy, hogy még a pad is rezeg bele, dülöngélnék a bábuk. – Ezt lépte? – hüledezik Laci bácsi.

– Ezt.

– Tényleg!

– Tényleg.

– Nem rossz – mondja Laci bácsi, és megvonja a vállát.

– Mit vitatkozik állandóan, lépjen, az a játék, nem? – mordul föl apám sértetten.

– Na, jól van – dűnnyögi Laci bácsi maga elé –, lépek én, különösen, ha maga mondja – és egy alig észrevehető mozdulattal odébb tolja a királynőt. Elégedetten vizsgálja apám arcát.

– Sakk? – néz föl apám a tábláról. Kicsit bizonytalan, mivelhogy Laci bácsi nem mondta be, ahogyan pedig illenék, a sakkot.

– Matt.

– Hol?

– He-he-he, beszorult a kis királyocška. – S mint-hogy apám egyre hitetlenebbül csóválja a fejét, meg is mutatja. – Itt, ni! – Apám még ekkor sem akar hinni a szemének. – Nem látja?

– Dehogynem – füllenti apám, pedig látszik rajta, nem igazodott még ki a bábuk bonyolult fenyegetettségi rendszerén. Mintha mély álomból ébredt volna, úgy néz körül, egy ásitást is el kell nyomnia. Lassan lesz úrrá rajta a bosszúság. A tarkója is kivörösödik, aztán váratlanul egy mérges mozdulattal lesöpri a táblát, hogy csak úgy gurulnak szerteszét a bábuk a vastag hajópadlón. Laci bácsi négykézlábra ereszkedik, kuncogva szedegeti össze, és rakja a cipősdobozba őket. – Revancs nem lesz? – vág közbe egészen váratlanul apám.

– Revancs? – Laci bácsit láthatóan meglepi a javaslat. Úgy tesz, mintha nehezőre esne utána engedni, de aztán sietve áll kötélnek, mintha most meg attól tartana, apám táncol vissza. – Nem bánom – mondja, és lelkesen szedi elő újra a bábukat. Apám mohó kézzel nyúl utánuk, és nyomban rakni kezdi őket, nem ügyesebben, de sokkal eredményesebben, mint először.

– Ki kezd? – kérdezi Laci bácsi.

– Kezddjen maga! – hárítja el a lehetőséget udvariaskodva apám.

– Az előbb is én kezdtem.

– Hát aztán! – néz szigorúan a sötét bábuk fedezékéből Laci bácsi szemébe apám. Laci bácsi megvonja a vállát, és elindul a játszma.

Az ablak alatt, a dél sárga fénytócsájában ülök a műhely már-már hallhatatlan zajainak tengerfenekén. Gyűrődik a papír, tompán koppan egy-egy bábu a játékabroszon, megrezdül, s elcsattan a huzatban a függöny. Mindez mintha egy más időből, térből jutna el hozzám, egyelőre az sem dönthető el, a múlt vagy a jövő koordinátái által eltorzított létközegből. Távozó tárgyak: kopár tükör, kölnis, olajos üvegek, szappantartók, tégelyek. Lüktetve hátrál minden, de visszatérésre készen. A lélegzés homályos ritmusa uralkodik rajtunk. Kétes uralkodás, de uralom mégis.

A végsőig csigázott erőfeszítés olykor-olykor valószínűtlen állapotba emel, ahol mindent másnak találok, mint amilyen valóban, vagy legalábbis különbözőnek attól, amilyenek eddig elképzeltem. Vonzódásom a valószínűtlenhez büntudattal kínoz. Mélyen csendül meg a hosszú, visszhangos út, mintha egy kút gyűrűin vezetne át. Jó volna gondolkodás nélkül fogadni el bármilyen távlatot, de erre nem vagyok képesek.

Idő kell mindenhez, a figyelemnek az alkalmazkodáshoz, az eseménynek a bekövetkezéshez. Most úgy érzem, lehetetlen kivárnom bármit is, de amikor itt van, amikor bekövetkezett, aminek nem kellett volna bekövetkeznie, akkor meg azt veszem zokon. Micsoda tékozlás! Mennyi esendő vágy, mennyi ráérős derű megy veszendőbe, miközben a véletlenek egyre széjjelebb szórják a világot. Ahol a dallam nem, ott a hiányos ritmus fűzi össze a kavargó hangokat, s köti oda a távoli eredet közös pontjához. Ezt kerestem, ide indultam, úgy érzem, könnyedén elérhetném célomat, ha képes volnék visszagombolyítani az elszállt dallamot.

Édes víz illata szédít, kúttükör villant felém egy homlokot. Üveggyöngyör, szél borzolta tincsek. Kicsit duzzadt, cserepes ajak, fénylik a nyál. A bőrt pihék ezüstözik. A szemhéj keskenyre húzva. Pedig úgy szerettem volna e rejtett tekintet mélyére látni! A szemöldök férfiasan dús, az áll szögletes és erős. Ki is ő tulajdonképpen? Haja búzaszíne, szeme kékeje, bőre pírja, bár sohasem láttam, ismerős. Tetőtől talpig zöld lepelbe bújtatott mozgás távolítja el tőlem. A meztelen kar fölemelve, föl, föl, föl, s a ruha redői lecsúsznak róla, ömlenek, mint a vízesés, mintha meg sem akarnának állni. Pedig útjukat szegi már a váll is, az érzékeny mell, a has, a comb, a csípő. A másik kéz e habozva hullámzó ráncok között virágot tart. A kék ég háttere előtt lebeg áttörve annak hajlott távlatával. A meztelen láb virágos réten tapos. Most, most kéne elindulnom, amíg tart a káprázat, még mielőtt a végső mozdulat megzavar, elveszít, még mielőtt vakká éget a végleges kijózanodás. Ó, Flóra, Flóra, Flóra! Mintha virradna, újra megvilágosul a műhely. A menekülés hangjai egyre messzebb járnak. Egy szánt dobálnak havas úton a döccenők. Futunk. Kifelé a nyárból. Mária kékje és fehére! Égzeng az ordastorkú tél.

- Föladja? – érdeklődik sejtelmesen Laci bácsi.
- Dehogyan adom – tiltakozik apám.
- Hát akkor sakk. – Apám megfogja a királyt,

fölemeli, és hosszú gondolkodás után leteszi az egyik látszólag üres fekete mezőre. – Na-na! – mordul rá Laci bácsi. Apám erre ijedten kapja vissza a bábút, rosszat sejt, de nem akarja megadni magát. – Oda nem lehet.

- Mér' ne lehetne?
- Mert ott is sakk.
- Itt?
- Ott bizony.
- De hát akkor hova az istenbe lépjek?
- Sehova.
- Hát ezt meg hogy érti?
- Matt.

– Matt? – Laci bácsi már föl is állt, s mint aki jól végezte a dolgát, indulni készül. Apám makacsul őrzi a helyét. Még mindig nem hiszi el, hogy újra veszített. Kínosan sokáig marad így a tábla fölé görnyedve, kedvező megoldás után kutatva próbálja kielemezni a reménytelen állást.

– Majd a jövő héten folytatjuk, de addig trenírozzon ám! – biztatja Laci bácsi. Fél kézzel félrehajtja a ragadós függönyt, egy pillanat, és eltűnik a konyhában. Miközben arra vár, hogy apám magához térjen a vereség kábulatából, hozzám fordul, aki már az ajtóban állok útra készen. – Asztán te, te tucc-e má' sakkozni? – kérdezi.

- Tudok – mondom öntudatosan.
- Ha tucc', akkor mé' sirtá?
- Nem sirtam.
- Mér hazucc?
- Nem hazudok. Nem szoktam hazudni, vegye tudomásul!
- Jó van, jó van, mit mérgelőcc! – Apámhoz fordul. – Hajja-e, de mérges gyerek ez! Aztán, mondja, mindig ilyen mérges?

Nem várom meg a választ, köszönés nélkül fordítok hátat, egy ugrás, és máris kint vagyok az utcán. Végighúzom kezem a sima vaskorlátton, ujjaim bizseregve siklanak le róla, megyek tovább. A szél elállt, de a szürke por még ott lebeg fölöttem, éppen csak átsüt rajta a nap, meleg van. Előrefutok, csikorog a kavics a lábam alatt. Visszanézek. Apám most lép csak ki az ajtón. Bevárom. Megfogom a kezét, mintha szükségem volna rá, hogy vezessen, különben, úgy érzem, eltévednék.

- Mi bajod van? – kérdezi.
- Miért mondta, hogy hazudok?
- Csak viccelt.
- Nem viccelt! – mondom mogorván.

– Jaj, dehogynem – bizonykodik apám. – Ilyen vicces ember, csak nehéz rajta kiigazodni – mondja, aztán, hogy másra terelje a szót, megkérdezi: – Készen van a leckéd?

– Szünet van – világosítom fel. Csodálkozom, hogy még ezt sem tudja. Szótlanul poroszkálunk hazáig, miközben mindketten a szünidei hazautazás ellenkező előjelű előérzetével bajlódunk magunkban.

OLÁH JÁNOS
**A Közel című regény
születése és utóélete**

A regényt, amelynek javított, új kiadásán dolgozom az utóbbi esztendőben, az 1977-es fülszöveg tanúsága szerint 1968-ban kezdtem el írni. Azonban akkor csak néhány részlet került papírra. A téma fokozatosan szippantott magába. Igazán a '73–'75 közötti időszakban éreztem úgy, hogy amit ebben a könyvben elmondhatok, azt mindenáron el kell mondanom. Mivel akkoriban a közzététel teljességgel lehetetlennek látszott, a kimondás kényszere nem másokra, csakis önmagamra irányult. Ha e műfajtan írás műfaját mégis meg kéne neveznem, azt mondhatnám, nem más ez a könyv, mint gyónás önmagamnak.

Mielőtt azonban rátérnék születési körülményeinek elemzésére, érdemes néhány szót az 1968-as, '69-es évekre vesztegetni, amelyeknek légköre, történelmi közege akkori emlékezetem szerint is az írásra készítő vallomás-szenvedélynek egyszerre volt kiváltó oka és szülőanyja. Akkori munkahelyem, a Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat székhelye szomszédos volt a csehszlovák kulturális központtal. Így aztán a bársonyos forradalom minden mozzanatát már-már testközelből érzékelhettem, Kundera, Vaculik és a többiek műveit szinte a születésük pillanatában olvashattam magyarra fordítva. A prágai '68-at övező pesti intellektüel-eufória engem ennek ellenére hidegen hagyott: az a melléközöng, miszerint mi, hülye magyarok megérdemeltük a sorsunkat, mert fejfel rohantunk a falnak, bezzeg az okos, taktikus csehek sikere megérdemelt. '56 elevenen élt emlékezetemben, amelynek leverésére Prága több vagon gumibotot küldött a Kádár-kormányának, szemben a forradalmároknak vérét adó Varsóval. Ha egészen nem is, némileg el tudtam tekinteni a veszünkre törő utódállamok egyik legvérmesebbikének dühödten magyarellenes gesztusaitól, és ha visszafogottan is, de rokonszenvvel figyeltem a szovjeturalommal szembeni függetlenségi törekvését, amelynek bukása azért alapvetően

nem rázott meg. Elkönyveltem: bekövetkezett a szükségyszerű végkifejlet. A gumibotokat megköszönni Kádár-tankok indultak a szomszédba. Miért lett volna ez nagyobb szégyen a gumibotokénál?

Közben mi, a Kilencek a saját szabadságharcunkat vívtuk a cenzúrával szemben a szabad megszólalásért. És többszörösen bukásra álltunk, túl voltunk a Magvető Könyvkiadó durva, ávos stílusú elutasításán, a Szépirodalmi Könyvkiadó lektorainak megalázó kioktatásán. A '68-as, '69-es év fordulójának szilveszterét egyedül, az utcán töltöttem. Hideg volt, fáztam, körülöttem vadul kavargott a léggömböket rángató, dudáló, részeg tömeg: az volt az érzésem, egyedül én vagyok józan. Mégsem mentem haza: mint orvos az ideggörcsben rángatózó beteget, úgy figyeltem a várost, és közben magamat is. Valami rendkívüli vibrálást éreztem a légkörben, azt éreztem, hogy itt és most semmi sem az, aminek lennie kéne.

Mindenki a gulyáskommunizmus beköszöntének örvendett, pedig egy évtized sem telt el azóta, hogy az '56-ot követő bosszúhadjárat hivatalos, bírósági döntésekkel és „törvényes” akasztásokkal szegélyezett szakasza 1961. augusztus 26-án a Baross téri felkelőcsoport három tagjának, Ninckelsburg László parancsnoknak, Hámori István és Kovács Lajos felkelőnek a kivégzésével véget ért. Ráadásul csak a bosszúállás hivatalos szakasza zárult le. A szájról szájra terjedő hírek arról beszéltek, hogy a bosszúhadjárat más szín alatt, a látszattörvényesség álarcát is levetve, titokban tovább folyik. Alapelvei is megváltoztak. Egyik tiszt-helyettes-képzésre vezényelt sorkatonna ismerősöm mesélte megdöbbenve, mire tanították ott a felettesei. A kiskatonát büntetni kell, ez volt az első tétel, amely tulajdonképpen elfogadható lett volna egy erőszak-szervezet esetében. Ismerősömet a második tétel döbentette meg, amely szerint a katonát nem azért kell büntetni, amit valóban elkövet, hanem valami egészen más, mondvacsinált vétségért. Azért, hangzott a magyarázat, mert ha tudja a katona, miért kapta a büntetést, alkalmazkodva a szabályokhoz, képes lesz beilleszkedni a rendszerbe. A cél pedig nem ez, hanem az, hogy a katona féljen. Ha nem tudja, miért kapta a büntetést, kialakul benne a folyamatos félelemérzet, s

ezáltal válik használható alannyá. Ez a fegyelmezési képlet volt egyben az akkori társadalomszervezés filozófiájának alapja is.

Ceruza, papír mindig volt a zsebemben, gémberegett ujjakkal jegyeztem föl a trombitaharsogásból kiszivárgó szavakat:

„A horpadt éj, / trombiták horpadásai / az éjszakában / rátalál a hiányra. / Ki kell tölteni, / mindegy, ki tölti ki / a hiányt! / A kényszer, / ahogy minket megítél, / megítélhető maga is / valaki által. / Zajok parancsszava / a rendszertelenségbe ágyazódva: / trombiták, kereplők, emberi / hangok, autódudák. / Mindez / a kifejezőerő próbája, / nincs messze már / az érthetőség határaitól, / az igazi parancsszavaktól.”
// „A hiány / hidege / s bőrünk / hol összeér, / megvetetetlen a láb, / nem hely / és nem idő / a lét új üteme, / elképzelt dimenzió, / át nem élt, / de átélhető / halálnem.” // „Dúdolható dalok némasága a némaság.” // „Nagyhatalmi parádék / kosztümös forgatása.” // „Leheletnyi távolságra / az erőszak. / A lázadás / talán csak önmagunk / fölégetése / fegyverrel a kézben / vagy fegyvertelenül / különös lángolás.”

Nagyjából ezek a szavak kerültek az alkalmi jegyzetfüzetbe, a *Fordulópont* című, később tízoldalassá terebélyesedő vers alapmotívumai. Az önkéntes tűzhalál kísértete nemcsak Jan Palach példája nyomán volt jelen a szilveszteri örületben, de érezni lehetett, hogy a halál előszele, saját halálunk előszele süvít a szeles körüti éjszakában. Az előérzet hamar beigazolódt. Január 20-án a tizenhét éves Bauer Sándor a Nemzeti Múzeum kertjében, nemzeti zászlóval a kezében lángra gyújtotta magát, hogy tiltakozzék az orosz megszállás ellen. Mindez titokban történt, de mindnyájan tudtunk róla: akkoriban titkos szóbeszéddek útján terjedtek a valódi hírek.

Mivel a versnek, amely e lakhatatlan világban való tévelygésünket próbálta ábrázolni, többszörösen visszatérő alapmotívuma a tűzhalál, nem gondoltam rá, hogy egyhamar megjelenhet. Tulajdonképpen nem is másoknak, nem is az olvasóknak szántam, csak önmagamnak az írást, azokkal a kétségekkel akartam szembenézni, amelyek akkor, azon a szilveszter éjszakán különös erővel kerítettek hatalmukba, s amelyeket Bauer Sándor önkéntes tűzhalála még jobban elmélyített.

A sors furcsa véletlene folytán a következő év fordulóján Darvas József pártfogásának köszönhetően megjelent a Kilencek *Elérhetetlen föld* című antológiája. Három verset távolított el belőle a cenzúra. Az enyé-

mek közül a *Szarka várost* kellett kihagyni. Ennek helyére került az akkor elkészült *Fordulópont*. Talán túlzott személyessége miatt nem vette észre senki, vagy azért nem, mert hangvétele mindkét kordivattól, az egyértelmű, forradalmi pátosztól és a mindent kétségbevonó ironiától egyformán távol állt. Ugyanaz a kétségbeesett önkeresés szülte, és ugyanaz a szemlélet jellemzi, mint az akkor éppen keletkezőben lévő *Közelt*.

Mivel sose voltam írásaiból élő, profi író, aki publikációiból legalább a minimális létfenntartást biztosító jövedelmet remélheti, az íráshoz szükséges szabadidő kiszakítása emberfeletti erőfeszítéseket igényelt. És nemcsak tőlem, de a feleségemtől, Mezey Katalintól is, aki ugyancsak saját irodalmi elképzeléseinek megvalósításáért küzdött az enyémmel semmivel sem jobb körülmények között. Ennek a helyzetnek az elemzése megérne egy külön okfejtést. Most azonban nem akarok vele foglalkozni. Csupán azért említem, mert Schopenhauer is *Az egyéniségről* írott dolgozatában az alkotó szellem kifejlődésének legalapvetőbb feltételeként említi a szabadidőt, ahogy ő fogalmaz, a lét „negatív ajándékát”. Az alkotó egyéniségnek „szabad időre van szüksége – mondja –, hogy szellemi képességeit kifejleszthesse, és élvezhesse. Csak arra van szüksége, hogy engedtessek meg neki, hogy egész életén át, minden nap, minden órában a maga egyénisége szerint élhessen.” Ez a fényűzés, amely a kiegyensúlyozott alkotói tevékenység alapfeltétele, számomra sosem adatott meg. Az időt, amely éppen ezáltal csak részben lehetett szabad, mindig nyomasztó nehézségek árán kellett kizsarolnom a sorstól az írás számára. És ez az erőfeszítés óhatatlanul az alkotói nézőpont módosulásához vezetett. Főlényes témakezeltésre, az elbeszélő ironikus kívülállásának intonálására nem adott lehetőséget. Mindent azonnal, a gyónás lelki terhével és a bocsánat iránti szomjúság szenvedélyével kellett elmondanom. De hát kinek gyóntam, és kitől reméltem bocsánatot?

Mivel, mint már említettem, csak önmagamnak írtam, és még csak a lehetősége sem merült fel annak, hogy valaha valaki is elolvassa az írástomat, jóval gátlástalanabban ömlöttek belőlem a szavak, mintha folytonosan mérlegre kellett volna tennem őket. Ugyanakkor, éppen a szaggatott, időhiányos írásmód miatt nem vált egyetlen eruptív szóáradattá sem a könnyű, ezért hasonlít a szerkezete is inkább egy cseppkőbarlanghoz, semmint egy homokdűnéhez.

Furcsa módon aztán ez a könyv is, mint a *Fordulópont*, minden ésszerűséget meghazudtolva

elég gyorsan megjelent. A kéziratot feleségem mutatta meg Nagy Lászlónak, aki pártfogásába vette azt, elvitte és kiadásra ajánlotta Illés Endrének, a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatójának. Nagy László a könyvet értelmezve jogosan furcsállotta és kifogásolta, hogy a gyerekszemmel láttatott világot rendre átrajzolják a harmincéves író kételyei, és így az olvasót is elbizonytalanítják: kinek higgyen most a kettő közül, melyik értelmezéssel azonosuljon?

De hát amikor a kettő ugyanaz, mondom én. Születési rendellenesség, amelyet, ha megoperálnánk, az újszülött meghalna. Illés Endre elolvasta a könyvet, tetszett neki, és gyorsan megjelentette. Benedek Mihály szerkesztésének köszönhetően szinte hibátlan szöveggel, azonban a mintegy 770 oldalt nem egy kötetben, nem azonos címmel, hanem kettébontva. Az első rész megtartotta az egésznek szánt *Közel* címet, a második rész pedig, amely két év múlva, 1979-ben jelent meg, a *Visszatérés* címet kapta. Ésszerű magyarázat nem adódott rá, miért kell kettébontani a kéziratot. Azt mondták, azért, mert együtt túl vastag lett volna. Én inkább arra gyanakodtam, hogy nem volt alkalmas az időpont egy olyan könyv megjelentetéséhez, amelynek zárómotívuma az ötvenhatos Budapest végső ostromára induló szovjet tankoszlop sortüze, amelynek a főhős is majdnem áldozatául esik.

A *Közel* szűk szakmai körökben, legalábbis azok körében, akiket én, mint hozzám közel álló írókat számon tartottam, aratott némi elismerést. Még a kiadó *Év könyve díját* is megkapta, amely első prózakötetről lévén szó, nagy megtiszteltetésnek számított. A leginkább értő és talán túlzottan is elismerő írást Határ Győző közölte róla a párizsi Irodalmi Újságban. Egyik levelében pedig azt írta, hogy annyira belemerült a *Közel* olvasásába, hogy megfeledkezve magáról, még a wimbledoni tejesembernek is magyarul köszönt. (Ezt a kijelentést, azt hiszem, most már életem legnagyobb irodalmi elismeréseként kell számon tartanom.) Akkor meglepett ez a mondat. Utólag érteni vélem. A tájszólás, amely az egész könyvet átítatja, Határ Győző számára, aki hasonló közegből szakadt ki, a gyomai tájszólás otthonosságát idézte fel. Ami másokat idegenkedésre ingerelt, a tősgyökeres pestieket éppúgy, mint a tájszólást éppen hogy levetett vidékieket, őt, a soknyelvű világit, meghatotta.

Egy másik levélre, Réz Pál levelére emlékszem még, aki azt írta: lehet, hogy könyvem sokak számára Veres Péter reinkarnációjának látszik, de ő azt gondolja, sok-

kal inkább Proust kezenyoma fedezhető fel rajta. Talán azért is maradtak meg bennem Réz Pál szavai, mert biztos kézzel tapintotta ki a könyv irodalmi ihletforrásait. Veres Péter remekműve, a *Számadás* és Sinka István *Fekete bojtárja* volt valóban az a két távoli csillag, amelyek ennek a könyvnek az első szavait kicsalták belőlem. *Az eltűnt időt* fordító Gyergyai Albert által somogyi szavakkal újjávarázsolt francia mondatok zenéjének utánozhatatlan íze is természetesen utánzásra készítetett. Ha már az irodalmi minták keresésének ingoványos terepére tévedtem, egyvalamit még meg kell említenem: nevezetesen a francia új regényt. Talán a közelség élménye is innen adódik: az a szemlélet tudatosította bennem, amely pórusaikig kinagyítva mutatta meg a tárgyakat, mintegy faktúraként értelmezve a világot. A történetek, amelyeket ez az objektív megközelített, gyilkosságok, utazások, számomra érdektelenek voltak, de a látásmód az általam ismert világ számtalan eddig rejtett titkára nyitotta rá a szememet.

Fölvetődik a kérdés: miért éppen a *Közel* újrakiadása a legfontosabb számomra most? Mint már annyiszor, megint csak a véletlen áldozata lettem. Azt gondoltam, én bele se nézek a könyvbe, odaadom egy korrektornak, és minden megy a maga útján. Aztán mégiscsak rászántam magam, hogy a gépileg beolvasott szöveget átjavítsam. Így aztán félig-meddig akaratom ellenére keveredtem bele a javított kiadás útvesztőjébe. Mielőtt ennek a szempontjairól néhány szót szólnék, megpróbálok magyarázatot adni rá, miért fontos számomra ez a másoknak olvasmányélményként talán joggal nehezen értékelhető könyv.

Egyrészt talán éppen azért, mert magamnak íródott, hiszen Arisztotelész szerint is azoké a boldogság, akik önmagukkal beérik, másrészt arról a sziszifuszi küzdelemről szól, amit gyermekként fizikai és szellemi életben maradásomért, önmagam megőrzéséért folytatnom kellett. Ez a küzdelem azonban a „sokkal inkább megismerő, mint akaró” gyermek küzdelme volt, akinek lénye, mint Schopenhauer kifejti, nagyobb részben a megismerésben merül el, a gyermeké, aki „szüntelenül táplálékot keres a még új lét egész világában, ahol minden az újdonság lázában ragyog. Ez a forrása gyermekéink kimeríthetetlen költészetének. A költészetnek, mint minden művészetnek, a lényege ugyanis a plátói eszmének a felfogásában rejlik, abban tudniillik, hogy minden egyes dologban a lényegest és így az egész fajban a közöst meglássuk. (...) Ámbár úgy tetszik, hogy gyermekko-

runk jeleneteiben mindig csak a mindenkori egyes tárggyal vagy esettel vagyunk elfoglalva, és pedig csak amilyen mértékben az pillanatnyi akarásunkat érdekli: valójában másképp áll a dolog. Az élet ugyanis egész jelentőségében olyan újnak és az ismétléstől még el nem kopott benyomásaival oly frissnek tetszik előttünk, hogy gyermeki játékaink közepette csöndben és világos szándék nélkül azzal foglalkozunk, hogy az egyes jelenetekből és eseményekből magát az élet lényegét és alakjainak alaptípusát felfogjuk. A dolgokat és a személyeket, miként Spinoza mondaná, az örökkévalóság szempontjából szemléljük.”

Attól azonban, hogy a gyermek természetszerűleg így látja a világot, nem vált magától értetődővé, hogy egy évtizedekkel később elindított rekonstrukció képes ezt a természetszerű látásmódot újraértelmezni, és hitelesen megjeleníteni akár csak önmagam számára is. Írás közben egyre inkább rá kellett döbennem, hogy egyáltalán nem képes: a gyermek, aki voltam, már nem létezett, szavait, amelyek sokszor el sem hangzottak, csak a képzelet erőterében derengtek föl, teljes pontossággal visszaidézni lehetetlen. Mégsem hagytam abba az írást, amely pedig az egyetlen hiteles válasz lehetett volna e képtelenség fölismerésére. Megpróbáltam párbeszédet folytatni az egykori, a keletkezés mítoszában elveszett szavakkal.

Önkéntelen szerepvállalás volt ez, és nem tudatos, mint a pszichoanalitikus ágyára fekvő lelki betegé, mégis hasonlatos az övéhez, aki – engedtessek meg, hogy itt a könnyebbség kedvéért egy valódi pszichoanalitikusnak, a bolgár-francia Julia Kristevának a szavait idézzem – „csak annyiban nihilista, hogy a nyelvre bízta magát, hiszen ebben teljeseedik ki az emberi lét szubjektívációja és objektívációja.” S így lehetővé válik, „hogy az (ön)analizáló szakítson régi önmagával. (...) Ez az 'új' ember – attól a pillanattól kezdve, hogy fölismeri a(z ön)megismerés vágyává alakított vágyai erejét, egészen a psziché és a test megsemmisüléséig – tudatában van annak, hogy ki van szolgáltatva a tudatalattijában végbemenő folyamatoknak, amelyeket ugyan a tudat felszínére hozhat, de soha nem ismerhet meg egészében. (...) A képzelet, a játék, a megmutatkozás tere ez, ahol a számvetés megújulássá, teremtéssé válhat.” A pszichológus a teremtés szót használja, én azonban pontosítanék. Az ige által a világ csak a kezdetek kezdetén, Isten által teremtődött. Az ember csak a már megteremtett, de feledésbe merült világ részleteihez képes közel kerülni, csak azokat képes újratemetni, szerényebben szólva restaurálni a szavak által.

Ki ül a pszichoanalitikusi karszékben, ki hallgatja, ki ítéli meg az írói számadás szavait? Ezt mindenki szeretné tudni, aki írásra adja a fejét, de hiába. S ha megtudhatnám is, képes volnék-e a szája íze szerint alakítani a mondataimat? Vagy akkor se tudnék kilépni saját bűvös körömből, nem tudnék mondani semmi érdemlegest, beérném azzal, amivel eddig próbálkoztam, hogy szavak által megkíséreljem újratemetni azt a világot, amely nemcsak az egyéni sors tanúja, hanem a közösségé is, amelynek az egyén csak egy porszeme, de olyan porszem, amely az egésznek igyekszik tudatában lenni?

Sokáig azt hittem, a porszem-lét egyenlő a hatalomnélküliséggel. Tévedésemre Marcus Aurelius döbentett rá, aki császár volt, mondhatni a világ ura, mégis porszemként szemlélte a világot s élte meg a rá szabott sorsot. „Gondold meg – figyelmeztette önmagát –, mióta tétovázol már, hányszor kaptál az istenektől haladékat, s nem használod ki! Egyszer már rá kell eszmélned, hogy milyen az a világrénd, amelynek része vagy, milyen az a világot kormányzó elv, amelynek kisugárzása vagy, s hogy kimért az idő, és ha nem használod fel kedélyed derítésére, elszalad, s nincs több lehetőség.”

„...megfelekedezel arról, hogy minden az egyetemes természet szerint történik; (...) s arról is, hogy milyen szoros kapcsolat van az egyes ember és az emberi nem között: nem a vér és a mag rokonsága, hanem az értelem közössége.”

Itt, ezen a ponton a római birodalom császára ugyanazzal a hiánnyal viaskodott, amellyel a huszadik század mindennapi létnyűgébe száműzött közember: a szabadidő hiányával. Neki sem adatott meg a lét negatív ajándéka, amit Schopenhauer a legfőbb jónak feltételez. Többnyire hadjáratok szüneteiben, például a Gram partján papírra vetett *Elmélkedéseit* nem bocsátotta közönség elé, mások szerkesztették meg, adták közre halála után.

Most a *Közel* és a *Visszatérés* egybeszerkesztésével, újrakiadásával foglalkozva úgy érzem, mintha túléltem volna önmagamot, mintha a saját utókorom volnék. Bár most sem tudom, kihez szólnak ezek a szavak, ki ül a faráccsal elhomályosított, személytelen gyóntatószék túloldalán, mégis igyekszem érthetővé tenni számára a gyermekkori énemmel feleselő szavakat.

Sokáig ellenálltam a javítás, átdolgozás kísértésének, aztán végül mégis megadtam magamat. A gyermeki s az ifjúkori kettős látásmódot új szempont színezte át, a cseppkőbarlang kompozícióra új réteg rakódott, az öreg betűvető székszepe.

HEGEDŰS IMRE JÁNOS

A száműzetés apoteózisa

„Ex Turtia nulla redemptio!” – Törökországból nincs visszatérés! – írta rá az irgalmatlan szentenciát matróna királynőnk, Mária Terézia a Rodostóban egyedül maradt, utolsó száműzött Zágoni Mikes Kelemen kegyelmi kérésére. S mégis a vezérlő fejedelem apródja, majd kamarása gondoskodott arról, hogy a száműzetés kegyetlen állapota, annak alakjai és eseményei megdicsőüljenek a *Leveleskönyvben*, ő teremtette újjá a Rodostóban kialakult mikrovilágot, ő találta ki a magyar novella ősfarmáját, az irodalmi levelet, amely akkor divatos volt, s alkalmas arra, hogy a művészi igazságszolgáltatás megvalósuljon. Rákóczi Ferenc nevét kiejteni sem volt szabad a Habsburg Birodalomban, még a kurucok kedves hangszerét, a tárogatót is elégették, de Mikes olyan magasságba emelte az igazságot, ahová nem ért fel a földi szenny.

S hogy a világirodalom milyen széles országútján indult el a mi kedves rodostói csillagnézőnk, álljon itt egy Dosztojevszkij-vallomás 1862-ből. A nagy orosz klasszikus éppen egy másik száműzöttről, Victor Hugóról elmélkedik: „Ez keresztényi és fölöttebb erkölcsös eszme. Tétele: a körülmények, a századok tespedése és a társadalmi előítéletek súlya alatt igazságtalanul eltiport, elbukott ember újjáélesztése, életjogaiba való visszaállítása. Ez az eszme: a társadalom megalázott és mindenki által megtagadott páriáinak igazolása.”

Egyik nagy száműzött nyilatkozik a másik nagy száműzöttről. A száműzetés allegorikus méretűvé nőtt színhelyéről, Szibériából tért vissza Dosztojevszkij, Victor Hugo pedig huszonegy évet töltött Jersey, illetve Guernsey szigetén száműzetésben.

Ez nem változott a századok sodrában. Az a nemzedék, amelyikhez Oláh János tartozik (1942-ben született), meghatározó, megrázó és felszabadító élményként olvasta 1962-ben (akkor jelent meg magyarul) Szolzsenyicin *Ivan Gyenyiszovics egy napja* (1957) című művét.

Nem ok nélkül álmodtak a Kilencek az *Elérhetetlen földről*.

Elhangzott az Írott Szó Alapítvány *Történelmi emlékezet, szociográfia és fikció a mai magyar prózában* című konferencián, 2013. szeptember 21-én.

Hétpecsétetes zár alatt őrizték akkor Szovjet-Oroszországban a nagy titkot, a kényszermunkahelyekre, megsemmisítő légerekbe száműzött politikai foglyok sorsát. Ezt a szelencét pattintotta fel Szolzsenyicin, kihasználva a pillanatnyi enyhülést, hogy aztán 1974-ben megfosszák állampolgárságtól, elkobozzák Gulág-kéziratát, s kitoloncolják az országból.

Oláh János is kinyitotta a szelek zsákját. Más korban, más történelmi körülmények között, de kinyitotta. Látszólagos, illetve viszonylagos szabadságban cselekedte ezt, és nem a cenzorokkal, nem a kultúrdiktátorokkal vívta meg a harcát, hanem a poszt-kommunisták által szándékosan gerjesztett vagy spontánul terjedő *feledés* ellen.

A fent idézett dosztojevszkiji vallomás lehetne az igazi író egyik célja, fő feladata. Az apoteózis. A megdicsőülés. Az eltiport, a megalázott, a megtagadott ember fölemelése.

Erről szól Oláh János könyve. Eljárásának titka, különös volta az, hogy nem teremtett hőroszokat. Az ötvenes-hatvanas években elpusztított legéletpesebb osztály, a parasztság alakjai a novellafüzérben közrendű emberek, nagyságukat inkább az ellenfeleik, a városról a lenézett faluba delegált lump párttitkárok, korrupt tanácselnökök, basáskodó őrsparancsnokok talmisága biztosítja. Swift halhatatlan művében Gulliver is ember nagyságú lény, csak a liliputiakhoz viszonyítva óriás.

Nincs száműzött történet száműzött személyek, életterükből kiebrudalt emberek nélkül. Oláh János képzeletbeli színterén, az Örvényes partján, Avaskér faluban, Varasd kisvárosban minden és mindenki elmozdult a helyéről. Kibicsaklik a tér és az idő: a németajkúakat kitelepítik, száműzik, helyükbe telepések ömlenek be, a fővárosból gyorstalpalásos agitátorok és agitkák (Oláh neologizmusa!) érkeznek, az iskolában – büntetésből – ideológiailag megbízhatatlan professzorok tanítanak, tanácselnöki székbe, téeszelnöki funkcióba, rendőrkisegítői állásba a dologkerülő lumpokat nevez ki az új hatalom, így, ezzel a negatív szelekcióval indul meg a pusztító háború után az élet a magyar faluban, amelyet diadalmasnak, sikeresnek, verőfényesnek kiált ki a szakadatlan harsogású propaganda.

A gazdák ellen szervezkedik ez a siserahad. Azok ellen, akik ellágyuló, mégis szenvedélyes szeretettel gondolják állataikat, nevelnek fel egy bárányt, kicsikót, vagy éppen azzal együtt nőnek fel, mint

Gajzágó (*Nincs Isten*), akik két kezükkel, becsületes munkával szereztek birtokukat, házukat, mint András gazda (*Hajnaltól estélig*), vagy akik mintaszerű gazdálkodással és tiszta, erkölcsös élettel szereztek tekintélyt a falu előtt, mint Savoó Gáspár (*Az intéző háza*).

Ez a szembenállás kölcsönzi a novellafüzer drámaiságát. Szomorú és lehangoló, hogy ebben a drámai küzdelemben a jónak, az értékesnek pusztulnia kell, s győz a talmiság, a csökkent eszmeiség, a morál nélküli gátlástalanság, a hatalmi téboly.

Ezt ilyen egzakt módon, ilyen objektív elfogulatlansággal kevesen mondták ki az irodalomban.

Közismert a Rákosi-rendszer módszere. Lesöpörték a padlásokat. Vagyis a hadi, a katonai rekvirálásoknál durvábban fosztották ki a parasztokat. Oláh János novellafüzeré a következő lépésről, a kolhozosításról szól. Az elkobzott gabonát újratermeli a dolgozó kéz, ezzel még nem érte el célját a párt diktatúra, gyökerestül kellett kitépni az életet az Örvényes partján. Vagyis Magyarországon.

A belépési nyilatkozat kikényszerítése egész Kelet-Európában a legdrámaibb élethelyzet a háború után. Olyan volt ez, mint a tűzpróba a középkorban; tüzes vasat nyomtak az áldozat markába, mondván: ha igaz a hite, nem égeti meg.

Alig lehet összeszámlálni, milyen rafinált eszközökkel kínozták a senkiháziakat a munkában felnőtté érett, komoly, súlyos szavú gazdákat. Oláh János csak néhányat gyűjtött össze, de a párt agitátorai s a rendőrség a kínzás, a szadizmus minden válfaját kipróbálták, alkalmazták: verés, kikötés, alvásmegvonás, állandó zaklatás, fegyverrejtegetés hamis vádja, égetés, fenyegetőzés, börtön, koncepció per, feleség, felnőtt lány megrontása, zsarolás, alkohol, éheztetés, karikatúrák, gúnyrajzok, szennyiratok a helyi újságban vagy faliújságon, katonai behívók és így tovább.

Az igazmondás kimagasló írása a *Nincs Isten* novella.

Ifjabb Gajzágó szenvedélyesen szereti az állatait. Az ő életében még egyben volt a természet: erdő, mező, fű, fa, föld, család, istálló, ól, szénapajta, szérűskert, gyermekkori kedves emléke a Mici bárány, Mirza, a kiscsikó, és a saját kezűleg készített játékok, a bodzafapuska, a kórémuzsika, a csutkakatonák, a nádparipa, a fűzfásip.

Ezt az egységes, gazdag, szép világot akarják most szétverni, darabokra szaggatni. Az agitátorok hada zúdul rá, de ő ellenáll: „tisztában volt vele, nem

magáért kell helytállnia, nem is csupán a családjáért, jelképesen talán az egész falu becsületéért”.

Az immorális tanácselnök, Tarkó irodájába rendelik, ott kínozzák, de a dráma a háttérben zajlik. Létra Jóska párttitkár, Balhás-Gaál Jani, a fullajtára, Kiss Béla, a rendőrkisegítő (visszatérő figurák) és két cigánylegény ezalatt szétverik, világgá kergetik Gajzágó gazda állatait. Ez volt az Achilles-sarok, emiatt omlik össze lelkileg egy nagyszerű ember. A tanácselnök hamis esküje közönséges bohózat, de Gajzágó rémisztő cselekedete megrázó tragédia. A falu határában álló hatalmas Krisztus-kereszt dönti ki fejszével, tagadván az Istent. Arany János szőlősgazdája meredezik fel újból irodalmunkban: „No hát, no! ... én uram isten! / Csak rajta! Hadd lám: mire megyünk ketten!” Az ember és az Úr. Ember és Krisztus. Krisztus, az Emberfia az élet és a halál határmezsgyéjén. Gajzágóra, az emberre zuhanó Krisztus-kereszt egy addig szilárdnak hitt világ összeomlásának megrázó szimbóluma.

Történelmi tudatunk, emlékezetünk a kommunizmusról még mindig hamis. Még mindig vannak romantikus illúziók. A *Körhinta*, világhírű filmünk is azt a gondolatot konzerválta, hogy a bolsevisták a közössel, a kolhozossal jó világot teremtettek, így hát joggal zúzták szét a régit, az elavultat, a reakciósat. Oláh János *Száműzött történetek* című novellafüzerének nagy értéke és érdeme – irodalmi, esztétikai értékeken túl – éppen az, hogy irgalmatlanul kiirt minden illúziót. Az olvasónak semmilyen kétsége nem marad afelől, hogy a Szovjetunióból importált, fegyverek erejével ránk erőszakolt rendszer, a bolsevizmus éppen olyan embertelen és népellenes volt, mint a barna veszedelem. A *Katonák* című írásában a német hadfiak magukkal viszik a horogkeresztes játéktankot, az orosz katonák, miután kifosztják a portát, itt hagyják a vörös csillagos játéktankot. Egyenes, egyértelmű a jelképes beszéd. Lidérces álmoképek gyötörnek mindnyájunkat még ma is, ha a szovjet tankokra gondolunk.

„Siheder korában – írja Oláh János *Foggal, körömmel* című novellájában –, amikor először szántani ment, szinte megrészegült, ahogy az eke belehasított a földbe, és könnyörtelenül és frissen kidobta az első barázdát.”

Aki tapasztalta, tudja, milyen részegítő érzés, mekkora mámor beszívni a friss szántóföld illatát, ha az a mi tulajdonunk. Alig van ehhez hasonlítható szenvedély. Ennek a rabja Savoó Gáspár *Az intéző*

házában, a nyíltan lázadó Balázs Gergely a *Fölkel a napban* és a *Kölcsönkenyérben*, András gazda a *Hajnaltól estéligben* (ő az, aki minden erőszak ellenére kimaradt a közösből!), a sokgyermekes Király Lajos a *Foggal, körömmel* fájdalmas, nehéz atmoszférájú írásban.

Mi történik ezekkel a nagyszerű emberekkel?

Balázs Gergelyt órák hosszat hordozzák terepjárón körbe-körbe, már azt hiszi, elhagyták az országot, Szibériába transzportálják, pánikba esik, visszahozzák, s amikor aláír és elengedik, üresen találja az istállóját, udvarát. Az ő állatait is elhajtották. Agyvérzést kap, szélütöttként tengeti napjait, bárgyú, ferde vigyorral néz ki az utcai járóelőkre.

Savoó Gáspár hónalja alá forró sült krumplit kötöznek az örsön, három részeg rendőr ül rá, talpát borotvapengével hasogatják fel, nyomorék lesz, négykézláb mászik haza.

Király Lajos Pestre megy, a vasútnál próbálkozik, átéli a munkásszállás és a fővárosi lebujok borzalmait, végül elüti a rendezőpályaudvaron a dombról leguruló vagon.

S kik állnak velük szemben? Kik lökték végromlásba őket?

Mivel Oláh János novellafüzért szerkesztett – kiváló formai bravúr –, érdemes felsorolni a visszatérő figurák neveit: Létra Jóska, a párttitkár, Balhás-Gaál Jani, a szolgálalkú kengyelfutója, Tarkó, a tanácselnök, Mikola Anikó, az elzüllött, erkölcstelen tanárnő, Krausz, Horkai és Haragos Bálint rendőrök, Kiss Béla, a rendőrkisegítő, Törekes Józsi, falusi lump, és a piramis tetején álló járási elnök, Dallos elvtárs.

Paraziták, korruptak, élvhajhászok, alkoholisták, erkölcstelenek, szadisták, felfuvalkodottak, dölyfösök, buták és műveletlenek. Egy-egy eposzi jelző illene mindenikre. Ezek építették föl – úgymond – a szocializmust. Ők győztek egy dicstelen harcban. Oláh János itt-ott kilép írói szerepéből, s a történész, a szociográfus kérlelhetetlen igazmondásával ítélkezik: „A győztesek nem elégedtek meg azzal, hogy a legyőzött nemzetet megalázzák, meg akarták alázni a legyőzött nemzet minden egyes tagját külön-külön is.” (*A farkaskölyök*).

Valóban nem elégedtek meg az anyagi javak elkobzásával, életek, vagyonok, birtokok szétzúzásával. Elcsábítják, teherbe ejtik tisztas lányait, tivornyákat rendeznek a szőlőhegy pincesorán és a lebontott barokk kastélytorony tégláiból épített,

istállóhoz hasonlatos kultúrházban, a sok évszázados népi zenekultúra helyett harsogó, üvöltő tam-tam gépzenét honosítanak meg, szorgosan dolgoznak az angyalcsináló doktorok Varasdon, népi sport lett az abortusz, gúnyt üznek a hitből, vallásból, kicsúfolják a népi bölcsességet, a hazafiságot, internacionalista kozmopolitizmust terjesztenek a nagy Szovjetunió dicsőségére, s a békeharc hazug álarca mögött világszerte céllokkal fegyverkeznek.

Oláh János nagy körültekintéssel formálja írói világát, vallomása szerint restaurátorként dolgozik. Szuggesztívek az Örvényesről, a tikkasztó nyarakról, madárvilágról, árokperti rézsúkról készült természetleírások, olvasmányosak a garabonciás történetek, pletykák, hiedelmek, nagyszerűek a gyermek-történetek, pompásak az úgynevezett fiú-novellák, de a faluközösség nem áll össze. A háború, a kolhozosítás szétroncsolta azt a közösséget, amelyik biztonságérzetet adott az egyénnek. Mindenki magányosan küszködik, fulladozik a mocsárban.

Az intező háza befejező sorai az egyén magányáról szólnak. A megkínzott, béna Savoó Gáspár kapujából üveges szemmel nézi reggel a mezőre siető embereket: „Odakint már megindult az élet, kerekek nyikorogtak az álmos derengés mögött, kasza-kapa koccant. (...) Indult mindenki a maga dolga után, kukoricát kapálni, sarjút kaszálni, vagy éppen vasúti egyenruhába bújva szolgálattevésre. Savoóhoz egyikük se szólt. Elmentek mellette, mintha észre se vették volna, mintha nem is létezne, lidérces álmkép volna csupán.”

Az elidegenedés a magyar falvakban a kolhozosítással kezdődött.

Oláh János nemcsak falurajzot ír ebben a könyvében, nemcsak a letűnt parasztvilágot idézi meg, gyakran nyilatkozik – felelős írástudóként – népről, nemzetéről, amelynek hivatott képviselője. „Valahogyan benne volt a levegőben – írja *Az elveszett hivatalban* –, hogy mindnyájan egy megerőszkolt nép fiai vagyunk.”

Ebből a megaláztatásból emeli magasba teremtett alakjait, s ez által az egész magyarságot. Igazságszolgáltatásában megvalósul az apoteózis, a sokat szenvedett nép és nemzet megdicsőülése.

Hogyan is hangzik Dosztojevszkij szentenciája? Az író feladata „a társadalom megalázott és mindenki által megtagadott páriáinak igazolása.”

Ezt cselekedte Oláh János.

LEONYID VOLODARSZKIJ

*Fényfürdő**Költői pentagramma Cseh Károly magyar poéta emlékére***A csúcs**

*Ez a fájdalom is beletompul a múltba,
De ma éget, akárcsak a friss sebeké,
Mint a lelked, amely siet Isten elé.*

*Hanem Karcsival szembetalálkozom újra,
Ahol ifju Viszockijunk pengeti, fújja,
Ahol József Attila kiútra talál,
Megy a síneken – és vonatok sose jönnek.
Ez a végtelen itt.*

Ha a nyelv akadály,

Kibeszéljük ezúttal.

A csillagok döngnek,

*Füvek érzik a lépteket – ez fenomen.
Nem a gally ropog így, születőben a szó.
Aki itt közelít, mi vagyunk, te meg én,
Nos, a lét ezután nem is oly szigorú.
A tiéd legalább.*

De réám les a Föld.

*Maradok kicsikét vele porhüvelyemben.
Nem is írta még senki, hogy „Vége, te ember –
Nesze i-re a pont!” –*

ami tán odaküld

A pokolra.

De Karcsi, te itt vagy a csúcson,

*Univerzumos életed legtetetjén.
Örök Nappali Út visz a Végtelen Nyárba,
Gabonád terem újra, a régi helyén.
Te csak vess, s beköszönt a poéta nagy álma.*

*Vagyok egyszeri úton a ritka kivétel,
Ide rajz vezetett Leonardo kezével,
Odalent meg a testemet őrzí az éj.
E világig a századok karma nem ér,
A lakói a földi időn mosolyognak.*

*A pentagramma a titkos tudományokban mindig a körbe írt, szét-
tárt karú és lábú ember szimbóluma volt. A legismertebbet
Leonardo da Vinci rajzolta.*

*Na de mondd, hova hívsz? Hol a fák magasodnak,
Mi van ott?*

Zuhogása szerint vizesés.

*Mégse. Tó vagy afféle medence!
Vize nincs, de helyette kitölti a fény.
Belefürdeni volna poétaerény?*

*Komolyan beleásva: az ötleted mersze
Nekem így sok azért!*

Hova csalsz, mibe mártol?

*Maga Mátyás király ide jár ki Budáról!
S Janus Pannonius gyönyörű örökén
Vajon itt, e sugárba beállhatok én?*

Akadály-e strázsa az itt maradásnak?

Ez a hely nem a népszerű strandja Bogácsnak.

A jobb felső sugár

*Kitünő az a strand mifelénk, magyaráztad,
S hogy a hévize hány nyavalyát kikezelt!
Tavaly Isten a verseimért kiszemelt,
S odavitt.*

Bizony én belemásztam,

Napozás, meg a bor hevített: „Ma irunk!”

*Az eszembe' megint mi vagyunk, mi vagyunk,
Meg a sós pihenőtavak illata-gőze,
Ahol olykor az ember akár a hering.
Ki nem álltad.*

Imádtad ezért hideg ősszel,

*Ha a lábnyomaid beporozta a hó.
Te szerinted a gőzben a csönd csak a jó.
Hisz a bölcséletünk ezer éveken át
Elemezte „a Lant, meg a nép” viszonyát,
S kívül áll a Poéta a néptömegén.
Amiért külön úton, egy néptelenen,
Idegen szem elől moha fedte csapáson
Szaunádba jártál.*

A világon – egy másón –,

*Melyen éljük az életet, értjük e szót,
Nem is látja akárki*

a vízcsobogód.

De cseréljük a fényt, legyen éteri ív,
S ha derék, odalát feredődre a szív.

Csak két napot kaptam a strandon
Bogács berekén,
Na meg ünnepen éppen,
Nem tudtam ezért
A rejtekutad kifigyelni, komám,
De több jele volt,
Hogy a vízfelületnek
Csöpp külön zuga
Rád szabatott.
Néha már közeledtem,
De látni azért
Nekem nem sikerült,
Ahogy más se tehette a strandon.

El is vitte a múlt január,
Oda föl, teeléd,
Hisz ez égi lakos pihenője.
Magas ég a te otthonod,
És idejöttöd a Földre
Egy cseppnyi idő, nem a tenger.

Döntse hát el a Föld: vagy-e géniusz, ember?
Ott, az Isten előtt csuda más az igény.
Annyi mostan a témád, amennyi a fény!

Úgy kivirult pihenőd, örömére a szemnek,
S nem kavarja vizét locsogó sokaság.
A király jöhet itt, s a deák-aranyág,
Meg egy isteni szépe az asszonyi nemnek.

Idefönt nagy a presztizse lám a nevednek.

No de én? Jogosan vagyok-é ideát?
Jogosan, jogosan! – de ki mondja, barát.
Ó, ha volna okom magam így besorolni...

A bal felső sugár

Szülőfalud a bükki Borsodgeszt,
Ahol ma jó, ha háromszázan élnek.
Egy morzsa csak, mert egyre Pesthez mérnek.
E morzsa adta mégis nemzetének,
Poétaságra szülte meg fiát.
S az ősi vérvonalra térve át:

A szálak itt a századokba érnek,
És annyi volt paraszti felmenőd.

A föld adott erőt kalászaiknak,
S az ég emelte hosszú szárba mind.

Talán a verseidben épp ezért
A föld s az ég barátian fonódtak,
Hitet, meg önbizalmat adva így.

Poéta lett belőled, volt tanár,
De olvasódat tovább nevelted
A költeményeid magyar szaván.

A lábad vitt az ifjuság okán,
Hegyekre föl, a zöldbe, mely kitárta
Fürdőhelyének kék színű tavát.
„Megállj!” – szegezte rád egy nő szavát.
Alakja szúzi volt, reá tekintve,
A teste póresége fényt lövellt,
S a lány kezét kezédbe téve könnyen
Magával vitt, a tó felé szökellt.
Sokáig bent fürödtetek a vízben,
Amely utána fénné változott –
A fény ömölt be ékesen, töretlen.

És távozóban szólt az Ismeretlen:
„Költő, e hely legyen tiéd legott!
Csakis te vagy, ki rá- s beléje lát,
De senki más.

Tanuld kezelni hát!
Kitart veled, te bárhol is lehetsz,
Ha bajba jutsz, ha féluton rekedsz,
Fürödj belé e vízbe, s látni tudsz
Az égen engem.

Új viszonyba jutsz
A csillagokkal – ők a véderőd.
Ha gyűjtanák, se égne feredőd,
Leronthatatlan, és a kút adott.
Merülj be!

Annyi téma, sor van ott!”

Te, Karcsi, látogattad azt
A költözés után Mezőkövesdre,
S az egri liceumba járva is,
Ha úgy esett, Miskolcon, Budapesten,
S Bogácson is, no persze, óraszám –
E földi gőzölőket végigjárva
Te elhitted: ó, turista vagy.

Hiába volt a tornak népe nagy,
A titkodat ki nem találta senki.

Szülőfalud a bükki Borsodgeszt,
Hol Jézus úgy, akár a kőkereszt
Benőtt idők során a szívbe, földbe.
De antik eszme csak maradt örökbe,
És rózsaként keresztre fonva él.
A Földön elvegyülve épp ezér'
Virulhatott a gőzben antik éned,
Madár ha szólt, te tudtad, minden ének
Tiéd – hisz Ő üzen, a szűzi báj,
Ki hajdan azt szegezte néked: „Állj!”,
Hogy jó kezekbe vízi titkot adjon.

Olimposzon hatalmas Istenasszony,
Te megjelentél-e magyar legénynek?
S vajon nem hívnak-é Aphroditének?

Poéta kérdi – válasz úgyse jöjjön.

A bal alsó sugár

Karesz vagy Karcsi,
S Bátya (E. Z. Jancsi) –
Az ismerőseid csak így neveztek;
Eszükbe nem jutott, akik tegeztek,
Hogy rád saját medence vár, mesés,
Amelybe lépni megtiszteltetés.

Ki pénzre hajt, s a karriert belőtte,
Nem érzi meg, ha Vénusz áll előtte,
Vagy épp Aphrodité s a Szűz az égen.

Nem volt kazán a gyógyvizedhez télen,
Hová a láthatatlan út terelt.
A hófokért magasb erő felelt,
Harmóniát is oldva lágy közegben.
Egy nagyhatalmu pár is épp ilyenben
Sok óra hosszat élt szerelmi sokkban.
Antonius és Kleopátra hogy van,
Mióta földi útjuk véget ért?

De nem Napisten adta Károly ihletét!
Csehként magyar családba jött világra.

Ütött amúgy a volt királyi párra:
Szeretni, vágyani – tudta – drágakő!

No, Krónikás, lehetne hőköd ő –
Gestádba kell a halk poéta-lét –,
S hogy hódította Cseh Afrodité.
Ez nem kevés.

Hisz ő egy női isten.
És cár, ki hisz, meg részesül e kincsben.

Te hitted őt, szaladt is így a tollad.
Ki törpelelkű, azt sziszegte rólad,
Hogy invalidus vagy, meg ingyen élsz.
„Nem jár naponta munkahelyre.
A kandidátusit se hozta össze.
S a pamlagon szeret pihenni hosszan.
Egy stilszerűtlen ódivat-pojáca,
Nyaranta is röhej, miket visel:
Zakót zakóval.
Bolond, nem tettetett.
S a szívverése stentre tétetett.”

De lám, a stentezett, bolond szivedhez,
Mely oly közel került az égiekhez,
Dobolva ért a Megnyilatkozás.
Szived pedig, e lángra gyúlt parázs,
Leírta versbe ezt az égi hangot,
Előtte nem daloltak így a lantok.
Előbb a dolgokat se láttuk át.
Te kaptatón az égbe? Nem, csudát!
Te ősi szárnyakon elérted azt!
Nehéz imádra kéne még malaszt.

Utána hévized következett,
S a póre tested most is ifju lett.
S a tisztaságodat élénkbe tetted.
Az egykori tüzerbe bújt a lelked,
Ki húszéves se volt a laktanyán.
Csak tűzszünetben írtál jobbadán,
Poéta-névjegyed viszont letetted.

Csak áll... Beteget jelent... Bliccel...
Szemben a köznapi, rosszizü viccel
Vasárnapi pillanatod csoda volt.
S az estjeiden teli ház igazolt:
A hála okát közibük te vetetted.

A jobb alsó sugár

Múzsapark... A Menny határvidéke,
 Templom: annyi holt poéta éke,
 Isteni szó alapozta falát,
 Mely felülírja a testi halált.
 Név nevet ér – a tiéd kihalásom.
 Garrotaként hegesít, öl a gyászom.
 „Akadémikus” – vésvé a köre...
 Ez babérkoszorúd.

No de tőle

Nem erősebb a fény szaunádban.
 Távolodsz, fel a lét magasába!
 De a messzi nem állja a rangot.

Megbocsát neked végül is Miskolc.
 Sőt, tebenned iránta a hála.
 Most meg ott lakozol valahára,
 Ahol éltet a hévizű táj,
 Hol a kertnek a tél sose fáj.
 Szaunád meg is osztod azokkal,
 Kik a verseket sokkal, de sokkal
 Magasabbra teszik, mint a hasznot.

Ami fénylik a fényben: az arcod,
 S körülötted a Végtelen Nyár.

Téli sóhajom enyhül-e már? –
 Karcsi, gyűjtsd meg a nyári tüzeddel,
 Zúgjon egybe vígan majd a Tettel,
 Mely halállal eltíporja a halált,
 És az égi fűből, fent amit kreált,
 Koszorút fon földi vadvirággal.

Károly, Károly, velünk s a világgal
 A Végítélet számol hamarost.
 És nem lesz többet garmada halott,
 Tábla se, kőbe csiszolt olajággal.
 Ami lesz, az az egy koszorú,
 Melyet épp az előbb ideírtam.

Ami jön, be nem osztja az emberiséget
 Soha már elevenre, halottra,
 Hanem engedi fölféle kozmikus térben.
 Észre se vett szaunád hasonlítani kezd
 Szép színű csobogóra,
 S visszaadja reád
 Az ifju képed és tűzerruhádat,
 Srác, te titkon verseket faragó.

Egybenő az égi Magyarország, meg a földi.
 Az égi és a földi Vár rokonviszonyba lép.

Károly, Karcsi, Bátya... Így lesz!
 Érzem, Új Korunk sajátos ízt vesz,
 Előtte az kinyílt, s a könny a múlté.
 És látom, Istenasszony-Aphrodité
 Veled együtt hozzám hogyan közelít.

És látom én, hogy hátatok megett
 A strand helyén megint a vizesés van.

És látja mind, ki porból vétetett,
 Mint verseid, miket papír helyett
 Az ég lenvászónára írsz te mostan.

Marosi Lajos fordítása

A jó és a Rossz (Kiskunfélegyháza)

SALAMON KONRÁD

Az újkori magyar történelem zsákutcai

Németh László 1943-ban elmondott szárszói beszédének kezdő mondata szerint: „Aki a magyarság újkori történetét megírja, arra kell felelnie, hogy süllyedt ’bennszülött’-té ez a nagy középkori nemzet tulajdon országában”.¹ Ennek okait a Bibó István által leírt zsákutcas fejlődésünkben látom, amelynek három fontos mozzanatával: a kényszerű kiegyezéssel, az ellenforradalommal és az ezekkel együtt járó emigrációval foglalkozom.

Az 1541 után három részre szakított és erejében, népességében megfogyatkozott magyarság 1699-et, a török kiűzését követően hiába várta Bocskai István, Pázmány Péter, Bethlen Gábor és Zrínyi Miklós eszméinek megvalósulását. A függetlennek álmodott Magyarország a Habsburg Birodalom része maradt, így sorsát a birodalmi érdek határozta meg. I. Lipót és udvara folytatta a minden magyar önállósodási törekvést keményen elfojtó politikáját, ezért folytatódtak a Bécs elleni szervezkedések és felkelések, amelyek a Rákóczi-szabadságharcban érték el csúcspontjukat. Az 1711-ben megkötött szatmári béke – ami Magyarország számára a korábbiakhoz képest sokkal jobb helyzetet teremtett – egy kényszerű, de – a későbbiekkel ellentétben – bosszúállás nélküli kiegyezés volt, tehát senkinek sem kellett az országból elmenekülnie. Rákóczi és környezete azonban a szabadságharc újramegkezdésének reményében a száműzést választotta, és ez zsákutcának bizonyult.

Az ekkor létrejött első újkori magyar emigráció kapcsán – a későbbieket is tekintetbe véve – megállapítható, hogy minden emigráció – akár önkéntes, akár kényszerű – zsákutcát jelent, mert ennek következtében az ország függetlensége és korszerűsítése iránt elkötelezett, legműveltebb, legtehetségesebb személyiségek egy része nem vehet részt a hazai szellemi, politikai életben. Így a Rákóczi-emigráció nélkül ment végbe – a birodalmi érdekeknek megfelelően – Magyarország XVIII. századi újjáépítése. III. Károly, Mária Terézia és II. József korszaka Magyarország jelentős fejlődése, korszerűsítése és

gyarapodása ellenére is részint zsákutcas helyzet volt, mert az időszzerű reformok bevezetése során nem vették kellőképp figyelembe a magyarországi sajátosságokat. Ez különösen II. Józsefre jellemző, ezért a magyar társadalom mind nagyobb része viselte egyre nehezebben a Habsburg fennhatóságot. Ez a hol lapangó, hol nyílt belső feszültség az 1789-es francia forradalom hatására egyre nyíltabb ellenállássá vált.

A változások iránti igényt mutatja, hogy az 1790-ben II. Lipót által összehívott magyar országgyűlés – a felvilágosult rendi mozgalom kezdeményezésére – kilenc bizottságot állított fel azzal a feladattal, hogy dolgozzák ki a szükséges reformjavaslatokat. Munkájukkal 1793 elejére készültek el, de ekkorra már a francia forradalomtól megrettent I. Ferenc ült a trónon, aki a korlátolt makacsságával utasított el minden reformot. A változások elszánt hívei a magyar jakobinus mozgalomba szerveződtek. Hajnóczy Józsefnek és kiváló társainak azonban a kalandor Martinovics Ignác lett a vezetője, akinek a besúgása, majd részletes vallomása alapján a mozgalom minden résztvevőjét le tudták tartóztatni. 1795 tavaszán kivégezték a szervezkedés hét vezetőjét, huszonkilenc résztvevőjét pedig – köztük Batsányi Jánost, Kazinczy Ferencet – bebörtönözték.

Az ekkor kezdődő Ferenc-kort Németh László joggal tartotta az egyik legnagyobb „zökkenőnek”. A császár és környezete ugyanis a történeteket úgy értékelte, hogy a felvilágosodás eleve a jakobinus diktatúra örjögéséhez vezetett, tehát a feudális rendszert változatlanul fenn kell tartani, s a felforgató eszmék terjedését meg kell akadályozni. Ebből következően a Magyarországon 1792-ben megjelent 18 újságból 1805-re csak 4, alaposan megcenzúrázott maradt, köztük egyetlen magyar nyelvű. Az 1790-es évek első felének magyar reformmozgalmát tehát a szigorú megtorlás után egy három évtizedes mozdulatlanság követte, ami az első „ellenforradalmi” korszaknak tekinthető. Ennek következtében a magyarság legjobb erői ismét kiszorultak a közéletből és a közügyek intézéséből.

Az 1820-as évek közepétől azonban a rendszer elöregedésének jelei mutatkoztak. Ezt jelezte Széchenyi István 1825-ben tett felajánlása a magyar nyelv érdekében létrehozandó Tudós Társaság megalapítására. S az 1820-as évek végére megjelent egy új, a rendi-nemzeti követeléseken túllépő, polgári reformokat is követelő nemzedék, amely Széchenyi 1830-ban megjelent *Hitelét* követően a reformkor

1 Németh László előadása. In: (Pintér István főszerk.) Szárszó 1943. Bp. 1983. 214.

nagyszerű művének megalkotója lett. E kegyelmi állapot azonban, hogy a magyarság legkitűnőbb szellemei a magyar közélet és a közügyek irányítói lehettek, s a szükséges reformokat mindenkor a hazai sajátosságokhoz illesztve valósították meg, mindössze 18 évig tartott. A bécsi udvar 1848 nyarától az addig megadott engedmények visszavonására törekedett, s mindez a szabadságharcba, majd annak leverésébe torkollott.

Bár az 1849-es Habsburg-ellenforradalom kemény megtorlást alkalmazott, nem semmisítette meg a reformkorban hozott törvényeket, de megnyirbálta azokat. A jobbágyfelszabadítás is érvényben maradt, de a felszabadított jobbágyok kb. egyharmadnyival kevesebb földet kaptak, mint amennyit a Batthyány-kormány tervezett paraszti tulajdonba adni. Az 1867-es kiegyezés pedig egy kölcsönös engedményeken alapuló megbékéléssel létrehozta azt a rendszert, amely biztosította a magyar ipar és kereskedelem látványos fejlődését, de a parasztság polgárosodása – föld hiányában – csak részben valósulhatott meg. S a földhiány következtében jött létre a XIX. és XX. század fordulóján pusztító, kényszerű gazdasági emigráció, amelynek során mintegy félmillió fiatal magyar munkavállaló hagyta el a Kárpát-medencét, s ez végzetesen meggyengítette a magyarság demográfiai helyzetét.

A Kossuth-emigráció és a hazai ellenzék nemcsak az önkényuralommal, de a kiegyezéssel is szemben állt. Így a nemzet legjobbjainak egy része ismét kiszorult az ország életéből, miközben az emigránsok külföldön igyekeztek mindet elkövetni az őket elűző hatalom megbuktatása érdekében. S ekkor kellett először szembenézni azzal, hogy az idegen hatalom hazai berendezkedése elleni fellépés akaratlanul, de a hazának is árthat. Az ellenálló magyarok például azt kívánták, hogy a Habsburg-hatalom 1859-ben, az itáliai harctereken minél súlyosabb vereségeket szenvedjen, ami azt is jelentette, hogy a birodalom hadseregébe besorozott magyar katonák ezrei vesztették életüket.

A kényszerű kiegyezés azután vált tragikussá, hogy a magyar politika irányítói a XIX. század végén képtelenek voltak a rendszer megújítására. Sőt néha inkább előnytelen irányba módosították, mint például az 1868-as nemzetiségi törvény esetében. Ennek oka

– Bibó István szavaival –, hogy a „felfelé követelőző, lefelé rangtartó” korabeli magyar politikai értelmiség, „amely nem hasonlított sem egy nyugat-európai értelemben vett burzsoáziához, még kevésbé valamilyen társadalmi reform szempontjából jelentős értelmiségi réteghez... immár nem a polgári fejlődés és társadalmi mozgás közegeként, hanem... zárt és mozdulatlan testként ékelődött a feudális országvezetés és a felemelkedni akaró kispolgári, proletár- és paraszti tömegek közé.”² A kialakult helyzet változatlan fenntartására való törekvés pedig oda vezetett, hogy a magyar politika képtelen volt az idejekorán meghozott reformokkal – például a választójog kibővítésével – elejét venni a társadalmi-politikai ellentétek kiélesedésének, amelyek már a parlament működését is önpusztító cirkusszá változtatták. A konzervatív kormányzat tehát nem tudott reformkonzervatívvá válni, s e maradisága a XX. század első évtizedeinek politikai konzervativizmusára is jellemző maradt.

Az elmondottakból következően és azzal párhuzamosan alakult ki Magyarországon az az ellentmondásos helyzet, hogy a politizáló társadalom jelentős része, közte állami hivatalnokok, ’48-asnak tartva magukat csak az ellenzékieskedést tekintették hazafias magatartásnak, miközben természetesnek vették, hogy a ’67-es alapon álló kormányok – komolyabb reformok nélkül is – érnek el bizonyos eredményeket, és a történelmi Magyarország területét is megőrzik. Ez a természetlen hazafiság kétirányú torzulást is eredményezett: egyrészt teret adott a mindenkori nagyhangú, felelőtlenül bíráló, de népszerűséget jelentő ellenzékiségnek, elutasítva a cselekvő, érdemi reformokat kidolgozó kormányzati felelősségvállalás nehéz feladatát. Másrészt kialakította azt az állapotot is, hogy a legtehetségesebb, mélyen gondolkodó magyarok – Németh László kifejezésével élve „mélymagyarok” – háttérbe szorultak a felületes alkalmazkodókkal, a „hígmagyarokkal” szemben. Ekkor vált a magyarság „benszülött jellege” nyilvánvalóvá, hiszen – Németh szavaival – „gazdaságilag kizsákmányolják; idegen civilizációk selejtje ellen nincs védelme; erkölcsében és testében nyomorodóban van”.³

Az első világháborús vereség után a magyarság – a többi vesztes országhoz hasonlóan – egy újabb forradalommal próbált talpra állni, de 1918 nemzeti demokratikus kísérlete a kommunisták és szélsőbaloldali szocialisták felelőtlen aknamunkája következtében az 1919-es vörösterroba torkollott, aminek oka részint a

2 Bibó István: *Eltorzult magyar alkat, zsákutcás magyar történelem*. In: *Válogatott tanulmányok*, II. Bp. 1986. 592.

3 Németh László: i. m. 214.

szükkeblű választójog volt. Ausztriában és Németországban ugyanis, ahol a szélesebb körű választójog lehetővé tette a szociáldemokraták parlamenti képviselőit, az ottani kommunisták hatalomátvételi kísérletekor a szociáldemokraták a parlamenti munkájuk során megismert polgári pártok mellé állva akadályozták meg a bolsevista hatalomátvételt. Nálunk viszont a parlamentbe be nem engedett szociáldemokraták többsége a kommunisták mellé állt, s ez tette lehetővé a proletárdiktatúra hatalomra jutását, amit pár hónap múlva elsöpört az ellenforradalom és a fehérterror. E polgárháborús helyzet idején a győztes hatalmak elkészítették Magyarországot súlyosan megcsönkítő békediktátumukat, amit a konszolidálódó ellenforradalmi rendszer kénytelen volt aláírni.

Mivel „az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásával valóban bekövetkezett... a történeti Magyarország szétdarabolása”, ezért – Bibó idézve – fel lehetett „állítani azt a tételt, hogy Magyarország feldarabolásáért a két forradalom a felelős... A konstrukció a félelem logikája szerint oly teljes és zárt volt, hogy nyugodtan fittyet hányhatott a tényeknek”.⁴ Ebből következően az 1919 végétől kialakuló, szűklátókörű ellenforradalmi rendszer – veszedelmesnek tartva minden reformot – célul tűzte ki az őszirózsás forradalom és az első magyar köztársaság előtti állapotok visszaállítását. Ezért nemcsak a tanácsköztársaság rendelkezéseit semmisítette meg, de az első köztársaság 1918 novembere és 1919 márciusa közt hozott néptörvényeit is, köztük az alaposan kidolgozott földtörvényt, amely az ötszáz katasztrális holdon felüli, kártalanítással kisajátított birtokokon 10-15 hold körüli, szövetkezetekbe szerveződő családi gazdaságokat akart létrehozni.

A Horthy-féle ellenforradalom tehát nemcsak az 1919-es tragédiát okozó szélsőbaloldali erőkkel szemben lépett fel kemény eszközökkel, de sokakat emigrációba kényszerített a nemzeti, polgári demokrata pártok, továbbá a szociáldemokratáknak a kommunis-

tákkal szembenálló politikusai közül is. Az érintettek joggal tartották méltánytalannak, hogy nekik azért kell száműzetésbe menniük, mert parlamentáris demokráciát akartak, tehát a korábbi emigrációkhoz hasonlóan minden alkalmat kihasználtak az őket elűző hatalom elleni támadásra.

Azonban volt egy jelentős különbség, amit az egymással küzdő politikai erőknek figyelembe kellett volna venniük. A korábbi emigrációkat a Magyarországon uralkodó idegen hatalom kényszerítette hazájuk elhagyására, s ők elsősorban ez ellen az idegen hatalom ellen szervezkedtek, remélve az ország függetlenségének helyreállítását. 1919 után viszont a független Magyarország jobboldali erői kényszerítették emigrációba baloldali honfitársaikat, akik ezt követően akaratlanul is a függetlenné vált és kegyet-

lenül megcsönkített haza ellen léptek fel. Így a jogos sérelmeikből fakadó cselekedeteik együtt jártak Magyarország lejáratásával. Ekkor kellett volna minden politikai irányzatnak szembenéznie azzal, hogy az új helyzetben az emigráció nemzeti tragédia, és elsősorban a hatalomnak kell arra törekedni, hogy ezt a kártékony helyzetet megszüntesse. Azonban a bécsi udvar 1849 utáni reakciójánál is erőteljesebb 1919-es ellenforradalmi fellépés lehetetlenné tette, hogy a későbbiekben a forradalom *demokratikus* erői és az ellenforradalmi hatalom „kiegyezzenek”.

Németh László szárszói beszédében a következők miatt bírálta a Horthy-rendszert: „Amíg körülöttünk új nemzeti államok virágoztak föl, mi a régi Habsburg Monarchia romjait őriztük... Szent István-i gondolat címén tulajdonképpen Mária Terézia birodalmáért vállaltuk a szomszéd népekkel az összeférhetetlenséget. S ez az anakronizmus jellemezte államunkat befelé is. A parasztságot egy rövid kigazda fölbuzdulás után kirakták a politikából, a munkásság forradalmi 'bűnei' miatt karcserben ült, a jól átfésült értelmiséget szigorú ellenőrzéssel idomították szolgává.”⁵

E bírálat nem azt jelentette, hogy Németh – és a népi írók – igazságosnak tartották volna a trianoni határokat, és nem lettek volna tisztában a szomszéd

Mézesvölgyi Általános Iskola, Magyar címer (Vecsés)

4 Bibó István: i. m. 598.

5 Németh L. i.: m. 216.

országok magyarüldöző és magyargyűlölő politikájával, hanem arra figyelmeztettek, hogy az ország és az elszakított területeken élő magyarság együttes érdeke – sérelmeink hangoztatása mellett – az ellenséggé vált szomszédainkkal való párbeszédre, szótértésre törekvés. Ellenkező esetben a térségre és mindenekelőtt a magyarságra újabb katasztrófa vár, mint ahogy az be is következett.

1956-ban Németh a Szárszón elmondottakra hivatkozva a következőket írta: „A Horthy-korszak nemzeti szempontból” nem volt „olyan meddő és gyatra... mint a rendszer, amely nevét adta. (...) Egy kisképességű, anakronizmust jelentő réteg kormányozta az országot. Ennek a rétegnek azonban volt egy előnye, más későbbi szintén kistílú és szintén anakronizmust jelentő rétegekkel szemben, hogy nem volt túlságosan népes s ...nem avatkozott be túlságosan mélyen az életbe, sőt bizonyos büntudat is kifejlődött benne, s a magyar társadalom fejlődését, ha nem is segítette elő, de akadályozni is csak kis mértékben tudta.” Így vált „a magyar a rend ellenére, amelybe beleszorították, emelkedő” nemzeté.⁶ S e folyamat során jelentős művészeti, közművelődési és gazdasági eredmények születtek, s a magyar társadalom az 1930-as évek végén készen állt egy újabb reformkorszakra.

A második világháború borzalmai után a magyarság egy békés úton megvalósított népi és demokratikus forradalmi átalakulással próbált ismét talpra állni, de ezt a kommunisták szovjet segédlettel megakadályozták, és egy újabb diktatúrát kényszerítettek az országra. A nemzeti és demokratikus erőket elnémították, bebörtönözték, illetve külföldre üldözték. A szellemi és gazdasági életet gyökeresen felforgatták, s kiagyalt „reformjaikkal” az országot működésképtelenné tették. Az 1956-os forradalom ugyan elsöpörte ezt a kegyetlenségét csak ostobaságával felülmúló rendszert, de a szovjet segítséggel hatalomra juttatott Kádár-féle véres ellenforradalom ismét visszaállította a kommunista diktatúrát, ami a korábbi ellenforradalmaknál is sokkal embertelenebb szellemi és politikai béklyóba zárta az országot. Ennek következtében nemcsak újabb emigráció csonkította a nemzetet, de általánossá vált a belső emigráció is, majd a változtathatatlanba való beletörődés cinizmusa. A magyar szellem legjobbjai ismét kiszorultak a magyar szellemi és politikai életből.

Ha végigtekintünk az elmondottakon, azt látjuk, hogy a szatmári béke utáni történelmünk – néhány kivételtől eltekintve – kiegyezéssel, illetve ellenforradalmi korszakokból áll, amelyeknek velejárói a nemzet számára szellemi, politikai, majd demográfiai veszteséget is jelentő emigrációk. S a sorozatos zsákutcás helyzetek miatt állandósultak a belső ellentétek, amelyek következtében a társadalmi, nemzeti megosztottság egyre engesztelhetlenebbé vált. Különösen súlyos az 1918 és 1989 közti hét évtized, mert ezt az időszakot véres hatalomváltások sora jellemezte: vörösteror, fehérterror, majd a második világháború szörnyűségei, német megszállás, szovjet megszállás, azután a Rákosi-féle kommunista diktatúra, az 1956-os forradalom, és annak kegyetlen vérbefojtása. Így e hét évtizedből mindössze öt évtized tekinthető békés építkezésnek: a Horthy-féle ellenforradalom két, és a Kádár-féle ellenforradalom három évtizede, s mindkettő idején érzékelhető volt a gyarapodás. Ugyanakkor a Horthy-korszakban jelentősebb eredmények születhettek, mert Magyarország a két világháború közt független volt, így például gazdaság- és iskolapolitikáját a hazai viszonyoknak megfelelően alakíthatta ki. Ezzel szemben a második világháború után szovjet vazallusállammá kényszerült az ország, ezért a Kádár-féle vezetés – meggyőződésével összhangban – a moszkvai elvárásoknak megfelelően tevékenykedett.

A vázoltak alapján azonban mindkét rendszer – ellenforradalmi jellegéből következően – zsákutcás rendszer volt, mert egyik sem tudta biztosítani valamennyi nemzeti és demokratikus erő részvételét a hazai szellemi és politikai életben. Ugyanakkor napjaink politikai küzdelmeinek jobb-, illetve baloldali résztvevői közt megvan a hajlandóság arra, hogy ki-ki a hozzá közel álló elődöt a megérdemelnél jóval magasabbra értékelje. Ez azonban csak az 1919 utáni politikai megosztottság továbbéltetésének kedvez. Holott itt lenne az ideje annak, hogy a zsákutcás elődök dicsőítésében való versengés helyett a magyar múlt valódi nemzeti, demokratikus és szociális értékeire hivatkozva, ezek szintetizálásával alakítsunk ki egy nemzeti közmegegyezést. Mert az egységesülő Európában csak ennek az alapján teremthetünk magunknak megfelelő helyet. Ellenkező esetben előfordulhat, hogy a választáson éppen győztes párt kényszerül fontos kérdésekben – a hazai ellenzék pergőtüze közepette – újabb kiegyezést kötni.

6 Németh László: *Emelkedő nemzet*. Irodalmi Újság, 1956. nov. 2.

OBERCZIÁN GÉZA
Szabadság, szerelem

Reménytelenül szakadt az eső egész éjjel ezen a kora tavaszi napon, csak reggel állt el. Nem sokkal később egy kis piros sportkocsi csikorgó gumikkal kilőtt a járda mellől a szűk belvárosi utcán, majd a kereszteződés piros jelzésével nem törődve elvágtatott, miközben az úttest közepén gyűlő, egyre terjedelmesebb pocsolya vízzel tetőtől talpig lelocsolt két, zebránál várakozó férfit. Egyikük fiatal, harminc körüli, jóvágású, divatosan öltözött ember volt, kicsit görnyedten állt, kezében félig üres pezsgősüveg, és erősen vigyorgott. A másik idős, szikár, egyenes tartású, hosszú barna kabátot viselt, fején kalap volt, míg a víz le nem vitte, az is barna, karján átvette csomag, alighanem ruhaféle, egyszerű barna csomagolópapírba csomagolva. Mindkettejükről csurgott lefelé a sáros lé, ettől nagy tócsa képződött alattuk. Saját pocsolyaikban álltak, míg a járda repedésein át össze nem folyt a víz, egy nagy közös körbe vonva a két idegent.

– A frissítő fürdő megvolt, igaz, papa? Kell az ilyenkor – mondta a fiatalember kicsit vontatottan, ahogy a józanodó részeket bölcselkednek, közben az arcát törölgette a zakója ujjával. – Húzza meg, papa, ne búsuljon, majd ez felmelegíti – bökte az üveget a másik felé. Az öregember nem figyelt rá, a kalapját kereste a földön, lehajolt, alaposan megrázta, és lassan a fejére tette. Aztán a csomagot kezdte vizsgálni: a csomagolás nagyrészt leázott róla, kilátszott alóla a vizes, fekete szövet. Csak állt, nézte a ruhát a kezében, ujjával piszkálta a barna papír maradék foszlányait.

– Na, kortyoljon már velem egyet, papa, meglátja, jót fog tenni! Ünnepe van úgyis, kitört a szabad-

ság! Tegnap kimondták a válást, volt feleség, nincs feleség. Nagy buli volt utána. Ahogy Ady mondta: szabadság, szerelem, ez kell nekem!

– Petőfi – szólalt meg az öreg.

– Hogy micsoda? – értetlenkedett a fiatalember. – Mi van vele?

– Petőfi írta a *Szabadság, szerelem* című verset. – mondta az öreg halkán. Hangja fakó volt, nagy szomorúság járta át.

– A francba, akkor egész éjjel rosszra ittunk! Ennyi bunkót, még ezt se tudtuk. Na, menjünk, papa, zöld a lámpa! – Széles gesztussal a túloldali járda felé mutatott az üveggel, másik kezével húzni kezdte az öreget. Az nem mozdult, csak nézte az ázott ruhát a karján, és mikor a fiatalemberre emelte a tekintetét, látszott, hogy a szeme könnyes.

– Na de papa, nem olyan tragédia, hogy eláztunk, főleg én... – heherészett a fiatalember.

– Hogy mehetnék már így oda? – emelte meg a karján lévő csomagot az öreg. – Mit csináljak most már ezzel? – Hangja még mindig fakó volt. – Így nem mehetek be a kórházba. Ázott ruhával, még megfázna...

– Kórházba megy, papa, rosszul van? – kérdezte a fiatalember gyorsan.

– Tegnap meghalt a feleségem. Ott voltam, amikor elment. Elbúcsúztunk, mintha le lehetne zárni negyvennyolc évet ilyen hamar! Azt kérte, ebben a fekete kosztümben temessék el. Most meg, tessék... – mutatott az elázott ruhára. A fiatalember egy ideig meredt maga elé, majd egy hirtelen mozdulattal az öreg mellé állt.

– Megoldjuk, papa, ne aggódjon. Biztos meg tudjuk szárítani valahol. Elkísérem, jó? – belökte a pezsgősüveget egy kukába, és belekarolt az öregbe. – Menjünk, papa! És közben meséljen nekem róla, jó?

Elindultak. Az öreg mély lélegzetet vett, és beszélni kezdett...

Összefogás emlékműve (Szada)

SERFŐZŐ SIMON

Vissza

*Voltak szerszámai
a szorgalomnak.
Voltak járomba fogott,
szíjjakkal felkantározott igavonói,
ekehúzó a munkának.*

*Elementek a múltba
fejükre, nyakukra kötött kötelek,
láncok pántlikáival,
elsiratva görcsbe rándult kerítésektől,
fölsikoltó kútágasokkal.*

*Amiként mi is elmentünk,
hogy majd az évtizedek hajszáiból
szélnek-világnak eresztve,
íme, mára vissza-
megérkezzünk a semmibe.*

*Rég átjátszva
másoknak ég, föld,
jutottunk végleg kullogó sorsra,
arcunk gázos árokpartjaira,
szívünkig kifosztva.*

Teremjen

*A széljárta földek
érleljenek jó reményt.
Mindig szűkén voltunk belőle,
ma sincsen elég.*

*A fák is vágyakat
roskadásig teremjenek,
amelyek elállnak télen is,
újig se romlanak meg.*

*Ne bánat sarjadjon,
s gazként haszontalanság,
hanem öröm nyíljon,
teremjen bizakodást a világ.*

Hová hányódtak?

Szikár gally lendül előre:
valahová a távolba mutatok éppen.
Egy madár: tekintetem rebben föl hirtelen,
megnézni az ég alja felé,
amit arra túl moccanni észrevettem.

Valami lábnyomot,
ami merre, ki után sietne?
Vagy egy összetekeredett út küszködik,
szeretné kibogozni magát,
arra neszeltem fel?

Pókfonalak: idegszálaim
ég-föld között feszülnek,
időnként meg-megrezzenne
mit jelezhetnek?
Hallgatózom odúkkal, résekkel:
a világban készülődő gazságok
ne érnének készületlen.

A zajhalmok mögé
bevilágítok napfénnel,
kutatva a történelem lim-lomjai közt:
a múltkor még megvolt tájai hazámnak
hová hányódtak el?

Hová szorításunkból a kapaszkodók?
Loncsos guberálókkal tartsak
a szeméthegeyekre?
Hitünket is a fentebb jutásban
arra keressem?

Hányan ott hajlonganak,
kotorásznak
a lakótelepen túli fintorgó fóliaszennyben,
hulladékok közt,
mielőtt, ami hasznosítható belőle,
végleg betemetődne.

Mézesvölgyi Általános Iskola, ivókút (Vecsés)

SIGMOND ISTVÁN

A tavorózsák mellől jelentem

Ebben a melegházban fogantunk, és valószínűleg ebben is fogok elhervadni. Ikertestvéremnek különös sorsot írt elő az istene, szüleink a melegház tulajdonosával egyetértésben kénytelenek voltak láncon tartani, nem sikerült embert nevelni belőle semmiképpen, ütött, rúgott, harapott minduntalan. Húszéves lehettem, amikor apám megmutatta, hogy melyik arizonai tavorózsza mellett fogantam, egy pálmafa és egy banánfa között. Addig azt hittem, hogy szüleim mindketten obszcén elmék voltak fiatal korukban, aztán kiderült, hogy anyám már nagylány volt, amikor a tavorózsák mellé hurcolták, és apámat egyáltalán nem érdekelték a szeméremsértésnek tekinthető megnyilvánulások, olyannyira, hogy a melegházi munkások tapsaitól és röhögésétől megfertőzött környezetben tette magáévá anyámat nap mint nap, többször egymásután.

Iskolába nem jártunk, azt hiszem, hogy születésünket be sem jelentették senkinek, a melegház tulajdonosa néha közénk telepedett, és elmondta, hogy a melegházon kívül is van élet, de egészen másként van berendezve, mint idebent, úgyhogy nem érdemes kimenni soha. A tulaj megtanított az egzotikus növények kezelésének, ápolásának fortélyaira, sőt, arra is, hogy azokat a nagy, fekete bogarakat, amelyek időnként megjelennek a fikuszok, a babérfák és a kaktuszok mellett, egyetlenegy csapással kell agyonzúzni, az ajtófélfához támasztott doronggal, amelyet kizárólag erre a célra szoktak használni.

A szüleim az egyik reggel nem jöttek be dolgozni. A munkások későn érkeztek a tragédia színhelyére, semmit sem tudtak segíteni. A templom előtt ácsorgó hajléktalanok ugyanis megtámadták a szüleimet, kirámoltak a zsebükből mindent, majd sorban megfojtották őket. A hullákat átdobták a templomkertbe. Egyedül maradtam ezzel a harapós, állandóan őrjöngő pasival, aki a testvérem volt. És hát milyen az ember? Lassan elfogy a türelme, nem bírja sokáig az álmatlanul töltött éjszakákat, amikor annak az örültnek a nyögéseit és értelmetlen szövegeit voltam kénytelen hallgatni hajnalokig, egyszer csak eszembe jutott az ajtófélfához támasztott dorong, de rögtön el is vettem az ötletet, hiszen az agyonvert bogarak testéből ragadhattak rá darabok, s az ember a testvérét

mégse verje agyon egy ilyen bogárhullás doronggal, sokkal emberségesebbnek éreztem megfojtanom őt. Próbált ellenkezni, mert hát milyen az ember, még ha hülye, akkor is élni akar, csakhogy én nagyon erős vagyok, a kezem szorításából nem menekülhetett.

– Eljött szegénynek az ideje – mondta másnap reggel a tulaj, s még aznap eltemettük a melegház végében. Szerettem volna, ha az arizonai tavorózsák mellett nyugodott volna, ahol nemzették annak idején, de erre nem volt lehetőség, a látogatók sűrűn felkeresték ezt a helyet, ugyanis ritkán lehet látni olyan melegházat, ahol mindössze két négyzetméternyi területen tavorózsákat lehet megcsodálni egy banánfa és egy pálmafa közvetlen közelében.

A beszűrődő zajokról faggattam a tulajt, nem értettem, mi az, hogy „bombáznak”, vagy „lám, már ágyúval is lövik a várost”, nem értettem, mi az, hogy „háború”, és miért ölik meg egymást az emberek, és csodálkozva láttam, hogy minden nap, a hajnali órákban a tulaj nap mint nap térdre ereszkedik kalibájának az ajtaja előtt, s az égre nézve, hangos szóval megköszöni Istennek, hogy még egy napot élhetett. Azt is furcsának találtam, hogy volt egy olyan időszak, és ez minden évben megismétlődött, amikor valami „farsang” volt odakint, és énekszót lehetett hallani: kik énekeltek, kiknek és miért, magyarázta a tulaj, magyarázta, de semmit sem értettem belőle.

Nagyon kíváncsi voltam a kinti világra, s eljött az a pillanat, amikor már nem bírtam tovább, sikerült éjszakánként kilopózni a melegházból. Nem volt félelem bennem, de a biztonságom kedvéért úgy döntöttem, hogy magammal viszem a dorongot. A tulaj nem szokott kijönni éjszaka, s mire hajnalban megjelent, hogy térden állva elmondja a reggeli imáját, az ajtófélfához támasztott dorong a helyén volt.

Az első éjszaka alig tettem meg néhány száz lépést, a templomhoz jutottam, nem téveszthettem össze más épülettel, mert részletesen elmesélték nekem, hogyan néz ki, azt is tudtam, hogy a harangok a templom tornyában vannak elhelyezve, minden délben jól lehetett hallani a harangszót. A templom előtt ott találtam néhány rongyokba burkolt hajléktalant, szüleim gyilkosait. Aludtak. Akkor jutott eszembe a Szent Biblia, az egyetlen könyv, amit a kezembe adtak, mindennap ebből olvastam évekig, mondhatnám, hogy évtizedekig. Rengeteg szövegrészt már kívülről fel tudtam volna mondani, kiegyensúlyozott lelki alkatnak tudtam magam, noha környezetemben jól érzékelhetően tudathasadásos betegnek tartottak,

elképzelnem sem tudtam, hogy miért. Pedig csak arról volt szó, hogy milyen vallású vagyok, igaz, sokszor szóvá is tettem, hogy nem a Jézus Krisztus-féle, didaktikus vallási elveket tartom követendőnek, megvolt a saját vallásom, amit úgy nevezhetek, hogy „igazságtétel”. Ez egyébként a Bibliában is benne van, és úgy hívják, hogy „szemet szemért, fogat fogért”. Hogy ezt minduntalan hangoztattam, a tulaj kihívott egy pszichiátert, azzal az indokkal, hogy van egy tudathasadásos munkása, akit meg kellene vizsgálni. Az ipse hosszan elbeszélgetett velem, fogalmam sincs, hogy milyen konklúzióra jutott elméleti állapotomat illetően, csak azt éreztem, hogy búcsúzóul megsimogatja az arcomat. Ha ezt a szeretet megnyilvánulásának éreztem volna, nem lett volna semmi probléma, de jól érzékelhetően egy csökkent agyúnak kijáró, együttérző simogatás volt, erre csak úgy reagálhattam, hogy egy gyors mozdulattal leharaptam a kisujját. Az igazi igazságtétel az lett volna, ha átharapom a nyaki ütőerét, de erre képtelen voltam a távolság miatt. Mindezekből világosan kiderül, hogy szó sincs itt holmi tudathasadásos állapotról, kettős tudatról vagy valami ezekhez hasonló örültségről, hiszen tudomásom szerint eddig minden esetben jól átgondoltan, tudatosan, célratorően jártam el. Egyszóval Istent nem tagadtam meg soha, de Elsősülött Fia hitelveinek, parancsolatainak nagy részével nem értek egyet.

Most itt állok a templom előtti téren, nézegetem szüleim alvó gyilkosait, s vallási elveim alapján úgy döntök, hogy sorban kivégzem őket. Ezután minden éjszaka ki szándékszom jönni a világba, úgyhogy az igazságtételnek holnap éjszakára is kell hagynom teret, az lesz a legbölcsebb, ha a rongyokba tekerőző testek közül csak kettőt verek agyon, most ők a mozdulatlan fekete bogarak, csakhogy ők nem a fikusok, a babérfák és a kaktuszok mellett térnek át egy másik dimenzióba, hanem a templom árnyékában leli őket a végzetük, abban az árnyékban, amely telítve van harangszóval, a templomból kisugárzó istenhittel, és a hívek lábnymaival, amelyek mind-mind az Istenükhöz való igyekezetről tanúskodnak. Ezt a halált tulajdonképpen meg sem érdemlik ezek a gazemberek, ez a halál kitüntetésnek számít, azt hiszem. Csakhogy én kénytelen voltam megalkudni ezzel a helyzettel, nem tudtam volna árnyékon kívülre húzni őket. Aztán gyorsan meggondoltam magam, holnap éjszakától egyikük sem merne elaludni, olyan helyen éjszakáznának, amelyet én

sosem találnék meg, úgyhogy az lesz a legjobb, ha nem kettőnek, hanem legalább négynek a fejét dorongolom laposra, a másik négyre is majd sor kerül valamikor, ha nekem nem sikerül, Istennek előbb-utóbb biztosan gondja lesz rájuk.

Hogy éjszakánként minduntalan kimaradtam, nappal nehezen végeztem el a munkámat, enni sem volt kedvem, munkatársaimnak egyfolytában nőgátniuk kellett. A tulaj is megijedt, hogy talán megbetegedtem, s mert egyszer megjárta már velem, nem szívesen hívott volna orvost, de hát nem is volt szükség reá.

– Az emlékek – mondtam –, az emlékek zaklatnak.

– Imádkozz – mondta a tulaj. – Megtanítalak imádkozni, ha akarod.

– Nem akarom – mondtam. – Maga biblikus szövegekre tanítana engem, s az én vallásom másféle imákat ír elő nekem, ezeket én találtam ki, senki sem értené, de nem is akarom elmondani senkinek.

A tulaj nem erőszakoskodott, valószínűleg belátta, hogy a napi nem kevés munka mellett az egyre nagyobb csoportokban érkező látogatók kérdés-özönét is el kell viseljük, s mindezek erősen kimerítik az embert. Ami engem illet, a sűrűn megjelenő pap látogatása zavart a legjobban, néha a feleségét is magával hozta. Nos, ez a pap állandóan azért zaklatott, hogy mikor gyóntam meg utoljára, nagyon rossz lehetett az emlékezőképessége, ugyanis legalább háromszor mondtam neki, hogy nem vagyok katolikus.

– Akkor maga protestáns? – kérdezte egyszer. – Mi is azok vagyunk.

– Nem, nem vagyok protestáns – mondtam.

– Izraelita, muzulmán, vagy valamelyik szektának a híve?

– Egyik se! – mondtam. – Az én vallásomat én magam gondoltam ki, egyedüli híve vagyok, egyetlenegy mondatban meg lehetne fogalmazni a lényegét, de ugye nem haragszik, ha ezt nem osztom meg önnel?

– Nem, nem, dehogy – mondta a tiszteletes úr –, de örömmel látom, hogy a Szent Bibliát olvassa.

– Igen – mondtam. – Az Ószövetséget szinte kívülről tudom, hiszen már jó tíz éve csak ezt olvasom, egyik-másik passzusát el is fogadom, de ugye nem haragszik, ha a krisztusi hitelvek többségét nem tudom a magaménak tudni.

– Semmi gond – mondta a tiszteletes úr –, csak azt sajnálom, hogy például egyházi énekekre feltételez-

hetően senki sem tanította, pedig ezekből, amellet, hogy lélekemelő hatásuk van, az élet értelmét is ki lehet olvasni.

– Nem, nem tanítottak meg ilyen énekekre – mondtam –, de nem is igényeltem soha.

– Nézze, barátom – csillant fel a pap szeme –, a feleségem kántor is, itt maradna magával egy kicsit, ha nem veszi rossznéven, hogy megtanítsa magának néhány egyházi éneket. Meglátja, hogy ezeknek az énekeknek milyen fenomenális hatásuk van az emberi lélekre.

– Rendben van – mondtam –, ellensége egyetlen egyháznak sem vagyok, csak az egyházak hitelveivel nem értek egyet.

A tiszteletes úr felesége ragyogó fiatal nő volt, s amikor elkezdte énekelni nekem a „Tebenned bízunk...” kezdetű egyházi éneket, átszellemült az arca, és ettől még szebbnek láttam. Nem volt kifestve az arca, ahogy a nőknek általában, még rúzs sem volt az ajakán, szemei meg úgy ragyogtak a napsütésben, mintha két apró csillag költözött volna a homloka alá, és nem is akármilyen csillagokról volt szó, hanem olyan égitestekről, amelyek boldogok. A haját egyszerűen hátrafésülte, nem volt benne semmiféle mesterséges göndörítés, talán ez az egyszerűség járult hozzá ahhoz, hogy szűziesnek lássam. Amikor leült mellém, felcsúszott a szoknyája, megvillantak csodálatos combjai, rózsaszín bugyijából is látni lehetett egy darabot, nem sokáig, de az az egy-két másodperc elég volt ahhoz, hogy a „Tebenned bízunk” mondandóját elengedjem a fülem mellett, a rózsaszín bugyira gondoltam egyfolytában. Közben arra biztatott, hogy vele énekeljek. Énekeltünk. Láttam, hogy számára ez nagyon fontos, hogy nem töltötte velem hiába az időt. Nem is tudtam, hogy ilyen jó énekhangom van, a „Tebenned bízunk” kiválóan sikerült.

– Ragyogó! – lelkendezett a papné. – Maga nagyon tehetséges. Kap érte egy puszit – tette hozzá, és az arcomhoz hajolt.

Az illata vette el az eszemet. Ha az imáknak illatuk lenne, ehhez az illathoz hasonlítának, amely ebből a rózsaszín bugyis nőből áramlott felém, majd telepedett rá az agyamra. Rávettem magam. Nem nagyon ellenkezett, valószínűleg a meglepődéstől képtelen volt ellenállni, soha nem láttam nőt meztelenül, hát most végre részem volt benne, egyenként vettem le a ruhadarabjait, semmi erőszakoskodás, ruhatépés meg ilyesmi. Nem taní-

tott csókolni senki, de ment magától rendesen, amikor a mellbimbóit szopogattam, már nyögött.

– Te... – sóhajtotta időnként –, te...

Amikor belehatoltam, szétvetette a karját, és azt mondta:

– Atyaúristen!

Erre azt kellett volna mondanom, hogy ámen, de nem akartam elrontani ezeknek a pillanatoknak a szépségét, néztem a papné kifordult szemeit, csapzott haját, és nem volt lelkiismeret-furdalásom, most értettem meg apámat, hogy a tavorózsák közelsége valószínűleg felkorbácsolja az ember véré: akkor anyámat szűztelenítették, most meg engem szűztelenített a papné. Amikor befejeztük, egy pillanatig felvillant bennem a dorong, lehet, most is használnom kellene, hogy ne tudódjanak ki a történetek soha, aztán gyorsan elvettem az ötletet, ránéztem a papnéra, láttam, hogy a szeme úgy ragyog, mint két vacsoracsillag, s ezt a ragyogást nekem köszönheti, és érezni fogja élete végéig. Búcsúzóul alázatosan kezet csókoltam neki. De a melegháza többet soha nem jött el, a tiszteletes úr viszont rendszeres látogatónk maradt.

Éjszakánként most is kiosontam, de sosem mentem többet a templom előtt ácsorgó vagy rongyokban heverő hajléktalanok közelébe, a négy hulla kielégítette vallásom legfontosabb alaptételét. A város más pontjait kerestem fel éjszakánként, legtöbbször összevissza bolyongtam az utcákon, ismerkedtem a várossal. Egy alkalommal már-már hajnalodott, amikor észrevettem, hogy egy közepkorú asszony öntözget egy dísznövényt. Közelebb léptem, s amikor megláttam, hogy egy szárnyalt levelű kenciapálmát öntöz, felforrt bennem a düh.

– Maga tudja, hogy mit csinál? – kiáltottam át a kerítésen.

– Öntözök – mondta a nő –, és akkor mi van?

– Nem, nem öntöz, maga gyilkol, asszonyom. Tudja maga egyáltalán, hogyan kell ápolni egy ilyen csodálatos dísznövényt?

– Persze – mondta –, meg kell öntözni minél gyakrabban, és annyi.

– Nem, nem annyi – mondtam. – Először is, ez a fajta szobába való, és mély cserépbe kell elültetni, mert vastag, hosszú gyökeret nevel. És nem szabad csapvízzel öntözni, a lágyvíz a kívánatos, azaz az esővíz. De ha ezt semmiképpen sem lehet megoldani, fel kell főzni a csapvizet, majd le kell hűteni, és ezzel már lehet öntözni, de csak akkor, ha a talaj felszíne már

teljesen száraz. A fényigényükre is oda kell figyelni. Kissé napos helyen kell tartani, de nem kimondottan a napon. Ehelyett maga mit csinál? Egy apró cserépben tartja szegényt, amelyben nem fognak elférni a vastag gyökerei, és látom, hogy kint tartja az udvaron, az eresz alatt, valószínűleg azon a helyen, ahol a legjobban éri a napsütés, nem beszélve arról, hogy ez a növény ezen a helyen minden bizonnyal sosem látott esővizet. Mondja, van magának istene, és ha van, milyen istene van magának, ha engedi, hogy megölje a természet egyik legcsodálatosabb alkotását?!

– Nem ölök meg senkit – mondta az asszony. – Ez nem ember, akit meg lehet ölni!

– Nem, nem ember – mondtam –, de magánál biztosan többet ér, élőlény ő is, akinek nagyobb lelke van, mint magának. Ha a tükörbe néz, nem látja, hogy egy egyszerű, hétköznapi gyilkos? – És egy mozdulattal átléptem az alacsony kerítésen. – Magának óriási szerencséje van, hogy nincs nálam a dorong.

– Milyen dorong?

– Jobb, ha nem tudja – mondtam. – De vegye le a bugyiját! A gyilkosokat meg szokták büntetni.

– Maga megőrült? Nem vagyok kurva!

– Rosszabb annál – mondtam. – A kurvák nem gyilkolnak. Na, a bugyit! Gyorsan!

Nem mozdult. Nekiestem, benyúltam a pongyolája alá, lerángattam róla a bugyit, aztán térdre kényeszerítettem, és a tenyeremmel vagy ötvenszer rásóztam a csóré fenekére.

– Szégyellje magát – mondtam búcsúzóul.

Szerencsém volt, a tulaj még aludt, amikor visszaosontam.

Éjszakánként legtöbbször a temetőt kerestem fel. A sötétben elég nehéz volt megtalálni a szüleim sírját, nem imádkoztam, csak letettem a sírjukra egy-egy tavirózsát, hogy emlékeztessen őket közös múltunkra. Legtöbbször enyhe szellőt éreztem magam körül, de mintha nem is szellő lett volna, szüleim simogatták az arcomat, vigyáztak rám, azt hiszem, odaátról is gondomat viselik.

OLÁH ANDRÁS

örök tizenhat éves – P. N. emlékének

*kiraktak kőből virághegyet hordtak köréd
mégis mosolytalan minden és hideg
a gránittömbök közt elkószáló tekintetek
vakon bámulják a köréd gyűlő
idegen neveket – éltél tizenhat évet
s már minden játékból kimaradsz
többé senki nem teszi szóvá ha késel
pedig milyen jó lenne
ha most is átszökhethnél a piroson
„anya ne pazarold a könnyeidet” –
jó volna újra a te szádból hallani
de ami szép most örökre levetkezik
este teát főzünk forró illatos teát
áztatjuk a tükörsima emlékeket
összekulesolt ujjainkon számláljuk
miben reménykedhetünk még
de a csönd
belőlünk már soha ki nem költözik*

más szemével

*az öreg mindig korán kelt
„menekül az álom előlem” – mondogatta
nyaranta visszajártál hozzá s hallgattad
miként vall az emlékek gyermekkoráról
egy-egy gesztust félmondatot előre tudtál
mégsem tűnt unalmas egyformaságnak
olykor megengedtél magadnak egy
félmosolyt ha bejött a várt szöveg
egyszer meg is orrolt érte
aznap mindenkiel csak torzsalkodott
éjjel a présházban aludtál
azaz hogy csak forgolódtál álmatlanul
mígnem kikényszerített
az ágyból a gyötrő lelkiismeret
az öreg az ajtó előtt pipázott s bámulta
a semmit de a szeme életre kelt nyomban
ahogy rányitottad a csöndet és elvesztél
az ölelés dohányszagú tengerében*

CSÍK MÓNICA
A tarolás

(Varróné)

Az istennek sem akart megkelni a fánktészta. Varróné egyre türelmetlenebbül emelintgette meg a kisvájdlingra terített konyharuhát. Nem fért a fejébe, miért nem kezd már dolgozni a cukros tejbe vegyített élesztő. Pedig ugyanúgy készítette, ahogy az elmúlt negyvenhat év minden egyes péntekjén, tézstanapkor. Máskor fél óra után már domborodott a tészta a konyharuha alatt, akár egy várandós asszony pocakja, most mégsem sikerült. Meg sem mozdult a nyavalyás, pedig legalább húsz percig verte fel fakanállal. Ad neki még negyed órát, döntötte el, és a konyhaablak párkányára helyezte a vájdlingot, ahová odasütött a nap.

Mialatt a függőnyt igazgatta, egy nyakigláb fiúra lett figyelmes. A jövevény furcsa, ruganyos léptekkel vágott át az udvaron, akárha ortopéd cipőben járna, pedig papucs volt a lábán, az egyujjas, japán, és bár bal kezét hanyagul zsebre vágta, cigarettát tartó jobb kezét olyanformán tartotta, hogy Varrónénak úgy tűnt, remegnek az ujjai. Az asszony, megfélekedve a keletlen fánktészta okozta bosszúságról, kicsit kijebb hajolt, hogy a párkányra könyökölve a bejárati ajtóra láthasson, kíváncsi volt, vajon kihez csönget fel a langaléta. A fiú a kaputelefon gombjai mellé függesztett névjegyzéket silabizálta. Azt ugyan betűzheti, gondolta Varróné. Az utóbbi években szinte teljesen kicserélődött a lakóközösség, de senkinek sem jutott eszébe, hogy a névtáblák adatait átjavítsa. A postás úgyis tudja, melyik lakásba kik költöztek, a látogatók meg találják fel magukat. Ezek az újoncok maguknak valók, csak reggelente, meg néha este látni őket. Akkor sem állnak le beszélgetni, mintha rettentő fontos elfoglaltságuk lenne, sietnek, köszönést is menőben vetnek oda, foghegyről. Kivéve a tizenkettest. Az közvetlen gyerek. Igaz, mikor két éve beköltöztek ide a barátnőjével, azzal a nyurga, fekete lánnyal, idegenkedve figyelte őket, csak miután megkérdezték, hogy vállalnának náluk takarítást heti kétszer, s ő igent mondott, megbarátkozott velük. Persze, hogy elvállata, a varrogatás mellett tud szakítani annyi időt, hogy kiséperjen náluk.

A langaléta továbbra is tanácstalanul ácsorgott. A második szálra gyújtott rá éppen, amikor megcsörrent a mobilja. Olyan szögletesek a mozdulatai, akár az ő boldogult férjének, állapította meg Varróné, és odahúzott egy ülőpárnát a könyöke alá, feltörte a párkány.

A fiú gesztikulálva telefonált. Néhányszor a hajába túrt, miközben érvelt.

Vitázik valakivel, gondolta Varróné.

Szeretett efféle megállapításokat tenni. Az elmúlt évtizedek során annyi mindent látott már innen, a harmadikról, hogy úgy érezte, az emberi viselkedés szakértőjévé vált. Egy vállrándításból is történeteket tudott kiolvasni. Ezt az idegen fiút, a fura járásával meg a remegő kezével afféle besorolás előtti jövevénynek tartotta, viszont szinte biztos volt benne, hogy ha elég szemfülesen figyel, lényeges tudnivalókat deríthet ki róla.

A langaléta abbahagyta a beszélgetést. A mobiltelefonját farmernadrágja hátsó zsebébe süllyesztette, majd felcsöngetett.

Gondolhattam volna, hogy a tizenketteshez jött, az effélék oda járnak, dűnnyögte félhangosan Varróné. A kissé gúnyosra sikeredett *efféléket* a csalódottság mondatta vele. Nem volt semmi baja Ottóval, mindig időben fizetett, a tizenkettes ráadásul épp alatta, a folyosó elején állt, nem is kellett sokat lépcsőznie takarítani menet, de az oda járkáló csürhét nem szerette. Ez a fiú is olyan anyagos, mint a többiek, kár volt vesződni vele, gondolta, és behajtott a nyitott ablakszárnyat. A spájzból becipelte a nagy gyalult gyűrődészkát, nyújtófát, lisztet vett elő, és egy serpenyőben étolajat kezdett hevíteni.

Az ablakpárkányon álló vájdlingból szinte kidagadt a fánktészta, már megemelte a ráterített konyharuhát.

(Zola)

Zola nyüzöttan ébredt. Már hetekkel korábban eldöntötte, hogy vásárol egy anatómiai párnát, olyan pucosat, amilyent a reklámokban látni, hogy megtámassza a vállát és a gerincét, de sehogy sem tudta összekaparni a rávalót. Tessék, újra beállt a nyaka. Ez a fájás ráadásul nemcsak a tarkója körül, hanem egész deréktájig nyilallt, alig tudott kikecmeregni az ágyból. Be kellene venni valamit, gondolta Zola, de hiába kutatta át a fürdőszobaszekrény tükrös tárolóját, csak sebtapaszt meg sebhidrogént talált, és három régebbi borotvapengét. Káromkodva ment át a konyhába kávé főzni. Föltette a findzsát a gázra, a cukor mellé picit sót is hintett a vízbe, egy albán katonatársától tanulta, hogy így kell az igazi, törökös kávé elkészíteni. A só kihozza a kávé aromáját. Mialatt felforrat a víz, farmernadrágot, pólót kapott magára, igaz, a *kapott* kifejezés nem fedte pontosan a pólóhúzás mozzanatát, ugyanis kissé ferde nyakkal, sajgó derékkel

csak nagy nehezen sikerült felöltöznie. A zoknikkal meggyúlt a baja. A kiborított fiók halmában csupa felemást talált. Mégsem mehet el így, lehet, hogy Zsuzsa is otthon lesz, meg lenne a véleménye róla, gondolta, és a papucs mellett döntött. Felhörpintette az addig ihatóra hűlt kávét, kent magának egy szelet kenyeret, néhány falásból bekapta, majd bördzsekije zsebéből előhalászta a két hete vásárolt Marlborót. Tajkun miatt vette épp ezt a márkát. Valahányszor magához rendelte Tajkun, mindig kurvára izgult odamenet, sőt a nagy vasajtó előtt állva még annál is jobban. Ha nem perkált volna le minden barnaseggű muksóért húsz eurót Tajkun, a közelébe sem ment volna. Az a lepukkant környék különben is úgy festett, mintha futballdrukkerek lakták, valószínűleg nem is maradt meg egyetlen béketűrő polgár sem arrafelé, csak vedlő házakat meg az Obraz szurkolóbandát eltető graffitiket látni. De a Tajkunnal nem lehet baszakodni. Ha nagy ritkán hív, hogy összejöjjön a banda, a kisfurgonba épp beférnek, máris pattanni kell. Általában éjjel indul el velük, gyéribb a forgalom, rendőrt se látni, a határvádaszoknak ugyan van éjjellátó cuccuk, de az erdő alatti ösvényen feltűnés nélkül át lehet dőcögni. Nem is a fuvarozás volt a terhére, a barna seggüek többnyire megtoldották néhány euróval, ha átért velük, hanem a Tajkunnál szervezett találkozók zavarták. Mintha még mindig a porba fíngó kezdőt látná benne, úgy méricskéli, hogy éreztesse vele, megvehetné kilóra. Amiatt a dzseki, eredeti török bőr, meg a márkás cigi.

Ez az Ocoá is elég fura figura. Beköltözött a belvárosba, egy poloskás panelba vitte Zsuzsát. Ilyen nőt a panelba! Ha nincs fényűzés, kevesebbeknek szúr szemet, szokta mondani Ocoá, de lehet, hogy csak szövegel. Állítólag nem megy már neki úgy a biznisz, mint a kezdetekkor. Mindegy. Ma fölmege hozzá, és a sarkára áll. Újabban lepattintja, ha telefonon keresi, de ma szemtől szemben más lesz a helyzet. Eldöntötte, hogy laza lesz, de azért határozott. Ne gondolja róla az elcseszett bukméker, hogy megfutamodik. Ma be fogja rajta hajtani. Már kinézett magának egy tuningolt 98-as Fordot, éppen futná az árát, és azt a párnát is megveszi. Holnap egészen biztosan megveszi.

Zola a kedvenc öngyújtójával és a doboz Marlboróval a markában lépett ki a folyosóra. Már épp elfordította volna a zárban a kulcsot, amikor eszébe jutott, hogy a dzsekije zsebében maradt a napszemüvege. Visszalépett érte. Túlságosan erősen tűzött a nap.

(Zsuzsa)

A bevásárlóközpont pipereosztályán a szokásosnál is nagyobb volt a tülekedés. A hétvégi akciónap sokakat vásárlásra csábít. Bepájazolnak – mosolyodott el Zsuzsa. Újabban azon kapta magát, hogy a nagyanyja szavajárását használja, pedig gyerekként röhejesnek tündek a falusias kifejezések, most mégis ez jutott eszébe. Gondolatban is kissé jobban megnyújtotta az á-t, ahogy a nagyit ejtette mindig, amíg még nem felejtett el beszélni.

Zsuzsa kelletlenül araszolt a tömegben a hátsó polc felé, ahol a hajfestékek sorakoztak. Több márkát is kipróbált már, mire sikerült kiválasztania a franciát, amelyen nagy, fekete sziluett látható. Ettől a festéktől ragyogó árnyalatot kap a haja, elegánsabbat, mint az egyszerű fekete. Eleinte a korzón lévő mesterfodrászhoz járt, de újabban Ottó kiszabja a pénzt, amit elkölthet, hát úgy döntött, ezentúl saját kezűleg festi be a haját, legalábbis addig, amíg jobbra fordulnak a dolgok. Agyagot is kellene venni, jutott eszébe, és a bar-kácsosztály felé tolt a bevásárlókocsit. Igaz, a valódi, Tiszából merített agyaggal könnyebb dolgozni, bizsergető érzés, ahogy a puha massa áttüremkedik az ujjai között, mintha egy maroknyi őanyagot gyúrna, de régen jártak a Tiszánál, kifogyott a felhalmozott készlete, jobb híján most a csomagolt, bolti is megteszi. Estére valami újba szeretne fogni, talán egy Gorgót vagy absztrakt Medúza-főt készít, az alapokat mindenképp összeállítja, a finommunka majd a hétvégre marad. Ottó megígérte, hogy összehozza egy menő fővárosi galériatulajdonossal, akit érdekelnének az agyagszobrai. Talán sikerül lenyűgözni, és kiállíthat nála az őszi szezonban. Ha elsőre nem harapna rájuk a galériás, akkor majd rányomul, döntötte el Zsuzsa, bár a múltkori custos is megígért mindent, csak a lába közé kerülhessen, úgy esett neki, mint egy kiéhezett állat, két nappal megtoldotta az itt-tartózkodást, mégsem lett a csoportos tárlatból semmi. Mindig kinyomta a mobilját, amikor érdeklődni akart tőle a kiállítás időpontja felől, csak egy mentegetőző e-mailt írt valami levédett címről, hogy ne bánkódjon, és hogy a szobrai azért kurva jók.

Az anyja szerint azért nem futott be eddig a munkáival, mert mindenütt a képzettség számít, és hogy egy akadémiai oklevél megnyitná előtte a kapukat, de Zsuzsa érzett magában annyi tehetséget, hogy egyetlen nélkül is boldoguljon, elvégre a sok elméleti maszlag csak elvenne pár fölösleges évet az életéből, a szobrok pedig mindenki szerint mesterművek.

Zsuzsa a *mindenki* alatt valójában az Ottóhoz járogató srácokat értette, akik, miután megtették a tétjeiket, megcsodálták a lakásban lévő alkotásokat, különösen egy hatmellű sellő tetszett nekik, és biztatták, hogy ne hagyjon fel a szobrászkodással, ezzel a tehetséggel valaki biztosan felfedezi. Persze a lakás nem megfelelő semmiféle művészeti tevékenységhez, túlságosan sötét, szokta mondani Ottónak, csakhogy az hallani sem akar a költözésről. Épp mire kiépült a kuncsaftköre, akkor költözzön el, háborog ilyenkor Ottó, és Zsuzsa duzzogva vonul vissza a konyhába kávé főzni. Egy szép, tágas, galériás lakás az álma, ami tele lenne fényvel, annyira, hogy nyári napokon odahaza is napszemüvegben kelljen járni. Ott persze jobban haladna a munka is, a fény segítene más-más megvilágításba helyezni az alkotásait. Itt, a hátsó szoba siralmas kis ablaka mellett csak a szemét rongálja.

Míg a pénztár előtti sorban várakozott, eszébe jutott Zola. Az utóbbi napokban többször is hívta Ottót, a pénzt követelte, de Ottó mindig kinyomta a telefont. Szétvereti a pofáját valakivel ennek a nyavalyásnak, ha nem áll le a követelőzéssel, mondta Zsuzsának, és ő, bár tudomása szerint Ottó soha nem verette még szét senki pofáját, aggódott Zoláért. Szép a mosolya, és kellemesen bókol neki, ha összefutnak a városban. Úgy döntött, hogy rácsörög, és türelemre inti. A pénztárnál még úgyis állnak előtte páran.

(Ottó)

Szinte egész délelőtt csörgött a telefonja. A szurkolótábor lúzerei hívogatták, hogy így, telefonon szeretnének tétet tenni, hiába mondta már nekik ezerszer, hogy csak face to face vállalja, tolják ide a seggüket és virítsák a lóvét, ha üzletelni szeretnének. Valami kamu szelvényt töltet ki velük, ha jönnek. Fogalmuk sincs, hogy kellene kinéznie egy hivatalosnak, ami után rendszeresen adózik a tulaj, csak ilyen zugbukmékerekhez járnak. Jól keres rajtuk, hetente többször is fogadnak, és szerencsére annyira elvakultak, hogy a csapatukra nyomják a pénzt, pedig a Partizan ritkán nyer. Hiába régi kuncsaftok, a telefonos fogadást nem vállalja.

Két hívás között bontott magának egy húskonzervet a konyhában. Fokhagymát hámozott mellé, és kihalászott három savanyú uborkát is az üvegből, kivárta, hogy a fehér kenyérbél átítatódjon uborkalével, és meghintette hagymával. Szerette volna egy pohár joghurttal leöblíteni a reggelit, de a hűtőszekrény üres volt. Ez a Zsuzsa folyton elfelejt dolgokat. Hiába sorolja neki, hogy mi mindent vásároljon be, vagy hová kellene

útközben beugornia, nem képes észben tartani. Sokszor Varrónét kell megkérnie, hogy ha már úgyis a piacra tart, hozna-e nekik is ezt meg azt. Zsuzsára egyre kevésbé lehet számítani. Mintha másutt járna az esze. Csak a szobrai, meg a kiállítások izgatják, egyszerűen nem fér a fejébe, hogy miért nem lehet ez is egy olyan normális nő, mint a többi. Mint a Pocok nője, például. Az süt, főz, szabadidejében hastáncot tanul, hogy feldobja az estéiket, de ezt nem érdekli az ilyesmi. Hírnevet szeretne. Ha sokáig feszíti a húrt, kiebrudalja.

Persze nem lenne egyszerű Zsuzsát csak úgy lecsereálni. Néhány dologba azért besegít. A Facebook-profilját például Zsuzsa készítette. Ő találta ki neki ezt a prima nicknevet is. Egy egész délután variált, mire a Császár Ottóból kipermutálta az Ocoát, és ő szervezi a netes fogadásokat is. Neki jutott eszébe, hogy a világhálón ki lehet bővíteni a bázist, és hogy bebiztosítsák magukat, bankkártyás fogadórendszert dolgoztak ki. Ha kicsit változtatna a viselkedésén, végül is maradhatna Zsuzsa.

Épp egy szál cigire készült rágyújtani, amikor csengettek. Ez az átkozott Zola jött, hogy behajtsa a nyerevényét. Most még megveretni sincs kivel, bosszankodott, de mivel attól tartott, hogy az a balek jelenetet rendez a bejáratnál, hát beengedte. A foszlottabb kanapéra ültette le. Megkínálta egy kávéval, nem kellett neki. Megkérdezte, hogy rágyújtana-e. Nem fogadta el a cigijét, van sajátja, mondta Zola, és rágyújtott egy Marlboróra.

Sokáig ültek, cigizve. Kinézett magának egy Fordot, tunningoltat, szólalt meg végül Zola. Megkérdezte tőle, hogy hányas kiadásút. 98-ast, válaszolta. Ebből a pénzből kifutná, tette hozzá, és leverte a Marlboróról a hamut a szőnyegre. Nem is olyan sok pénz az, mondta neki. A kocsira épp elég lenne, meg egy párnára, elvégre tarolás volt, telitalálat, válaszolta. Az, tarolás. Ritkán jön össze ilyesmi, veregette meg a vállát. Aztán megkérdezte tőle, hogy lenne-e kedve elpippantani egy dzsoját. Ünneplés-képpen. Zola bólintott, és elnyomta a csikket.

Zsuzsa három szatyorról felpakolva ért haza. Épp a kulcsesomóját kereste, amikor ráköszönt Varróné. Egy tányér fánkot tartott. Hozott egy kis kóstolót, talán a vendég is szereti, tette hozzá, és benyomult Zsuzsa után az előszobába. Édeskés szag terjengett odabenn. Csak nem jött el mégis az a lüke, hiába figyelmeztettem, futott át Zsuzsa agyán, de a nappaliba lépve megkönyebbülten mosolyodott el. A foszlott kanapén elterülve húzta a lóbórt Ottó és Zola.

FALUDI ÁDÁM
szabad neurópa

(egy elmerengőhöz az „újra csendes” kifejezés felbukkanásakor)

*konyec tábornok
ma megint eszembe jutott a tehervonatod
vitte ki a vagonodat onnan
ahol előtted már sokszor
más idegenek is pakoltak minden
mozdíthatatlant és mozdíthatót*

*hát ez a győzni látszók
megérdemelt büntetése
ahogyan az alkony
száll le rájuk ugyanúgy az átok
időzítője kitartóan ketyeg az elhurcoltakon*

*az örökkévalónak tervezetten túl lenni hirtelen
végére érni az ideiglenesnek
használhatatlanul
állig fegyvertelen
csalódní síncs idő
a kitelepített kapkodva költöző
térdel a bőröndfedélen és ahogyan a zár
ő is az utolsó kattánásra vár*

*ahogyan emlékezem
tisztelegtél az olajfoltosan hagyott tereptárgynak
kis föld
le a térképről aztán irány haza mondtad*

*és elvitt a vonat valahova hova
egy ismeretlennel a nem ismertbe
valahova hova
eltévedtek a vagonok veled haza
ma megint eszembe jutott
június tizenkilencedike van
egy híján húsz nyara*

zsákvárosi merengő

az öreg spindler műhelye az út mellett
 jobbra lenn a lapályos részen
 ahogy beérnél a kisvárosba ahonnan nincs tovább
 ez egy rejtő-hely
 ez egy zsákváros
 önkéntelenül oda le a műhelyre pillantott egykor
 minden errefelé utazó

az öreg spindler felmágnesezte a téötös pannóniádat
 hogy a világítás érjen valamit
 ha beleszaladnál a sötétségbe
 az ólalkodó kanyarok valamelyikében

az öreg spindler felmágnesezte
 a tárcsa fekete acél téglácskáit

az öreg wojczek aki odavitt hozzá
 azt mondta magával elégedetten akkor
 hogy legyőztük a sötétséget
 és azt hogy
 na ugye én megmondtam

nézem ma reggel a buszról
 tesco lett az öreg spindlerből az út mellett
 ahogy beérnél a kisvárosba ahonnan nincs tovább

felmágneseztelek öreg?
 ezt egy bevásárló kocsit toló
 pop-art kompozíciót megvalósító
 középkorú pár felett
 a téötös lelke kérdezte meg

A jó és a Rossz (Kiskunfélegyháza)

BÍRÓ-BALOGH TAMÁS Pár szó a Tiszatájról és Ilia Mihályról

Olasz Sándor 2011-es halála után szükségszerűen változás állt be a Tiszatáj szerkesztőségében: azon túl, hogy a lapnál közel húsz éve szerkesztőként dolgozó Hász Róbert lett főszerkesztő, három új munkatárs is a laphoz került: Orcsik Roland és Tóth Ákos szerkesztők, és – nem szabad elfeledkezni róla, mert a lap napi működésének lelke – Székely Anna szerkesztőségi titkár. Az új szerkesztőség 2012 júliusában állt munkába, szeptemberben érkezett az első sajtóbeli támadás ellenük.

Péter László, aki a lap 1947-es megindulásánál is bábáskodott már, elég szerencsétlen hangvételt cikket közölt a helyi napilapban, igazságtalanul vádaskodott, és korábbi – mára elvesztett – értékeket emlegetett. A napilapban és az interneten ezt követően szó szót követett, többen ágáltak a Tiszatáj ellen, még többen védték, aztán – ahogy lenni szokott – csöndben elültek a szenvedélyek, és maradt minden változatlan.

Azért érdemes ezt az elült vitát most mégis föl-emlegetni, mert támadó cikkében Péter László azt állította, hogy „vajdaságiak szállták meg a szerkesztőséget”, akik nem ismerik Szeged kultúráját, nem is lesznek soha szegedivé, így nem szerkeszthetnének Szegeden lapot, ráadásul mindenféle fővárosi szemetet és külföldi szutykot közölnek a jó helyi szerzők és jó szegedi témák helyett. Péter Lászlót egyébként nagyra tartom, sokat tanultam tőle az egyetemen, de itt, azon túl, hogy rosszindulatúan és tudatosan csúsztat a tényeken (például most is több szegedi vagy Szegedhez köthető szerzőt közölnek a lapban, legfeljebb a professzor emeritus már nem ismeri őket), vádaskodásával nemcsak a Tiszatáj indulását (tehát saját programadó cikkét) kérdőjelezte meg, hanem Ilia Mihály egész munkásságát is.

Ilia Mihály 1958-ban publikált először a lapban, a hatvanas-hetvenes években járta végig a szerkesztőségi számarlétrát, szerkesztőbizottsági tag volt, később a versrovat szerkesztője, majd főszerkesztő-helyettes, végül, 1972–74-ben főszerkesztő. Tiszatáj-

történetről a leghivatottabb – a témát legjobban ismerő – megszólaló természetesen maga Ilia lehetne, de ha már ő nem lehet itt, szellemisége mellett a szavait is érdemes idézni. 2007-ben írta *Hatvanéves a Tiszatáj* című cikkében: „Utóbb látható, hogy a cím már nem egészen felel meg a folyóirat történetében lezajlott változásoknak, az általa képviselt irodalmi irányzatoknak, de megőrződött benne máig a regionalitás értékeiben való hit, a szegedi nagytáj hagyományaira való figyelés, ennek ébrentartása, az irodalom mellett művelődéstörténet, néprajz, az univerzitási tudományosság bizonyos részeinek befogadása. A folyóirat történetének vannak a félreértelmezett regionalitásból származó nem túl sikeres korszakai is. Az ún. »helyi szerző« előnye, vagy félreértelmezett elsőbbségi igénye bizony az ötvenes években, majd a hatvanas évek elején erősen vidékiessé tették a lapot, és a Tiszatáj sem kerülte el a sematizmus korszakának durva, irodalom alatti jelenségeit; ha ennek a korszaknak írásait a mai olvasó nézegeti, vagy derül, vagy bosszankodik. De ebből a sivár, túlpolitikált és túlon túl a helyi hatalom igényeire is pillogó, attól elismerést váró szerkesztési gyakorlatból a hatvanas évek végén a lap kritikai rovata és lassan az irodalmi anyaga is kilépett. Kovács Sándor Iván, a szegedi egyetem fiatal, régimagyaros asszisztense élénk kritikai rovatot kezdett szerkeszteni; nyilván még a folyóirat vezetése sem tudta, hogy milyen mozgékony szellemet szabadított rá erre a rovatra. A kortárs magyar irodalom új jelenségeire irányította a kritikai rovat figyelmét, nem bevett szerzőkkel működött, hanem tanítványait nevelte kritikusként, s mint régimagyaros, jó filozófusként lelkesen foglalkozott a kéziratokkal. Ez a buzgalom meglátszott a lapon is, lassan a Tiszatáj kezdett olvashatóvá válni. A nagy nekilendülés ennek az évtizednek a végén azzal következett be, hogy a vidékiséget nem tekintette érdemnek a szerkesztőség néhány ifjabb tagja, és elkezdtek kilincselni a magyar irodalom jó szerzőinél. Ezzel a helyi szerző primátusa megszűnt, színvonalát a magyar irodaloméhoz kellett igazítani, vagy nem jelent meg a folyóiratban. [...] A szerkesztés egy másik »találmánya« az volt, hogy rovatokat nyitott a szomszédos országok irodalmára, a kapcsolatok történetének és jelenének vizsgálatára (*Most–Punte–Híd, Kelet-európai Néző*), és buzgó szervezéssel kezdte beszerezni és közölni az ún. külföldi magyar irodalom szerzőit. Ma ez az utóbbi már általános a magyar folyóirat-irodalomban, de 35 évvel ezelőtt ez nem-

A következő két előadás a Tokaji Írótábor tavalyi, *Eltitlva és elfelejtve* című konferenciáján hangzott el.

csak újdonság volt, hanem szerkesztési kockázat is. A hatalom részéről ez lett a lap egyik legtöbbet bírált vonala, beszámoltatások, fegyelmi, megszüntetések, leváltások, a politika a legmagasabb szinten foglalkozott a Tiszatáj »hibáival«, és ahogy ilyenkor lenni szokott, a politikahű sajtó szerzői is ráharaptak erre a csontra, országosan és a helyi sajtóban is.”

Szinte immár sajtótörténeti közhely – már ha van ilyen, amikor Magyarországon a sajtótörténet maga is eltűnőben –, hogy Ilia Mihály korszakos újítása a lapnál a határon túli magyar és a szomszédos népek szerzőinek közlése volt. A hivatalos magyarországi irodalomba beemelt szerzők névsora ismét csak hosszú lenne – erdélyi, vajdasági, felvidéki szerzők sokasága –, ugyanakkor, ha közölni nem is lehetett őket, a nyugati emigráció képviselőivel is tartotta a kapcsolatot. Ahogy ő mondja: „A Tiszatáj szerkesztése mindig szeretett bibelődni a szerzőinek írásaival, bár a személyesség és figyelem nem nyilvánulhatott meg a mindennapi találkozásokban, kávéházi beszélgetésekben, de a levelezést olyan szinten űzte a szerkesztőség, hogy a magyar irodalmi életet behálózta vele, naprakészen tudott a szerzőkről, munkájukról, megkönnyítette a maga számára a kéziratkerést.” Kiterjedt levelezésének részleteit és hírét ismerve sejthető, Ilia Mihály itt elsősorban magáról beszél.

A közlésen túl Ilia informált is, hiszen – ahogy Lengyel András írta róla – „mint belső ember viszonylag szabadon írhatott a lapba, s ez lehetővé tette számára, hogy figyelemmel kísérje a magyar szellemi életnek a számára fontos fejleményeit, s ezekről rendre hírt is adjon. [...] Ugyanakkor, szinte észrevétlenül, bevont a magyarországi kulturális érdeklődésbe egy sor olyan írást, művet, jelenséget, aki s ami a hivatalos nyilvánosságban addig nem volt, vagy nem súlya szerint volt jelen. E munkáját nem hosszú, részletező tanulmányokban végezte, hanem többnyire rövid, informatív kiscikkekben, ismertetőkből”, szemlélő írásokban. Szemlélte például a határon túl megjelent irodalmi lapokat – a legtöbb magyarországi olvasóban ekkor tudatosult, hogy egyáltalán léteznek ilyenek. Emellett – és most ismét Ilia Mihályé a szó – „a Tiszatáj nem ment bele a hetvenes évek elején följúlni látszó népi-urbánus ellentétbe, bár szerzői között sokan voltak, akik egyik vagy másik irányzathoz húztak. Vas István, Illyés és Németh László neve között sok név található a lapban, Pilinszky és Weöres Sándor neve mellett is megfért jó irodalmi békességben Szentjóni Tamásé vagy Ladányi Mihályé is. A mű szólt

a szerkesztőhöz, nem a szerző politikai vagy közéleti szereplésének milyensége.” A külső szemlélő irodalomtörténész azonban mégiscsak inkább „népinek” látja a lapot, s ez – a határon túli irodalmak kérdése mellett – törvényszerűen vezetett a belügy fokozott érdeklődéséhez, ezért is kapta III/III-as dossziéja a Subások feliratot. (Ennek mára külön irodalma lett. Maga Ilia Mihály is több cikkben szólt róla, Péter László saját üldöztetéséről összeállított kötetéhez – *Az én besúgóim* – használta az Ilia-anyagokat, Csapody Miklós is többször idézi, rádióműsor készült róluk-belőlük.) A jelentések írói közt volt nem egy Tiszatáj-szerző, sőt szerkesztőségi munkatárs is akár.

Végül is mit lehet mondani a Tiszatáj Ilia-korszakáról? Ilia Mihály „keze alatt a Tiszatáj nemcsak, ahogy sokan állítják – az akkori legjobb magyar irodalmi folyóirat lett, nemcsak irodalmi jelentőségre jutott. De, ma már bizonyos, *átalakította kultúránkat, megváltoztatta a legitim magyar nyilvánosság szerepét*, s olyan elemeket épített abba bele, amelyeket többé nem lehetett nemlétezőnek tekinteni. Az etnikailag, nyelvileg és kulturálisan meglehetősen sokszínű, méhében súlyos történelmi kataklizmákat érlelő Kelet-Európa megjelent a legitim magyar nyilvánosságban. S tudatosult, ebben a térségben, az ország határain túl, szinte mindenhol ott vannak a Trianon következtében leszakadt magyar tömbök” (Lengyel András – A kiemelés tőlem: BBT).

A hűrt azonban sosem lehet a végtelenségig feszíteni. Ilia Mihály óvatos forradalmár volt, de még ez is sok volt a rendszernek: 1974 decemberében a tudta nélkül vették ki a lapból Balogh Edgár egyik cikkét, emiatt a főszerkesztő lemondott. És bár formálisan csak bő két évig volt a lap élén, a lapot még mind a mai napig vele azonosítják. Ha a Tiszatájnak „legendája” van, ő az. Ilia Mihály és irodalomszemlélete az a mérték, amelyhez minden szerkesztőnek tartania kellene magát, nemcsak rámutogatva és takarózva nevével.

A hetvenes évek második felében és a nyolcvanas évek első felében a Tiszatáj hasonló úton járt. Az Ilia Mihályt váltó Vörös László félig „könnyű” helyzetben volt: mivel a kultúrpolitikai vezetés minden hibát Ilia nyakába varrt, lehetett folytatni, amit ő elkezdett. Megmaradt a *Most-Punte-Híd* és a *Kelet-európai néző* (1985-ig, amikor összevonták őket), tematikus számok jelentek meg, például Ady kelet-európai fogadtatásáról, a szerzőgárda sem változott lényegesen: akiket Ilia Mihály odacsalogatott a laphoz („nincs megszerezhetetlen kézirat”, vallotta),

azok továbbra is küldtek anyagot. Közben pedig a szerkesztőségben is megjelentek az Ilia-tanítványok – például Olasz Sándor.

A lapot azonban 1986 nyarán – Nagy Gáspár egy versének közlése miatt – betiltották. Az ezt követő átmeneti időszak megosztja a véleményeket (árulók kontra megmentők), majd 1989-től a régi-új szerkesz-

tőség került vissza a lap élére. Kérdés persze, hogy miért nem Ilia Mihály, amikor pedig ennek is megvolt a lehetősége. Hogy miért nem, arról szintén megoszlanak a vélemények, mindenesetre a magyar kultúra nagy vesztesége, hogy a folyóirat nélküli szerkesztőknek ekkor sem osztottak lapot. Pedig máig hatóan másképp alakult volna a magyar kulturális identitás.

Felhasznált irodalom

Gyuris György: *A Tiszatáj fél évszázada. 1947–1997*. Szeged, 1997. – Ilia Mihály: *Hatvanéves a Tiszatáj*. barkaonline.hu, 2007. febr. 18. – Lengyel András: *Egy irodalomszervező pályáíve. Vázlatféle Ilia Mihályról*. Forrás, 1994. szept. 54–84.
Ilia Mihály munkásságáról lásd: Klukovitsné Paróczy Katalin–Ráczné Mojzes Katalin: *Ilia Mihály szakirodalmi munkássága*. In: *Irodalom és Művészettörténeti Tanulmányok 4.* (A Móra Ferenc Múzeum évkönyve) Szerk.: Lengyel András. Szeged, 2004. 279–318. és Bíró-Balogh Tamás: *Ilia Mihály szakirodalmi bibliográfiájához*. Forrás, 2009. szept. 61–71. [Ez utóbbiban külön rész a besúgói jelentésekről írott cikkekről.]

Illetve az említett legújabb Tiszatáj-vitához: Péter László: *Tiszatáj*. Délmagyarország, 2012. szept. 13. 10. – Szuromi Pál: *Nem akármilyen „TÁJ-KÉP”, avagy a vajdaságiak becsülete*. Dm., 2012. szept. 19. 11. – Kovács Miklós: *Irodalmi kérdések*. Dm., 2012. szept. 20. 13. – Annus Gábor: *Röghözkötött irodalom? A Tiszatáj-„vita” margójára*. tiszatajonline.hu, 2012. szept. 23. – Boldog Zoltán: *„Vajdasági megszállók” és „tájidegen” Tiszatáj?* irodalmijelen.hu, 2012. szept. 23. – *„Vajdasági megszállók” és „tájidegen” Tiszatáj? (2. rész)* irodalmijelen.hu, 2012. szept. 23. [Bíró-Balogh Tamás, Gaborják Ádám, Sisák Gábor és Szajbély Mihály hozzászólásai] – Hász Róbert: *Kényszerű válasz – a Tiszatájtól*. Dm., 2012. szept. 29. 17. – Péter László: *A tény tény marad*. Dm., 2012. okt. 10. 11. – Kovács Miklós: *Válasz Hász Róbertnek*. Dm, 2012. okt. 11. 10.

TÜRJEI ZOLTÁN

Nem tudom

*Nem tudom, hogy engem nézel,
vagy csak a szavaimat lesed,
hátha találsz köztük neked valót,
amibe aztán belebújhatsz, ha fázol,
mert tudod, nem leszek mindig itt,
mosolyod nekem szól vagy csak
az örömdönek egy-egy elcsípett
takaródarab miatt, de én öllelek tovább,
mert hosszú, hideg tél lesz, és engem
az öltöztet fel, hogy ruhád lehetek.*

Kirakós játék

*Utolsó cigarettádat velem szívtad el.
Több ez, mint csókom a bőrödön.
Most összekeverlek, mint egy Rubik-kockát.
Nem tudom eldönteni, szebb vagy-e így,
vagy csak tovább maradsz társam a megtagadás-
ban,
de mostantól mindent látni fogok,
amire tested árnyékot vet,
mindent érezni fogok, ami nyelvedhez ér,
és minden imádat hallani fogom,
amíg kirakod az egyszínű oldalakat,
és újból megtanulsz szeretni.*

PETRIK BÉLA

A lakiteleki találkozó

Ha a magyarság huszadik századát kellene valamely új-guineai egyetem diákjainak bemutatnom, alig tucatszáz eseményt említenék. Elsősorban azokat, amelyek a nemzet belső életét, a politika és társadalom szerkezetét, kultúráját és identitását határozták meg. Olyanokat, mint az idén éppen hetven esztendőre visszatekintő szárszói találkozót, vagy az 1956-os forradalom és szabadságharc néhány napját és ebben a sorban a század talán utolsó, mélyről felszakadó kitörését, a negyedszázaddal ezelőtti lakiteleki találkozót.

A népi-nemzeti mozgalom már a hetvenes évek elején, ha kitérőkkel is, de elindult Lakitelek felé, ezért az MSZMP Politikai Bizottságnak 1986-ban elfogadott harmadik ellenzéki határozata – amelyet a liberális, baloldali történetírás napjainkig idéz – téves diagnózist állított fel. Ez ugyanis a pártállami vezetést nyugtatva úgy értékelte a belpolitikai helyzetet, hogy lényegében nincs nagy baj, mert a nemzeti radikális ellenzék, bár társadalmi tömegbázisát tekintve a párt hegemon uralmát is veszélyeztethetné, nem rendelkezik szervezettel és politikai programmal, nem lépett az illegalitás útjára, lényegében impotens eszmei irányzat. Ezzel szemben áll a demokratikus ellenzék, amely rendelkezik programmal, illegális tevékenységet is kifejt, de társadalmi támogatottság hiányában tényleges veszélyt nem jelent a hatalomra.

A pártvezetés legfelső köreinek szánt nyugtató hatású összefoglalónak azonban élesen ellentmondott az állambiztonsági szervek mindennapos tevékenysége, s a nemzeti ellenzék tagjainak legnagyobb sajnálatára a belügyi szervek nem ezekből a párttáborozatokból tájékoztak. Az elhárítás ugyanis ekkor már pontosan tudta, hogy a népi-nemzeti mozgalom minőségileg túljutott az ellenzéki határozatban írt állapoton, és a figyelme középpontjában álló „Subások”-ról tudta, hogy szervezeten működnek, és ha nem is pontokba szedett, de jól körülhatárolható szellemi-politikai programmal rendelkeznek. Némi kitérővel megemlíthetjük, hogy ez a nyolcvanas évek közepén lángra kapó folyamat a hetvenes évek elején is lezajlott egyszer a Kiss Ferenc vezette szellemi kör kapcsán, amely a népi-nemzeti ellenzék akkor fiatal generációját fogta össze – Für Lajos és Czine Mihály mellett Kiss. Gy. Csabát, Bíró Zoltánt

és másokat – s amely az Ilia Mihály által szerkesztett Tiszatájon keresztül országos nyilvánosságot kapott, és egy markáns, a nemzeti hagyományokra, az elszakított magyarság helyzetére és jogfosztottságára, a magyar társadalom legfontosabb problémáira, így például a népesedési kérdésre összpontosító program mentén szerveződve fenyegette a pártállami ideológiát. Az állambiztonság akkor a pártvezetéssel együtt elég erős volt ahhoz, hogy Ilia lemondatásával és sorozatos retorziókkal ezt a szerveződést a víz színe alatt tartsa. A nyolcvanas évekre azonban a belügyi szervek azzal szembesültek, hogy a népi-nemzeti ellenzék mögött már olyan társadalmi támogatottság áll, amely nem az illegalitás és így a betilthetőség világában mozgott, hanem a nyilvánosság egy olyan mezsgyéjén, mely kikerülte a pártállam által jóváhagyott és engedélyezett színtereket.

A szervezetszerűség felé tett első lépést a nemzeti ellenzék, Bakos István javaslatára, 1979-ben megtette, s bár a Bethlen Gábor Alapítványt csak 1985-ben jegyezték be, a nyolcvanas évek elejétől már szellemi műhelyként működött, koordinálta és szervezte a nemzeti ellenzékét, s a rendszerváltás előtti társadalomban egyedülállóan biztosította egy majdani politikai mozgalom hátszágát, a lengyelországi példából is merítve. Az alapítvány által létrehozott és működtetett fórumok, Kiss Gy. Csaba szavaival élve: „hajszálcsovekké váltak a diktatúra szerkezetében, más értékrendszert, gondolkodás- és magatartásmódot közvetítő hajszálcsovekké...” A nyomásgyakorlás új szervezeti formáját honosította meg „civiltársadalmi műhelyek”, a „szabadság kis köreinek” létrehozásával, az autonómiára törekvés igényével, ha szabad így fogalmaznunk, a kultúra, a politikai és szellemi élet egy új dimenzióját hozta létre. A Kádár-rendszer ezért folytatott fél évtizedes küzdelmet az alapítvány legalizálása ellen. A hazai és európai hagyományokkal rendelkező, majd Révai József által betiltott alapítványi forma újraélesztésével olyan független szellemi és szervezeti keret jött létre, amely valóságos alternatívát jelentett a monolit államhatalmon belül. Az alapítvány egyszerre lehetett kulturális autonómiaközpont, segélyszervezet, ösztöndíjtanács, díjkiosztó bizottság, a határon túl élők érdekképviseleti szerve, s ez indokolta az állambiztonság kiemelt figyelmét, amelyet legalább száz belügyi napi operatív jelentés igazol.

A lakiteleki találkozóhoz vezető útról még egy példát említenék az ellenzéki határozat téves hely-

zetértékelésére. Az 1985. októberi ellenzéki megmozdulások közül talán a legkisebb visszhangot és a legcsekélyebb nemzetközi érdeklődést a Lakiteleken, október 22-én megrendezett *Antológia-est* váltotta ki. Ez a némaság méltatlan volt az esemény jelentőségéhez mérten, s a Kádár-rendszerrel szembeni fellépések sorában betöltött szerepe szempontjából méltatlan ma is.¹ Az est előtt ugyanis nem volt ilyen jelentős, hazai, az 1956-os forradalomra emlékező és azt méltató, így a fennálló rendszerrel szemben demonstráló nyilvános fellépést, amelyen közel félezer, az ország minden pontjáról érkező érdeklődő vett részt, szellemi és érzelmi egységet teremtve az anyaország és az elszakított országrészek, továbbá a nyugati emigrációba szétszórt magyarság között a magyar forradalom gondolatának – nemzeti szuverenitás, szabadságjogok, demokrácia és parlamentarizmus – égisze alatt. Jelentőségét nem radikális hangvétele, hanem a tömeg mozdítása, a vidék Magyarországnak megakadályozhatatlan nyilvánossága adta. Az esemény ezzel ki is vált az egyéb ellenzéki megmozdulások sorából, hiszen rendszerintilag jelentett új megoldást: nem a hatalom és az ellenzékiesség, a földalattiság és a konspiráció mezején szerveződött, új teret nyitott a nem kért és nem engedélyezett civil nyilvánosság megteremtésével. Ez a nem kért és nem engedélyezett civil nyilvánosság volt Lakitelek előszobája.

A fentiekre figyelemmel talán nem véletlen, hogy a nyolcvanas évek elejétől egyre szaporodó hatalmi demonstrációk a nemzeti ellenzék, Nagy Gáspár, Csúrka István, Csoóri Sándor vagy éppen Lezsák Sándor, a népi-nemzeti mozgalom számára nyilvánosságot biztosító fórumok, így a *Mozgó Világ*, az *Új Forrás* és a *Tiszatáj* ellen irányultak. A demokratikus ellenzék illegalitása ugyanis a kommunista rendszer által sokkal könnyebben kezelhető volt, hiszen ugyanarra a logikára, az élcsapat ideájára épült. A népi-nemzeti mozgalom földalattiságot meghaladni tudó fellépése, egy demokrácia nélküli társadalomban demokratiként való viselkedése, a párton kívül szerveződő ellenzék – legális fórumokkal, így például az írószö-

vetség „elfoglalása” – ugyanis már csak egyetlen lépésre volt egy plurális, többpárti berendezkedéstől.

A lakiteleki találkozó értékelésekor egyetlen szempontot szeretnék kiemelni, amely választ adhat nemcsak a népi-nemzeti mozgalommal szembeni nyolcvanas évekbeli hatalmi fellépésekre, hanem a harmadikutas, sajátos nemzeti megoldás mai napig tartó negligálására is. Ahogyan az 1943-as szárszói találkozó, úgy az 1987-es lakiteleki találkozó legfőbb bűne ugyanis az értékelések során az volt az új rend politikai vezetésének szemében, hogy a kívánatos és egyedül üdvözítő politikai és kulturális berendezkedéssel szemben alternatív utat kínált, ha tetszik, nem állt bele az idő diktálta fősodorba. A népi írók és a harmadikutas mozgalom képviselői 1943-ban, két évvel a vesztes világháború befejezése előtt, a hatalomba készülő kommunistákkal szemben, a balra kilendülő inga mozgásával ellentétesen a paraszti-polgári demokrácia ideáját ajánlották, egy feltétlen szovjet orientáció helyett Nyugat és Kelet között egyensúlyozó, a belső értékekre alapozó semlegesség lehetőségét. Az 1945-ös választások eredménye igazolta, hogy sikerrel. A lakiteleki népi-nemzeti ellenzék 1987-ben, két-három évvel a rendszerváltás előtt egy parlamentáris nemzeti-demokrata társadalom eszményét villantotta fel, egy feltétlen észak-atlanti dominanciájú, a globális pénzügyi világnak felajánlkozó orientációval szemben, a nemzeti adottságokra és a kétezer éves európai értékekre és hagyományokra építő modellét. Az 1990-es választás eredménye igazolta, hogy sikerrel. Előbbi kezdeményezést a szovjet csapatok és a kommunista párt erőszakszervezetei fegyverrel, utóbbit a baloldali-liberális pártok által működtetett gazdasági hatalom intézményrendszere tarolta le. S tegyük hozzá: mindkettő felkészületlenül érte a belső politikai, szellemi elitet.

Mindkét találkozó résztvevői az egyedül üdvözítő, korábban a kommunizmus, később a globális kormányzás eszméjének állítottak versenytársat. Akárcsak a marxizmus, a kommunista diktatúrát váltani akaró globális gazdaság és politikai berendezkedés eszméje is – bár ez utóbbiból hiányzik az az „elrettentő nyíltság, amellyel a marxizmus, a náciizmus és a dzsihadizmus szemrebbenés nélkül kifejezésre juttatja, hogy uralma nem tűr alapvető ellenkezést” – azt a képzetet igyekezett kelteni, hogy az igazi demokratáknak nincs más választásuk, mint a globális kormányzáson alapuló liberális piacgazda-

¹ Lásd Csizmadia Ervin ötszáz oldalas, a korszakkal, a demokratikus ellenzékkel foglalkozó monográfiáját (Cs.E.: *A magyar demokratikus ellenzék*, T-TWINS Kiadó, 1995), amely zárójelben, két sorban említi az eseményt. De Pintér M. Lajos avatott, a népi-nemzeti ellenzékéről szóló könyvében is csak négy sornyi és egy lábjegyzetnyi szöveget szentelt az eseménynek (P.M.L.: *Ellenzékben 1968–1987*, Antológia Kiadó, 2007).

ság működési modelljének feltétel nélküli átvétele. A nemzeti ellenzék a Tiszatájtól Lakitelekiig, vagy ha tetszik, Szárszótól Lakitelekiig, ezzel szemben annak a szuverenitásnak a gondolatát ápolta, amely a társadalom belső életére egy európai értelemben vett parlamentáris demokráciát, kifelé pedig egy szuverén nemzet-államiságot kívánt létrehozni.²

A népi-nemzeti mozgalom hetvenes-nyolcvanas évekbeli tevékenysége, a lakiteleki találkozó jelentőségét tehát abban határozhatnánk meg, hogy megkérdőjelezte a baloldali marxizmus és a globális kormányzás váltógazdálkodásának egyedüli lehetséges forgatókönyvét, az átalakulás folyamatára alternatív világméretű rajzolt. Mindezt úgy gondolom, hogy öntudatlanul, valamiféle belső készítés hatására tette, hiszen a népi-nemzeti ellenzék akkor még nem sejtette – s ezért okozott számukra a monori szakítás hetekig tartó lelkiismereti válságot –, hogy a tervezett második monori találkozó és a demokratikus ellenzék által összeállított *Társadalmi szerződés* című programtervezet értelme a demokratikus ellenzék vezető szerepének biztosítása egy limitált hatalomváltásban. Ezek a politikai irányzatok – a demokratikus ellenzék és a szocialisták reformkörös irányzatai – ugyanis abban minden bizonnyal egyetértettek, hogy a hatalomgyakorlók körében csak egy korlátozott váltást kell véghez vinni, azaz az alkalmatlannak tartott és korát túlélő vezetőgárda egy részének helyébe egy új élcsapatot kell ültetni, lehetőség szerint nagyobb és élesebb társadalmi megmozdulások nélkül, mert azok beláthatatlan és kontrollálhatatlan következményekkel járhatnak együtt.³ A demokratikus ellenzék és az állampárti hatalmi struktúrában belül elhelyezkedő csoportok és műhelyek közötti szereposztást érte váratlanul a népi-nemzeti mozgalom nyolcvanas évekbeli újfajta stratégiája, a második monori találkozó felrúgása, a lakiteleki találkozó megszervezése, a civil kisközösségek bekapcsolása az önmeghatározásba. Utólag mindezt megfogalmazhatjuk pontosan is: a népi-nemzeti ellenzék egy évszázadok óta hiányzó, a társadalmi átalakulás biztosítékaként szolgáló társadalmi szerződést kívánt körvonalazni, amely meghatározta volna a társadalmi együttélés legfontosabb szabályait, a jogok és

kötelességek, a javak és az esélyek, az anyagi, szellemi, kulturális és politikai erőforrások méltányos és igazságos elosztásának rendjét.⁴

A demokratikus ellenzék Monorra előkészített *Társadalmi szerződése* azért jelentett elfogadhatatlan alternatívát, mert éppenhogy nem a közösen megalkotandó társadalmi szerződés megszületését kívánta elősegíteni, az egy politikai irányzat elitjének alapvetése volt, felhívás a hatalomgyakorlók közötti paktumra, amelyet aztán néhány év múlva a frissen választott demokrácia vezetése mégis megkötött. A *Társadalmi szerződés* programtervezet politikatörténeti helye éppen ezért nem értelmezhető másként, mint a nemzeti kerekasztal-tárgyalások első szakaszát lezáró megállapodás alá nem írásának előzményeként. Mindkét lépés, előbb egy privilegiált, egyoldalú szerződés asztalra tétele, később egy kölcsönösen, jól-rosszul kialakult megállapodás elutasítása ennek az írott/íratlan társadalmi szerződés létrejöttének megakadályozását jelentette.

A népi-nemzeti ellenzék becsatornázási szándéka és ezzel a második monori találkozó végül is megghiúsult, a lakiteleki szervezők elutasították egy társadalmi szerződés kisajátíthatóságának gondolatát, amely azt is jelentette, hogy az átalakulás folyamatában szerepet kér egy alternatív erő, amely ezt a politikai irányzatot végül is ellökte az első szabad választások megnyeréséig. Sajnos nem tovább. Világossá vált ugyanakkor, hogy a népi-nemzeti ellenzék nem fog segédcsapatként integrálódni a demokratikus ellenzékbe, s lehetségesnek tűnt, hogy a részleges hatalomváltást egy valódi rendszerváltásig is elviszi, a hiányzó társadalmi szerződés megkötéséig, s részt kér az átalakulás hogyanjának és tartalmának meghatározásában.

Bár 1987-ben még szó sem lehetett többpártrendszerrel, Lakiteleken kimondatlanul is egy, a koalíciós időkre emlékeztető, a Nemzeti Parasztpárt jobbszárnyától, a Kovács Béla Kiszgazdapártján keresztül, a Demokrata Néppártig húzódó, a nyolcvanas évek nyugat-európai kereszténydemokrata pártok ideológiai világméreteire hasonlító középpárt képe körvonalazódott. Nem egy „kulturvilágtól” elrugaszkodott ideológiával, hanem az európai és a magyar történelmi hagyományokra, a görög–római filozófiára és a kereszténységre épülő, az erkölcsre, a protestáns etikára figyelemmel lévő, a kisközösségeket – a családot, az iskolát – szem előtt tartó, a szolidaritásra támaszkodó eszmeiséggel. Kevés gazdasági, jogi és társadalomtudományi szakmaisággal és fiatalsággal

2 Lásd erről John O’Sullivan: *Szuverenitás vagy behódolás*, Magyar Szemle, 2012. 7-8. szám

3 Lásd erről részletesen Tellér Gyula: *Középfajú pártdráma*, Nagyvilág, 2009. szeptember, 778.

4 Lásd erről Hankiss Elemér: *A késlekedő társadalmi szerződés – A konszolidációról*, Kalligram-Korridor, 2012.

ugyan. Mindez valóban nem került pontokba foglalásra, de kétségkívül létezett egy koherens gondolat-érzelmi egység, amelyet a harmincas évekbeli népi írók, Németh László, Illyés Gyula, Szabó Zoltán és Kovács Imre munkái alapoztak meg, s amelyet az 1945-46-os időkben a Nagy Ferenc, Kovács Béla vezette Kisgazdapárt ültetett át egy modern államiság keretei közé, Bibó, Kovács Imre és Farkas Ferenc parasztpárti támogatásával. Ebbe épült bele a hetvenes évekbeli közép-európai mozgalmak, a cseh, szlovák és lengyel tapasztalatok, a hatvanas évektől az erdélyi és felvidéki kisebbségi és később a nyugati magyarság gondolatvilága. A kísérlet gyengeségét nem a világkép hiánya jelentette, hanem annak feldolgozottsági, tudatossági szintje, töredezettsége és bizonytalan, határozatlan képviselője. Talán az, hogy bár együtt állt a tudás, a felkészülés, nem sikerült egységes világgéppé rendezni mindent, s hogy maga a mozgalom és később a párt nem állt bele ebbe a maga körvonalaiba, alapvetően harmadikutas világgép megvalósításába, hogy feladta a társadalmi szerződés megkötésének igényét.

A népi-nemzeti ellenzékben a lakiteleki találkozón egy olyan átalakulási folyamat körvonalazódott, amely az 1947-ben megszakított folytonosságot felvéve, a magyarság történelmi és közjogi tradícióját felidézve a társadalmat vissza kívánta vezetni a magyar történelem főáramába. Ezzel a jogfolytonosságra törekvő állásponttal azonban nemcsak a kommunista párt és így az együttműködésre kész népi baloldal állt szemben, hanem az a demokratikus ellenzék is, amelynek a hatvanas-hetvenes évek baloldali nyugat-európai mozgalmak jelentették az igazodást és a mér-

téket. Számukra nemhogy 1848 vagy a koalíciós idők – nem azok pátosza, sokkal inkább államjogi megoldásai – nem jelentettek semmit, de még az 1956-os forradalom hagyománya is csak később vált viszonyítási ponttá. Mindez előrevetítette az 1990-es első szabad választás egyik legfontosabb kérdését, nevezetesen, hogy annak tétje nem csupán az MSZMP párt-államának megbuktatása, hanem két, egymástól gyökeresen eltérő szabadvilági modell és világnézet

közötti választás. S bár egy, a történelmi jogfolytonosságra épülő szuverén nemzeti politikai berendezkedés kísérlete, egy széles körű társadalmi szerződés „megkötése” negyedszázaddal ezelőtt meghíusult, annyit azonban ennek mindenképpen köszönhetünk, hogy legalább egy pillanatra – ahogyan 1945–1946-ban, vagy az 1956-os forradalom napjaiban – felvillant az együvé tartozás élménye, a magyarság nemzeti identitásigénye és a parlamentáris demokrácia, egy szociális és szolidáris piacgazdaság intézményrendszerébe vetett hit és bizalom.

S talán még annyit, hogy ma a szervezett, kormányzó erőként a világnormaként hirdetett globális kormányzással szemben a szuverén

nemzetállamok együttműködésének gondolata politikai rendezőelv lehet, nemcsak Magyarországon, de egyre többen képviselik ezt Európában is, gondoljunk csak a lengyelek kiállítására. Mindezt talán más mozgalmak mellett, a népi-nemzeti mozgalom önmeghatározásának, a lakiteleki találkozó és a harmadikutas ellenzék új dimenziókat és tereket nyitó, a civil társadalomra épülő legális ellenzéki politizálásának is köszönhetjük. Lakitelek értelmét Németh László 1943-ban mondott szavai idézik: „A végső cél ez lett volna: olyan radikális tábort állítani föl ebben az országban, amelynek nézeteit (s azokban a bennszülöttek valódi érdekeit) a ránk küldött megváltóknak is figyelembe kell venniük.”⁵

Zenélő kút (Veresegyháza)

5 Németh László: *Második szárszói beszéd*, Ih.: Az értelmiség hivatása, Turul, Budapest, 1944., 17.

DEÁK-SÁROSI LÁSZLÓ Szindbád „kora”, ahogyan még nem láttuk

A mozi első évtizedeiben a filmeket minden jel szerint egyszeri megtekintésre szánták. A sikerre törekvő rendezők bizonyára számoltak az alkotásukat újra és újra megtekintő nézőkkel, azonban arra kevesen gondolhattak, hogy az egyes műveket csak úgy lehet megérteni, egyáltalán felfogni, ha gyakran lelassítják, megállítják, elemzik azokat. Kísérletező és sűrű szövetű filmek mindig is léteztek, de azok többnyire rövid időtartamúak voltak, és egy-egy szűk célcsoportnak szóltak. Az 1970-es és 1980-as évekre viszont már egész estés alkotások is készültek az észlelést is próbára tévő töménységgel.

Ennek a filmtípusnak nemzetközi viszonylatban is egyik korai képviselője Huszárik Zoltán *Szindbádja* (1971). A filmet a szakma és a közönség egyaránt jól fogadta. Ennek ellenére számos homályos folt maradt a jelentésrétegeinek feltárásában. Magam sem állítom, hogy a *Szindbád* összes lehetséges rétegét felfejtem, azonban egy szoros szövegelemzéssel árnyalni szeretném a róla alkotott összképet, és eloszlatni néhány félreértést.

Az egyik ilyen félreértés, hogy a cselekmény meghatározhatatlan időben játszódik. Ezek a meglátások pusztán közvetett stílusjegyekre alapoznak, kevésbé tényekre és célzott utalásokra. A filmben előforduló építészeti stílusok, díszletek, kosztümök, zenék, viselkedési minták alapján még hihető is, hogy a cselekmény ideje a kora XIX. századtól a XX. század elejéig tartó évtizedeké, Krúdyé vagy az azt közvetlenül megelőző időszaké.

A film azonban ennél sokkal konkrétabban jelöli ki az események idejét. Az elején, a főcím után közvetlenül egy pár soros levél látható a vásznon, amit 1874. április 16-án kelteztek. Bizonyos Turtsányi Gizella írta, feltehetően Szindbádnak: „A barátság

arany láncza / Kösse össze szívünket, / csak a halál bús homálya / Válasszon el bennünket.” A dátum olyan hangsúlyos helyen jelenik meg, hogy nem tekinthető mellékesnek. A film ugyan rájátszik arra, hogy egyes képeket csak egy pillanatig mutasson pusztán hangulat- vagy benyomáskeltés céljával, azonban ez a dátum nem csak egy villanás.

Később, amikor Szindbád először találkozik Majmunkával, az egyetlen stabil, visszatérő szerelmevel – szintén hangsúlyos, kiemelt rész –, akkor megmutat a kamera egy újévi üdvözlőlapot: „Sok szerencsét az új esztendőre; Boldog új évet kíván 1873-ra, S.

K.” A film cselekményének ideje így kissé korábbra került, de nem sokkal, alig több mint egy évvel.

A végpontra már nincs ilyen egyértelmű utalás, mert későbbi időpontot már csak visszaemlékezésből kap a néző. Ugyancsak Majmunka, a stabil nő és kapcsolat

igazít el. Naplójából olvassa fel, hogy Szindbád 1900. június 21-én, a szép ügyvédnővel kocsikázott két órát. Ha ez visszaemlékezés, akkor ez után vagyunk, a körülmények alapján évekkal. Nem évtizedekkel, hanem csak évekkal, mert az 1874-es és az 1873-as év is Szindbádhoz és Majmunkához köthető. A cselekmény ideje tehát az 1873-as dátumot követő háromnégy évtized. Az az időszak, amelyet egy férfi felnőttként és aktív emberként eltölthet. Ebben benne van az is, amikor Szindbád még nagyon ígéretes fiatalemberként gyűjtötte a női trófeákat, és tartalmazza azt az idősavot is, amikor már senkinek nem jelent perspektívát a kapcsolatuk, legfeljebb Majmunkának, aki vele együtt megöregedett.

Van ennek az idősavnak más lehetséges jelentése is. Krúdy Gyula, akinek az írásai alapján készült a film, 1878 és 1933 között élt. Nincs a filmben pontos egyezés ezekkel az évszámokkal, de az megfigyelhető, hogy a Krúdyt közvetlenül megelőző időszakot és generációt jelölik meg. Az író szüleinek a korszakát. Ennél fontosabb viszont az, hogy ez a sáv a kiegyezés utáni időre esik, a monarchiára, a boldog békeidőkre. Háborúról nem esik szó, tehát 1914 előtt vagyunk. A kezdőpont tehát nem pontosan 1867, vagyis nem a kiegyezés pillanata, hanem annak idő-

Lenke (Ruttkai Éva) és Szindbád (Latinovits Zoltán)

szaka, amikor már valamennyire kialakultak azok a viszonyok, amelyek egy Szindbádhoz hasonló értelmiségi kóborlásait lehetővé tették, sőt gerjesztették. 1873 lehet egyébként Pest, Buda és Óbuda egyesítésének éve is, amikor a főváros addig soha nem látott gyarapodásnak indult. Jelképes az 1900-as év is, hiszen ez a korszakalkotó találmányok és jelentős irodalmi művek megjelenésének éve.

A XIX. század utolsó három és a XX. század első másfél évtizede az ipari átalakulás, a polgárosodás, a világiasodás időszaka. Ekkor érezhette az ember, hogy felszabadult a régi kötöttségek alól. A filozófia, a művészet és részben az anyagi lehetőségek látszólag ajándékba adták a szabadságot az embernek. A Szindbádhoz hasonló értelmiségi úgy érezhette, hogy kiteljesítheti az életét. Neki mindent szabad, ezt gondolhatta, ezt érezhette. A szabadságot azonban lényegében az élvezetekkel tudta azonosítani, és mivel nem ismert határt – épp ez a buktatója is a szabadságnak –, le is építette azt, és végül belehalt az életformájába, méghozzá magányosan.

Az élvezetet Szindbád számára elsősorban a nők jelentették. Mindig kereste a szebbet, jobbat, tökéletesebbet, mást, többet és még többet, aztán mivel senkinél nem tudott lehorgonyozni, halálában is egyedül maradt, sőt a lelke a halál után is bolyong, ahogy azt több utalás sejteti – például az utolsó előtti kockákon a száguldó piros hintó. Az élet, a halál és a szerelmi energia fantomhintóján. A másik fő élvezeti forrás az étkezés. A film nem viszi végig az étkezés élvezetének hajszolását a teljes cselekményen keresztül, de két hangsúlyos fejezetben kibontja. Szindbád Majmunkánál ingyenként viselkedik, mert nála meg is kapta annak lehetőségét korábban is. A Vendelinnel (Szénási Ernő) kapcsolatos részben pedig az élvezet túlzásai is terítékre kerülnek, és összefüggésbe rendeződnek mértéktelen megélésével, sőt annak ellentmondásosságával. Vendelin feleségének, Pasziánsznak a halála motivikusan összefügg az ingyencsésék zabálásával. Pasziánszt (jelentése: 'szenvedély') Szindbád csábította el Vendelintől, de az ígéretei nem voltak elegetek, és a nő öngyilkos lett. A titok: Pasziánsz gyereket szeretett volna, amit Szindbád feltehetőleg nem akart. A jeges vízbe fulladt Pasziánsz vörös kendője közel ugyanolyan rajzolatú, mint a piros paprikával megszórt velőskenyér.

Valahogy úgy fest, hogy Szindbád, ennek az 1873-as évet követő évtizedeknek a bolyongó embertípusa nem lelte meg a maga boldogságát, és nem tudta meg-

adni azt egyik nőnek sem. Nem tudott élni a szabadsággal sem, mert a túl nagyra felfújt lufi kipukkant.

Maga Szindbád is megfogalmazza, hogy a kor nem megfelelő, amelyben élt és él: „Megörültem. Az ördög elvitte az eszemet. Úgy utálok magamat, hogy a fejeimet szeretném összetörni a falon. Elmentem az édesanyámhoz. Jól van. Úgy él, mint számtalan évvel ezelőtt. Maga művelteti a kis földjét, kis szőlejét. Nem szorul senkire. Más ember, mint én vagyok. Más fajtól voltak ők, mint amit ideadtak nekünk. Azok tudtak élni. Még akkor lehetett is élni. És jól tudtak élni. De ezek itt nem tudnak. Nem is tudják, mi a szép és mi a jó élet. Nem tudják, mi a jó falat, a józú pihenés. Nem szerettem ezt a világot. Azt mondják, átmeneti idők, csakhogy én nem kívántam átmeneti időt. Arra sem emlékszem, hogy ezt az életet valaha kiköveteltem volna. Protekciót biztosan nem vettem igénybe. Már arra sem vagyok kíváncsi, hogy minek örülhet az ember, ha magyar.”

Azért idéztem teljes terjedelmében ezt a monológot, mert nagyon pontosan megfogalmazza annak a kornak az értékviszágát, amelyik lényegében a kiegyezés utáni években kezdődött. A kevesebb talán jobb volt, még a szabadságból is, de jobban tudtak élni, boldogabbak voltak. Szindbád utal egy másfajta kultúrára is, mint a saját koráé, ami nem az édesanya és társai világa.

Nyilván, ennek az értékítéletnek kettős arca van. A szabadságnak, az iparosodásnak, a világiasodásnak is megvannak a maga előnyei. Csak az gond, hogy mindezek felszabadítják az embert, és utána magányosan hagyják. A haláláig és még azon túl is.

A monológot és az egész film tanulságát lehet ironikus gesztusként is értelmezni, ahogyan meg is teszi néhány esztéta és filmtörténész. Az ironikus értelmezés sok kérdésre választ ad. Megoldja, de nem feloldja azokat. A szabadság és minden egyéb, ami vele jár, ahogyan Szindbád is értelmezi, csak valamilyen átmenetként fogható fel, aminek révén majd meg lehet érkezni egy jobb állapotba. Csakhogy 1873 óta sem érkezünk meg abba a bizonyos jobb állapotba, de 1971, a film bemutatása óta sem. A XIX. század utolsó évtizedei óta élünk átmeneti korban. Nem az a cél, aminek van (akár jó, akár rossz), hanem ami lesz, vagy remélhetőleg lesz.

A Szindbád cselekményének ideje ezért nemcsak egy évszámokkal behatárolt időszak, és nem csupán egy késő barokkos-rokokós-romantikus időtlen kor, hanem a szabadság átmeneti kora is. Ha így nézzük, a cselekmény sokkal több rokonságot mutat az elké-

szültének és bemutatásának idejével, mint első megközelítés alapján feltételezhető. Sőt, a jelen idővel is rokon, legalább annyira, mint az 1970-es évek elejével. A lényeg nem is igazán változott. Átmeneti idők jártak negyven és száznegyven évvel ezelőtt is.

Epizódról epizódra

Az alábbiakban nagyító alá veszem a film szövetének legfontosabb elemeit, illetve azokat, amelyek mostanáig elsikkadtak. Vannak olyan felvillanó képek, amelyek egészen biztosan nem a teljes mű mindent nyitó kulcsai, az alkotók talán nem is annak szánták őket, de azért közülük jó néhány még árnyalhatja azt, amit eddig gondoltunk e remek moziról. A film mintegy 850 filmképből áll. Nincs benne ugyan ennyi vágás, de a filmképek váltakozása ennél kevesebb állóképpel nem írható le. Vannak gyors átkapcsolások, visszatérések, ismétlések, azonban legalább ennyiszor a 91 perc alatt. A hangok révén érkező információkat nem is számoltam.

A film gyakran él szabad asszociációkkal, és ugrál az idősíkok között, azonban nem állítható, hogy nincs megragadható tagolása, szerkezete. A cselekményt leginkább körkörösnek tartják, ami haláltól halálíg asszociációs sorozatban követi Szindbád időtlen élvezet-utazásait. Ez részben igaz, azonban a halál nem csupán keretezi, hanem át is szövi szinte a teljes cselekményt, az időbeliség pedig mindig fontos, csak Szindbád és a film alkotói ellen próbálnak neki állni. Csakhogy ez lehetetlen. A rövidebb-hosszabb epizódok kirajzolják az időt, a kis történet-kezdeményeket és epizódokat, amelyek összeállnak egy nagy egészé.

A film tartalmi felosztását az alábbi 28 egység segítségével szándékozom szemléltetni. Jelöltem a jelenetek és epizódok hosszát percben, illetve a képek (vágások és belső vágások) megközelítőleges számát.

1. Emlékképek és előrevetítések (49 kép) * (00:00–01:30)
2. A beteg vagy halott Szindbádot elvitetik a szeretők (26 kép) * (01:30–04:55)
3. Főcím (17 kép) * (04:55–06:06)
4. Emlékképek, mint a legelején, és mottó (28 kép) * (06:06–06:42)
5. Két lány (Szamosi Judit, Móger Ildikó) tánca az erdőben és a francia hármás (36 kép) * (06:42–10:09)
6. Setétke (Andai Györgyi), Fruzsina (Nagy Anna), sárga kalapos lány – a fiatal Lenke (Leelőssy Éva) és Lenke (Ruttkai Éva) (97 kép) * (10:09–18:56)
7. Majmunkával (Dayka Margit) először és Imolával vagy Fannyival, Fánival vagy Fánissal, az öreg nővel (31 kép) * (18:56–24:31)
8. A meghalni vágyó lila kalapos hölgygel (Gábor Júlia) (22 kép) * (24:31–29:39)
9. Szindbád a borbélynál és a temetőben (10 kép) * (29:39–29:57)
10. Szindbád újra Majmunkánál; a szép ügyvédnőt, Fannyt idézik fel (Tanay Bella) (17 kép) * (29:57–33:38)
11. Szindbád tovább Majmunkánál, és Florentinát (Szegedi Erika) idézik fel (58 kép) * (33:38–38:27)
12. Télén, egy kisváros főterén (9 kép) * (38:27–40:15)
13. A Kék Hordóban, és a virágáros lány halála (Muszte Anna) (38 kép) * (40:15–43:27)
14. Szindbád ismét Majmunkánál (21 kép) (43:27–47:34)
15. Szindbád a fogadóban több nővel (36 kép) * (47:34–50:27)
16. Valentin (Horváth Sándor) és Marika (Czakó Anna) – bűnátvállalás és ördögűzés (18 kép) * (50:27–52:45)
17. Szindbád halála a fogadó szobájában (12 kép) * (52:45–53:05)
18. Téli képek és a túlvilági Fruzsina (Pap Éva) (50 kép) * (53:05–55:58)
19. A vörösruhás Fanny meggyet eszik, majd Szindbáddal beszélget (6 kép) * (55:58–56:46)
20. Szindbád lánya, Mária (Bánsági Ildikó) és a medalion (23 kép) * (56:46–58:34)
21. Paula (Medgyesi Mária), megjátszott öngyilkosság, egy meztelen nő hempereg a hóban (24 kép) * (58:34–1:01:56)
22. Lakoma és Pasziánsz (Szilágyi Maya) halála (87 kép) * (1:01:56–1:12:00)
23. Szindbád ismét Majmunkánál (9 kép) * (1:12:00–1:13:45)
24. Szindbád a bordélyházban (26 kép) * (1:13:45–1:16:25)
25. Szindbád egy kolostorban régi halotti anyakönyvi kivonatokkal (15 kép) * (1:16:25–1:18:16)
26. Szindbád a búcsúban (67 kép) * (1:18:16–1:23:36)

27. Szindbád és Fruzsina (Nagy Anna) korcsolyázása (43 kép) * (1:23:36–1:26:41)
 28. Szindbád halála az orgonánál (61 kép) * (1:26:41–1:31:00)

1. Emlékképek és előrevetítések (49 kép) * (00:00–01:30)

Virág, olajcseppek a levesben, szárított virág, vércseppek vízben, zöld ág a havon, virág, virág a hajban, parázs, virág, szárított virág könyvben, régi fotó egy nőről, pókháló, fakéregbe vésett monogram („Sz. I.”), vízcseppek zsindeletető, virág csipkével, régi női fotó csipkével, régi lányfotó napraforgóval, vörös ruhadarab a havon, virág a pulóverben, erdős táj, régi női fotó fátyol mögött, előtte rovarral, napóra, vízcseppek zsindeletető.

Francia „hármás”: francia négyes hármásban

Azért írtam le részletesen az első egység észlelhető képeit, hogy érzékeltessem mindazt, ahogyan egy ilyen sűrű szövétű film működik. A képek nem tudnak kitörni az idő burkából. Egy-egy másodpercig vagy annak töredékéig élnek, aztán eltűnnek, hogy átadják magukat a következőknek. A film nem tud szabadulni az időtől, még akkor sem, ha ízekre, képekre szedjük azt. A film a képekkel előreutal. A virág a szépség, a szárított virág a halott szépség, és Szindbád szerelmeinek szépsége a bomlás virágainak szépsége. Ennek a filmnek a munkacíme a *Szindbád szerelmei* volt. Az összes felvillanó képet részletesen lehetne értelmezni, és helye volna az egészben. Itt csak azt említeném meg, hogy a nagyközeliben kiemelt zircseppek össze is kötik ezt az első hangulatépítő vázlatot a vendéglős epizóddal, a vörös folyadékcseppek pedig ugyanazt a vérrel és a halállal.

2. A beteg vagy halott Szindbádot elküldik a szeretők (26 kép) * (01:30–04:55)

Szindbád nagyon beteg vagy halott. Itt még nem tudni, csak a későbbi visszautalások alapján lesz nyilvánvaló a halál. A fehér ló vontatta szekérben tehetetlenül fekvő férfi nem kell egyik szeretőjének sem. A kocsit húzó lovat a nők elindítják, küldik, vigye Szindbádot a másik nőhöz. A halál közeli elmagányosodás az, amitől a legtöbb ember retteg. Szindbád ezt kapja életének végén.

3. Főcím (17 kép) * (04:55–06:06)

A film alkotóinak neve látható díszes betűkkel, a háttérben az izzó parázs. A parázs az izzó szenvedély, a háttérben pedig nyugtató cselesztamuzsika hallatszik. Zenedoboz hangjához hasonló, egyszerű és fülbemászó. Az ellentétek szintézise.

4. Emlékképek, mint a legelején és mottó (28 kép) * (06:06–06:42)

Itt olvasható a már idézett mottószerű verses levél az 1874-es dátummal. Fontos jelkép a jég alatt csordogáló patakvíz és egy sírkövön lévő megfeszített-rozsdás-havas Krisztus párhuzamba állítása a kezeit szétártó szőke lánnyal (Szamosi Judit), aki ezt követően táncolni fog Szindbádnak és Szindbáddal. A nő tehát áldozat.

5. Két lány tánca az erdőben és a francia hármás (36 kép) * (06:42–10:09)

Két lány táncol a természetben, a fák között: Szamosi Judit és Móger Ildikó. Mindez a tökéletes harmónia megidézése a dallamos zene révén is. A jelenet végén Szindbád társul hozzájuk, és francia négyest járnak, de hármásban. Mindez kifinomult érzékeltetése ez a férfi-női aszimmetriának, a többszörös háromszögeknek ebben a történetben.

6. Setétke (Andai Györgyi), Fruzsina (Nagy Anna), sárgakalapos lány – a fiatal Lenke (Leelőssy Éva) és Lenke (Ruttkai Éva) – (97 kép) * (10:09–18:56)

Ez az epizód önálló kisfilmként is megállná a helyét. Lenke és Szindbád kapcsolatát meséli el az idősikokat egymás után vágva. Setétke Szindbádnak azon „áldozata”, aki miatt nem tud aludni. A nyugtalanság, a bűntudat miatt. Lenke már nem annyira áldozat. Mint Szindbád valamennyi hölgye, ő is önértékelési gondokkal küszködik, és a vonzalom, az ígéretesség ellenére ők azért választják Szindbádot, mert vele tudják megélni elesettségüket, reménytelenségüket és a múlt nosztalgijába vagy a halálvágyba menekülő érzéseiket. Szindbádban a fényképészület kirakatában látott fotók elevenítik fel az emlékeket. Lenkének több egyéb fogódzója is van, például egy gyűrű ékköve. Lenke ugyan férjhez ment egy orvoshoz, de még Szindbádról ábrándozik, és fiatal korukban az ők találkozási is a temetőhöz kötődtek.

7. Majmunkával (Dayka Margit) először és Imolával vagy Fannyival, Fánival vagy Fánissal, az öreg nővel (31 kép) * (18:56–24:31)

Majmunka az anyafigura, aki nem szép, nem fiatal, de Szindbád hozzá mindig visszatérhet. Majmunka igazi gondoskodó figura, aki ápolja Szindbádot testileg is, lelkiileg is. Elviseli, sőt segíti a nőekkel való kapcsolatait, bár ellenérzéseit nem rejtí véka alá.

8. A meghalni vágyó lilakalapos hölgygel (Gábor Júlia) (22 kép) * (24:31–29:39)

A lilakalapos hölgy romantikus felbuzdulásában együtt szeretne meghalni Szindbáddal, de közben bevillan egy kép egy ablakban álló, kihívóan néző, meztelen nőről. Szindbád felfelé tekint, és a lila kalapos nő is arra néz. Sajnos hajnalodik, ezért a közös öngyilkosságot el kell halasztaniuk, és a lilakalapos nő hintóba száll. Ez az egyetlen igazán komikus és ironikus nő, illetve jelenet a filmben.

Szerelem a temetőben

9. Szindbád a borbélynál és a temetőben (10 kép) * (29:39–29:57)

A borbély Szindbádot borotválva kifejti, hogy csak a nő fontos az életben. Szindbádnak a bevillanó képek tanúsága szerint eszébe jut Florentin (Szegedi Erika), aki a temető félhomályában szabaddá teszi a melleit. Amikor azonban Szindbád nekiesik és erőszakoskodni kezd vele, a nő elszalad.

10. Szindbád újra Majmunkánál; a szép ügyvédnét, Fannyt idézik fel (Tanay Bella) (17 kép) * (29:57–33:38)

Ebben az epizódban egészül ki Majmunka jellemrajza. Itt olvassa fel a naplóját, amelyben Szindbád összes női kalandját feljegyezte. A szép ügyvédnővel történeteket is. Itt utal a napló 1900. július 21-ére.

11. Szindbád tovább Majmunkánál, és Florentinát (Szegedi Erika) idézik fel (58 kép) * (33:38–38:27)

Lenke mellett Florentina az, akivel hosszabban ki van fejtve és dolgozva Szindbád kapcsolata. Ez a nő is erősen kapcsolható a halálhoz, az elmúláshoz. A temetőben szoktak találkozgatni. Florentina tiltakozik az elcsábítása ellen, de nagyon szenvedélyes, és amit állít, azzal szemben nagyon is oda akarja adni

magát. Florentina több képen is meztelenül fekszik a temető fűszálai között. Azon mereng Szindbádnak, hogy meg fog halni, ha a férfi elhagyja őt. Florentina meg is halt, mint az kiderül egy későbbi utalásból, de nem tudni, miként. Az epizód azonban tartalmaz egy furcsa betétet. Szemcsés képen egy fiatal fiú (a gyerek Szindbád?) tekint be egy ravatalon fekvő kislány szoknyája alá. A bejátszás utalás Krúdy egyik novellájára, amelyekben hasonló történt. Itt, Florentinával összefüggésben azonban új jelentést nyer. Ez az elmúlás tényének megerősítése, az elmúlás szépségének és titkának meglesése. Mintha Szindbádnak is örömet okozna Florentina halálfélelme. A két gyerek régi, szemcsés képen látható, de a jelenet végén a ravatalon fekvő kislány arca már tiszta, éles képre kerül. Vagyis: a kis

halott lány megérkezik a jelenbe. Ezzel az idősváltással gyakran él a film.

12. Télen, egy kisváros főterén (9 kép) * (38:27–40:15)

Szindbád az egyik nőnek, aki még most is rajong érte, elmagyarázza a szerelemről vallott filozófiáját és gyakorlatát. Szerinte a nők azért voltak jók hozzá, mert nem szerették őt. Ő is következetes volt: „Mert nem hazudtam nekik. Összeszorítottam a fogamat, és azt a szót, hogy szeretem, nőnek még soha nem mondtam.” A nő ennek ellenére jónak tartja Szindbádot.

13. A Kék Hordóban, és a virágáros lány halála (Muszte Anna), (38 kép) * (40:15–43:27)

A szép virágároslány boldogtalansága és halála sem Szindbádtól függ. Igaz, Szindbád udvarol és ajánlatot is tesz neki, méghozzá nagyon agresszív gesztussal, kezét a lány nyakára helyezve: „Szép gyermekem, nem bánja meg, ha szeretni fog.” A lány később Szindbád szeme láttára leugrik egy ablakból, és szörnyethal.

14. Szindbád ismét Majmunkánál (21 kép) (43:27–47:34)

Szindbádot megrázza a szép virágáros lány halála, később emlékképek villannak fel a lányról, hóra esett virágairól, de mégis valamiért Setétke az, aki miatt nem tud majd aludni. Szindbád újból betérve Majmunkához, vele összekacsintva, annak kedves

áltatására mesél elképzelt kispolgári budai kirándulásukról. Majmunka tudja, hogy mindez áltatás és álboldogság, de nagyon tetszik neki.

15. Szindbád a fogadóban több nővel (36 kép) * (47:34–50:27)

Eddig a néven nevezett, fontosabb szerelemeket mutatta a film, ebben az epizódban viszont szekvenciászerűen az összes többi kaland látható, amelyek együtt általában jelképezik a főszereplő élvezethajszolását. Szindbád megérkezik egy fogadó szobájába, kipakol, és emlékeiben felidéz több olyan lányt, akivel ott együtt volt. Ezek alkalmi együttlétek, de mindegyik egy szerelem ígérete, legalábbis a nőnek. Az egyik lánynak csak a félcupasz keble látható, amint a fűzőtől készül épp megszabadulni. Még ez a lány is arra kéri a szívtiprót, hogy vegye őt el feleségül. Szindbád nem válaszol, és neki sok is már ennyi szerelmi élmény. Belső hangon azt mondja, hogy el szeretné felejteni őket. Nincs könnyű dolga, mert élmények és emlékek jönnek elő. Hol egy medalion, hol egy gyűrött alsónemű az ágy mellett, hol egy hálóingés lány a párnák között.

16. Valentin (Horváth Sándor) és Marika (Czakó Anna) – bűnátvállalás és ördögűzés (18 kép) * (50:27–52:45)

A fogadós epizód vagy inkább szekvencia folytatódik majd közbeékelve látható Valentin és felesége, Marika konfliktusa. A szenvedély romboló ereje mutatkozik meg Szindbád és Marika példáján. Szindbád bűneit Valentin pénzért átvállalja, ő gyónja meg. Érdekes mozzanat, hiszen maga Szindbád is meggyónhatna, de ő inkább kerüli az őszinte szembenézést. Mint elmondja, amit csak lehet, elkövetett, még embert is ölt. Valentin megrendülten átvállalja a bűnök bevallását. Az ő keresztjét viszont Szindbádnak kellene átvennie. Ki kellene üznie az ördögöt Marikából, aki sokáig jó házasságban élt Valentinnel, de miután egy új legény került a férj műhelyébe, azóta nem lehet bírni vele. Szindbád azonban mit tehetne, ha az utalás szerint ő volt az, aki Valentinnek, gyerekkori barátjának a kedvesét is elcsábította?

17. Szindbád halála a fogadó szobájában (12 kép) * (52:45–53:05)

Itt kapcsolódik össze a cselekmény a fogadóbeli képsorhoz. Szindbád szíve nem bírta a sok izgalmat, a sok nő emlékét. Itt válik először nyilvánvalóvá, hogy meghalhat, vagy már meg is halt. A szívéhez kap, majd látható, amint a fehér ló húzza a kocsit az erdőben,

akár az elején. Szindbád rosszul lesz, mocsár képe van bevágva az erdő széléről, majd látni, amint Szindbád a padlón fetreng. Végül a halott Szindbád arca kerül kiemelésre, de már szemcsés képen. A fehér ló is húzza a kocsit az erdőben, és ez is szemcsés képen látható. Ez a szemcsés vagy életlen kép előidejű viszonyt fejez ki. Erős stíluselem a fekete zsindeletetőről csepegő víz látványának visszatérése. Sokkal intenzívebben érzékelteti az elmúlást, mint bármilyen statikus látvány.

18. Téli képek és a túlvilági Fruzsina (50 kép) * (53:05–55:58)

Itt valami kettős túlvilági szekvencia látható. A havas, halott természeti képek, egy kereszt árnyéka, a patakon meghúzódó jégvárta elválaszt két világot. Nem igazán egyértelmű, de Szindbád is odaát van. A halott Fruzsínával beszél. Őt viszont elválasztja egy jégvirágos ablak. Csak kérdés, hogy kitől választja el? Fruzsina nyugtalan, mert Szindbád feltűnt, és megkérdezi, hogy miért nincs neki nyugta a másvilágon sem? Szindbád bevallja, hogy még egyszer látni akarta őt. Később azonban furcsán viselkedik Szindbád, mert egy templom kertjében szív alakot formáz a vizeletének sugarával a hóban. Fruzsina előtt egy hatalmas falióra ketyeg, mozog a pandusa. Látható egy napóra képe is, ami gyakran visszatérő motívum a filmben. Már az első képek közt megjelent. Van idő ezek szerint a túlvilágon. Nem feltétlenül jótékony. A film sem tudja kikerülni.

Van egy nehezen érthető vonulata is a filmnek. A jégvirágos ablak mögött, a túlvilágon található szőke lány (Pap Éva) is Fruzsina, és ugyancsak Fruzsina a fekete hajú lány (Nagy Anna) is, akivel Szindbád a film végén korcsolyázik. Szindbád elvileg a túlvilágon korcsolyázik Fruzsínával, csak ez a két különböző nő miatt kevésbé egyértelmű. A technikai forgatókönyv szerint Pap Éva játszott volna a korcsolyázós jeleneteket is. Nem volt tehát két Fruzsina, és érthetőbb lett volna a jégvirágos ablak és a befagyott tó jegének a kapcsolata. A visszaemlékezők szerint Pap Éva színházi elfoglaltságai miatt nem tudott elmenni a forgatásra, és a korcsolyázós jeleneteket ezért kellett felvenni egy másik színésznővel. Fruzsina epizódja egyébként hosszabb és bonyolultabb lett volna a rendező tervei szerint, de a rövidebb változatot is zavarossá tette Fruzsina megkettőzése.

19. A vörös ruhás Fanny meggyet eszik, majd Szindbáddal beszélget (6 kép) * (55:58–56:46)

Nem mindegyik nő depressziós és szuicid hajlamú a filmben. Fanny (Tanay Bella) meggyet eszik, ami

ráadásul a termékenység jelképe. A szép ügyvédnő ugyan kicsit szomorkodik, hogy egyedül van, és korábban azt hitte, belehal az izgalomba, de végtére is ő a legboldogabb nő Budán, és köszöni, legalább élt (Szindbád mellett). Szindbád belső hangon mondja neki: „Nem tudok élni.” Fruzsina csak ennyit válaszol: „Hagyjon békén, Szindbád, az ostobaságaival!”

20. Szindbád lánya, Mária (Bánsági Ildikó) és a medalion (23 kép) * (56:46–58:34)

Szindbád halála után pozitív tartalmú epizódok is beékelődnek a cselekménybe. Szindbád itt épp egy étteremben emlékezik: ugyanitt tisztí ruhában biliárdozott. Találkozik egy lánnyal, aki a medalionjában az apja fényképét őrzi. Ez a fénykép pedig a fiatalabb Szindbádot ábrázolja. Azért tartom pozitív kicsengésűnek ezt a jelenetet, mert a nyugtalan Szindbád életének mégiscsak van folytatása.

21. Paula (Medgyesi Mária), megjárzott öngyilkosság, egy meztelen nő hempereg a hóban (24 kép) * (58:34–1:01:56)

Ugyancsak nem a tragikum körébe sorolható Paula epizódja. A nő hűtlen lett, elment egy hajóskapitány-nyal. Paula és Szindbád a beszélgetésüket követően egy vidám, kissé ittas társasággal tartanak hazafelé a hóban egy erdőszélen. A társaság egyik férfitagja eljuttatja az öngyilkosságát: „Ha nem parancsolhatok, nem kell nekem az élet!” A férfi elterül, Paula siratni kezd. Van ebben a játékban valami humoros, felszabadító, még akkor is, ha közben bevágott képeken egy meztelen nő forog a fagyos hóban.

22. Lakoma és Pasziánsz (Szilágyi Maya) halála (87 kép) * (1:01:56–1:12:00)

Szintén önálló epizód lehetne ez a rész. Érdekeség, hogy ez nem is Szindbád-novella, hanem az *Isten veletek, ti boldog Vendelinek!* Krúdy-novella adaptációja. Mégis beleillik az egész kompozíciójába. Vendelin (Szénási Ernő) pincér egy étteremben, ahol Szindbád végigeszi az étlapot. Beszélgetésük közben kiderül, hogy Szindbád csábította el a feleségét, akit elvett, de a nő mégis a jeges folyóvízbe ölte magát. A lakoma képei önmagukban is a túlzást, a véres húsok és csontok révén a halált idézik meg. A féktelen szerelem szenvedélye és a mértéktelen zabálás ugyanúgy a halál előszobája – sugallják a motivikusan összefüggő képek is. Itt láthatók azok a zsír- és vércseppek is, amelyeket a film nyitó képsorai előlegeznek meg. Minden már megtörtént. A film eseményei csak kinagyítása, kibontásai a kezdeti pillanatnak.

23. Szindbád ismét Majmunkánál (9 kép) * (1:12:00–1:13:45)

Szindbád többedik alkalommal a gondoskodó anyatípusú szeretőjénél időzik. Cigaretta szív. Szindbád szerelmet vall Majmunkának, mert „ő az egyetlen”, de elismeri, hogy ismét a szép aranyművesnével (Fannyval) szeretne találkozni, és ebben számít az ő segítségére. Szindbád lábat mos, és megtörölközik. Otthon érzi magát. Közben bevillan egy régi színes festmény egy házaspárról. A lehetséges harmónia.

24. Szindbád a bordélyházban (26 kép) * (1:13:45–1:16:25)

A bordélyházi epizód a film egyik csúcspontja. Itt hangzik el Szindbád monológja, amelyet már idéztem a fentiekben. Szindbád maga is a pénzen megvásárolható örömök barlangjában van, de furcsán tekint a vén kuncsaftok boldogságára, akik a lányokat ölelgetik a szalonban. A film élőképei is másodlagosak, műviék. A szalonban magukat kellettő lányok és a pénz révén összejött párok a falon látható képekkel állítatnak párhuzamba. Mindkettő festett világ.

25. Szindbád egy kolostorban régi halotti anyakönyvi kivonatokkal (15 kép) * (1:16:25–1:18:16)

Egy nő belép a templomkertbe, majd egy templomba. Szindbád, úgy tűnik, egy kolostorban tartózkodik. Egy régi könyvet olvas 1718-ból, amelyben elhalálozott személyek adatai szerepelnek. Szindbád: „Ugyan miféle baj lehetne az igazi szerelemből?” Egy idős úr válaszol: „A baj az lehet, hogy az angyal könnyen itt hagyhat bennünket, ha meghallja, hogy megint bűnös házastársi viszonyról beszélgetnek a városban.” Szindbád bevallja, az a baj, hogy ő csak annyit ért az élethez, mint egy gyerek. Nem tudja a titkát annak, hogyan kell viselkedni, hogy mit kell mondani, hogy kell boldogulni. Arról medítál, hogy neki tulajdonképpen egy kertben kellene ülnie vagy egy kórházban, és tervezni, csak tervezni, csak tervezni. Mert amint cselekedetekre kerül a sor, rögtön elhibázza a dolgot. Az idős úr azt tanácsolja Szindbádnak, hogy térjen vissza az életbe. Szindbád tehát vagy egy kolostorban van, vagy a túlvilágon! Az utóbbi is lehetséges, hiszen meghalt a 17. epizódban.

26. Szindbád a búcsúban (67 kép) * (1:18:16–1:23:36)

Szindbád különös módon tér vissza az életbe. Részt vesz egy búcsújáráson, ahol idős asszonyok imádkoznak érte, és ők érik el, hogy megszabaduljon a Setétke sorsa miatt érzett rossz lelkiismeretétől. Ez is önálló

nagy egység a filmen belül. Szindbád belső hangon beszél az anyjával is, akit, bár nem látni, és bárhol lehet, már a másvilágon is, válaszol: „rosszul sikerült ételek, hamis borok, még hamisabb asszonycsókok mérgezik a véredet”. Szindbád azt szeretné tudni, mikor hal meg, mire az anyja csak annyit válaszol, hogy „sokan vannak még előtted”. Szindbáért imádkoznak az öregasszonyok, és ő el is alszik köztük a templom tövében. Nagyon fontos sarokpontja a filmnek a hagyomány és a keresztény ima, bűnbánat ilyen kiemelése a sok bolyongás után megtört Szindbáddal kapcsolatban. A templom freskói és domborművei csak erősítik a spirituális események átélhetőségét.

27. Szindbád és Fruzsina (Nagy Anna) korcsolyázása (43 kép) * (1:23:36–1:26:41)

Fruzsina és Szindbád egy befagyott tó havas jegén korcsolyáznak. Ez akkor is túlvilági jelenet, ha két Fruzsina van, és most csak az egyik a férfi táncpartnere Johann Strauss keringőjére. Szindbád merengő arca, parázs, meztelen nő forog a hóban (mint a vidám társaságnál: 58:34–1:01:56). Szemcsés képen, a templom oldalajtáján belép egy kékpálástos nő. Szindbád visszatérő merengő arca látszik, miközben Fruzsina távolodik a korcsolyájával, és eltűnik a ködben. Közben többször bevillan az izzó parázs, ellentételezéseként a jeges, téli, halott tájnak.

28. Szindbád halála az orgonánál (61 kép) * (1:26:41–1:31:00)

Egy templomban orgonához ül egy nő (Malצר Annamária), és játszani kezd Frescobaldi *Ricercaré*jából. Szindbád nyomja az orgonához a fűjtatót. Egyszer csak, ahogyan a levegő is kifogy az orgonából, a lélek is távozik Szindbádból. Pontos, érzékletes, költői hasonlat az elmúlásról. Közben a kamera a templom belsejében található képeket és domborműveket pásztázza, rájuk közelítve, közben Szindbádra és az orgonán játszó nőre is: feszületrészlet: lábak szöggel, feszületek: Jézus és a két lator, domborművek, oltár részletek, feszü-

let részlet: Krisztus-arc, Madonna gyerekével, hárfás, ráközelítve is, orgonáló nő, madonnaarc, kis Jézus-arc, kórus, vadállatok, Szindbád, orgonáló nő, Szindbád, arcképek a domborművekről, orgonáló nő arca még közelebbről, glóriás arca festményről, test, másik arc, kezek, újabb arc, országalma, Szindbád arca. Szindbád a szívéhez kap és elesik, az orgonáló nő arca még közelebbről látszik, miközben Szindbád már fekszik az orgona mellett. Egy festmény közelije következik félig sötét, félig megvilágított arccal, majd Szindbád tenyere látható latin feliratok előtt, és végül egy festett arc domborművön, a száj fölött sötétben hagyva.

Itt hal meg Szindbád másodszor, vagy ha a film elejét is beleszámítjuk, akkor harmadszor. Az ő élettelen arca ezúttal szemcsés képen látszik, és párhuzamba kerül a templomi dombormű-arcokkal, egy másik halott arccal. Estefelé pedig egy ház előtt áll a kis lovas kocsis a halott Szindbáddal, és az udvaron egy nő indul el a ház irányába. Ismét a halott Szindbád arca látszik szemcsés, régiesített képen. Egy piros lovas hintó állóképe következik két fekete kocsissal egy még szemcsésebb képen. Ez a fogat az élet utazása, az élet hintója. Nyomban utána ez a hintó már kevésbé szemcsés képen tágabb képalkotásban, mozgóképen tűnik fel pár másodpercre.

A film utolsó kockái egy tenyeret mutatnak szuperközeliben. A vásznat/képernyőt teljesen kitölti a tenyér közepe. Középen a sorsvonal fut végig. Maga a tenyér mozog, a ráncok szinte pulzálnak. Kié is ez a tenyér? A kontextus alapján Szindbádé. Az ő tenyere látszott pár másodperccel korábban, amikor meghalt az orgona mellett. A kinagyított tenyér itt a korábban mutatott feszületek részleteire emlékeztet. Miért is mozognak a tenyér ráncai az utolsó kockákon? A meghalás pillanatait rögzíti a mozgás és sorsvonal kiemelésével? Ezzel a kérdéssel vágom el e kérdező-elemző írás fonalát, mert ezt a filmhez és az irodalmi alapanyagához híven csak abbahagyni szabad, lezárni nem.

OLÁH KATALIN
Énekek éneke

Kun Éva munkáiról

Kun Évát 1995-96 körül ismertem meg személyesen, amikor egy keramikus kollégája, Minya Mária ajánlására felkerestem, hogy tanulnék nála. Ő nagy szeretettel befogadott, határtalan bizalmat előlegezve nekem. Rengeteget tanultam tőle, nemcsak szakmailag, művészileg, de emberileg is. Hatásosan, jól korrigált, először mindig nagyon megdicsért, s csak aztán tűzte hozzá szigorúan és határozottan, hogy mégis mit javítsak ki, mit ne csináljak úgy legközelebb, és hasonlók. Ezzel nem vette el a kedvem sem, de ösztönzött a javításra is, és mindig igaza volt észrevételeiben. Küldött múzeumokba, hogy gyűjtsék, rajzoljak motívumokat, szép kerámiákat, és adott önálló tervezési feladatokat. Szívesen teljesítettem mindezt, mert láttam, hogy ő is végigjárta ezt az utat, s hogy az milyen „gazdaggá” tette. Mikor az Iparművészeti Egyetem felvételi fordulójában mondtam, hogy nála tanultam, a felvételiztető mester rögtön azt kérdezte: „Maga is? Évának a műterme, vagy a lelke ilyen nagy?!” Természetesen azt válaszoltam, hogy jó műterme van, de a lelke ilyen nagy. Volt, hogy egyedül voltam nála, volt, amikor Parázs nevű alkotócsoportjának tagjaival együtt rakuztunk, közben beszélgettünk, sokat nevtünk, kávéztunk. Nála ittam először kávé, megmutatta, milyen finom tejjel, pezsgőt is sokszor bontott, ha többen voltunk, szeretete ünneppé tenni a pillanatot, a közös munkát, „hogy hétfő s kedd” ne legyen „oly hasonló”! Sokszor ebédre is meghívott, soha nem felejttem el „öreglebbenceit”. Nála sosem volt tél vagy rossz idő. Raku nevű kutyáján kívül minden csodálatos volt körülötte, és csodálatos máig is az ő világa, talán azért is őrizte őt olyan féltékenyen az a rejtélyes kis eb.

Művészete burjánzó, akár egy őserdő, a mérték ott van mégis mindig benne, egzotikus, de soha nem idegen. Kun Éva munka közben gyakran hangjátékokat hallgat, így mikor ott voltam, én is vele hallgattam, s közben mintáztunk, korongoztunk. Egész gyűjteménye van belőlük, s ha nem tud fölvenni egyet-egyét a rádióból, valamelyik barátját kéri meg rá. Irodalmi érdeklődése gyermekkorától él benne: már a tanyán, Mezőtúron, ahol szüleivel, nagyszüleivel laktak, az

állatok őrzése közben olvasással ütötte el az időt. Játék közben a talaj közeli vagy vízi életet figyelte, a bogarakat, a halakat, az apróbb állatokat, növényeket. Irodalom és természet, olvasás és szemlélődés: e két forrásból erednek munkái is, melyeket egy harmadik olvaszt össze karakteres, stílusos művészetté, ez pedig a magyar népi, polgári, úri hagyomány tárgyi kultúrájának átfogó ismerete. Kedvelt története, mely sokszor fakasztja „dalra”, a bibliai *Énekek éneke*, a szép szerelmes világ, melyet Isten nekünk adott, s melyet mi teletűzdeltünk engedetlenségünkkel, de Isten szerelme s általa a mi szerelmünk mégis él. A lét öröme, a szeretet, a kedves szerelem, melyet szárnyas ember figurái vagy emberarcú angyalai táncolnak el újra, meg újra kezei alatt. Bibliai, de más irodalmi témáihoz is jól illik a raku-technika, melyet Éva rajongásig szeret. Ezt én értettem is, nem is, mivel ennek az égetési technikának legfőbb jellemzője, hogy teljes mértékben kiszámíthatatlan. Az igaz, hogy ugyanakkor varázslatos, és különleges hatások érhetők el vele. Megéri kockáztatni, de jó idegzet kell hozzá és egyfajta engedékenység, amit amúgy is meg kell tanulnunk életünk folyamán. Regényes munkái átszőve kézírással, motívumokkal, tűnékeny arcok, alakok, fodrozódások, az iparművészet és a képzőművészet határvonalán mozognak. Hajladozó, organikusan alakított vázái, festett fali képei, eposzai s komoly köztéri szobrai ezt jól mutatják. Mivel magam is szobrász vagyok, ez utóbbiakról szólnék részletesebben. Már mikor nála tanultam, készültek műtermében köztéri munkák, akkor épp két darumadarat formázott. Hósi csatának nevezhetném a kerámiából való köztéri alkotások megmunkálásának, kivitelezésének folyamatát. Szép, finom rajzai alapján dolgozik Éva, ott még minden olyan egyszerű. Am az agyag, bár jól alakítható, ha végleges anyaga marad is a szobornak, bizony már komoly nehézségeket állít alkotója elé! Az égetéshez üregesnek kell lennie, a mintázáshoz viszont képlékenynek. Amennyiben belső vázat épít a szobrász, a kész, enyhén száradt munkát szét kell vágnia, és a vázat kibányászva kiüregelni, majd összeragasztani a szobrot. Ellenben, ha rögtön üregesre rakja fel, külső vázat, támasztékot kell alkalmazni, az viszont zavaró a mintázásnál, s mivel ideiglenes építmény, időnként instabilra sikeredhet. Kecses darvait ez utóbbi technikával formázta Éva: el lehet képzelni, milyen hajmeresztő mutatóványokon keresztül jutott a végére, de sikerült. Szép, látványos szobor lett a veresegyházi Átrium Galéria épületének aulájában.

Kiskunfélegyházán a zeneiskola előtt áll *A Jó és a Rossz* című szobra, egy nagyon szép egységes látványt nyújtó, plasztikailag, színvilágában, tematikájában is lebilincselő alkotás. 1994 az állítás éve, s a következő jelenetet mutatja: egy nagy felhőn két angyal ül, egy ördög és egy harsonás angyal, figurájuk hagyományos, megjelenésük erőteljes és kifejező. A kecskelábú, denevérszárnyú ördög aranyakat tart a markában, arca erőszakos, önelégülten néz a földre, mértéktelenségtől elnehezülten, puffadt hasát simogatva. Mellette a jó angyal átszellemülten fújja harsonáját, teste, mozgása könnyed és légies. A két alak hatalmas, barokkosan megformált felhő két csücskén jelenik meg. A teljes kerámiaplasztika egy magas, sima, de ívelt oldalú, lábazat nélküli, dór fejezetű műköoszlop tetején van elhelyezve, ami egy kockakövel kirakott dombon áll. A talapzat egyszerű hatásokkal él, enyhén díszített, így nem ütközik a plasztika dominanciájával, jól szolgálja azt. A szobor új erővel eleveníti fel a figurálisitást.

Keszthelyre tévedve *A vidám család* című, kisebb méretű szobrával találkozhatunk. Bensőséges kis ivókút ez, egy keszthelyi pályázatra készült 2001-ben, az alapötletet egy keszthelyi vízköpő fej töredéke szolgáltatta. A plasztikát később, 2005-ben fel is állították a városban, a Fő tér 1. szám alatti hivatal udvarán. A mázas kerámiaalkotás kis korongozott posztamenten három figura énekel: apuka, anyuka és a kisfiuk. Féralak mind a három, szép portrék, felsőtest, a kezek a posztamenten nyugszanak, mint valami kórus karzatán. Egymás mellett, egymásnak háttal helyezkednek el, körbe-körbe. Kun évásán átszellemült, éneklő arcuk finoman kidolgozott; a legihletettebb a kisfiú alakja, akinek gyermeki tisztaságát, világtól és a felnőtt élet hierarchikus feszültségeitől való függetlenségét kis szárnyakkal jelzi a művész. A kút működésekor az énekre nyíló ajkából, mint a dal forrásából, csobog

elő a víz. Másik szép figurális munkája a *Magyar címer*, angyalokkal övezett dombormű, amely Veresegyházán a Mézesvölgyi Általános Iskola bejáratánál áll. Talapzata, háttere egy klinkertégla-falazat, amely független az épülettől, de annak téglafalához rímelve ad helyet, s keretet a festett kerámia műnek. Éva nem sajnálta az időt és a mûgondot, gyönyörűen kidolgozta a munka központi részét, a címer Szent Koronáját. Az arany, a tûzzománc képek

Kun Éva a műhelyében (2013)

és a drágakövek mind élet-hűen, eredeti anyagszerűségükben, művészi karakterükben jelennek meg. Pedig sok munkát adhatott neki a két nagy, egészalakos angyalfigura is, akik kétoldalt térdelve-ülve ölükben tartják a címet. Ez a munka előképe, az egyik főművének tekinthető *Szada címerének*, amellyel 2007-ben készült el. Most azonban vissza kell térjek még az előbbi iskolához, mert folyosóin öt díszkútja tanítja a gyermekeket művészetre, korokra, stílusokra. A fali ivókutak murális hátterei domborművesen, színesen mesélnek hazánk őskori leleteiről a bronzkortól a népvándorlás korán keresztül Szent Istvánig, kettő pedig régi középkori templomaink freskóit idézi. Gondolati előzményként ezekhez a kisiskolásoknak szánt munkákhoz egy Platón-idézet szolgált: „A tudás emlékezés”. Innen már csak egy ugrás volt a régészeti ásatások és a freskótöredékek világa.

Következhet *Szada címere*, ami a faluház, vagyis a volt Grassalkovich-kúria épületének tümpanonján kapott helyet, annak kerámia-domborműveként. A címer és egy népviseletbe öltözött „angyalpár”, akik valójában inkább emberek, ellentétben a Magyar címer angyalaival, és itt ők a főszereplők. Öltözetük magyar, pontosabban szadai népviselet, alakjuk, karakterük egy fiatal szadai házaspárt mutat, akik az életfa szadai címet tartják kezükben. Az életfa modelljéül pedig, Székely Bertalan eperfája szolgált, a festő ugyanis idős korában Szadára költözött, ott

volt műterme, kertjében egy általa ültetett eperfával, mely még mindig él. (A műtermet felúhíjtották, s látogatható, a falu büszkesége.) A két alak gyönyörűen van kidolgozva, a kerámiaszobrászat szinte minden nehézségét legyőzve és minden előnyét kihasználva. Mozgásuk szabad, letekintő fejtartásuk, karjaik gesztikulálása könnyed. Klasszikusan, de érzékenyen és finom realizstikussággal lett megmintázva kézfejük, ruhájuk, hajuk, arcuk, lábfejük. Ez a két figura sokkal inkább szobor, mint kerámia-plasztika, ugyanakkor a művész megőrizte az anyagszerűséget is.

Sok munkát termett Kun Évának a Módy Péter szobrászművésszel való együttműködése is, amelynek leglátványosabb, legkiforrottabb darabja a 2006-ban, Veresegyháza főterén felállított *Zenélő szökőkút*. A kútforma süttői mészke medencét két, ugyanebből az anyagból faragott, vastag törzsű fa fogja közre, s ágaikkal összefogódnak fölötte. A közvetlenül a medence fölött futó ágakból víz csobog alá a medencébe, a fakorona tetején lévőkön pedig fémharangok vannak, amik csengnek-bongnak időnként, ezek nyilván a levelek lehetnek. A harangjátékot időzített, elektromos technika indítja s játssza le. A kompozíció főszereplője pedig egy a faágak közül középtájt előbukkanó színes kerámiaangyal, aki nesztelen átrepül épp a lombok közt. Szélfútta arca szép tojásdad, letisztult forma, melyet hátravetett csigás haj övez. Egyik keze kellemkedve előrenyúl, másik a bensőjéhez, a lélek lakásához hajlik, ami szeretetet onnan merít, azt előrenyúló kezével szórja szét. Figurája elég nagy méretű, és teljes alak, így a másik oldalon láthatjuk még ruhája szegélyét fodrozódn, lábfejét kalimpálni. Jól megoldott lebegésében pedig nemcsak tudás, de szakmai maximalizmus is megfigyelhető. Az angyal törekeny, színes alakja kontrasztban áll a fák tömzsi, a süttői mészke jellemező bézsszínű tömegével, melyet a faágak közti áttörések lazítanak kicsit fel. A két fa mozdulatában és testes formáiban van valami antropomorf jelleg, mintha két esetlen óriás szerelmét ihlette volna meg ez a kényes, tündérek ruhába öltözött angyal.

Újabb munkái közül egyet Csömörön találhatunk meg. 2010-ben készült a szép *Madaras kút*, melynek a jégmadár színes alakja adott lendületet. Ilyen madarak repkednek itt a víz és egy fa lombja közt. A fa jelképesen átfirt, a csupasz ágak lombgömbökben végződnek, megjelenése a japán kertek sajátosan metszett fáira emlékeztet. Nem véletlen, hiszen a

művész rajong a japán kertkultúráért. A fa körül, pedig hazánk egyik különlegesen szép állata, néhány kék hátú, narancs hasú jégmadár libben fel s alá, természetesen színes, mázas kerámiából.

Nevéhez és kezéhez fűződik a devecseri, Makovecz Imre tervezte kápolna domborműves, színes *Oltárképe* is 2012-ből. Ennek szikrája a ravennai mozaikok világa volt. Magas félköríves záródású murális kerámia mű, színeiben a klasszikus kerámiaszínek, a kék, a zöld, a sárga, a fehér dominálnak. A táj és a figurák szimbolikusak. Két oldalán magas fák, középen a bárány áll, aki legyőzte a kígyót, s így az végleg száműzve a halál birodalmába koponyafejjel a föld alatt tekereg. A fák lábánál liliomok nyílnak a Szűzanyát jelképezve, s felülről a napból a Szentlélek galambja tekint le, s küldi sugarait az ő szeretett Fiára és a világra.

Két, Szadán megvalósult kútjára büszke még Éva. Egyik a 2013-ban felállított *Összefogás emlékműve*, amely trianoni gondolat. Egy búzakereszt közepéből felröppenő, öt nyílvevővel meglőtt galambot láthatunk, de a sebesült madár nem hull alá, hanem feltámadva, gyógyultan repül mind magasabbra. A galamb a halhatatlan lélek szimbóluma, mozgása öt mozdulat fázisban lett megformázva, s a Trianon utáni lelki-szellemi megújulásra, egységre biztat bennünket. A másik, 2011-ben született mű, a *Csodaszarvas kút*, honfoglalás kori tematikájú. Eredetmondáink mitológikus állatalakjait, motívumait felsorakoztató, meg-elevenítő alkotás ez csodaszarvassal, életfáról felszálló turullal. Az életfa a balatonzöld mozaikkal kirakott medence közepén, egy oszlopon áll. Formailag a Szent Korona famotívumára hasonlít, ennek a csúcáról száll fel épp a turul. A medence egyik oldalán, egy nagy szabálytalan félköríves záródású fal emelkedik, ezen láthatjuk a csodaszarvast, szügyén a Nap és a Hold. A fa lombját és a sarvasos domborművet tarsoly-lemez-motívumok díszítik.

Folyamatosan, nagy lendülettel dolgozik Kun Éva. Rengeteg műve született a kis dísztárgyaktól kezdve a nagy köztéri szobrokig, és bár teljes életet él, ideje legnagyobb részét talán mégis a műtermében tölti. Biztos vagyok abban is, hogy bárhol van, bármit tesz, fejében mindig ott motoszkál a kerámia, a szobrászat, a festészet és az irodalom, vagyis lélekben talán sosincs máshol, mint a műtermében a munkáival. De az is lehet, hogy szellemisége, lelkivilága az a nagy, ábrándos folyam, amely átítatja művészetét, családi életét, emberi kapcsolatait s életének minden mozzanatát.

PAPP-FÜR JÁNOS
egy búcsúzás margójára

1.

*és összecsomagolsz mindent,
 ami eddig is kivétel nélkül a sajátod volt.
 csak azt hagyod ott, ami neked nélkülözhető
 a túléléshez, de a másik sem halhat bele.
 az arányokat megtalálni és magad mögött hagyni,
 talán ez a legnehezebb, s hogy mi legyen a búcsú-
 mondat legutolsó szava. napokig gyakorlod
 a tükör előtt, hogy hihető legyen az, ami eleve igaz.
 mert ez lesz az a szó, mely évekig átrobog
 az éjszakáidon, és tehervonatként áll álmaid vágányaira.
 ez lesz az a szó, melyet az állomásfőnök az éjszaka
 közepébe süvít, és minden felkészülés nélkül riadsz
 verejtékes homlokkal ezerszer felülve az ágyban.*

2.

*egy végleges ablaknyitással kizárod a tavaszt,
 és egyszer majd az összes séta minden kopogása lekopik
 cipőd talpáról. zsebedben rongyos mozijegy, múlt századi
 filmek vásznán kullogsz az utcasarkon támaszkodó
 visszafordulás felé. szürkezakós ismeretlenek bámulnak
 egy villogó neonreklámot, szemükben a mindenség fényeivel.
 észre sem vesznek, mert te csak ülsz a háttérben,
 mint egy leselejtezett filmes kellék tehetetlenül,
 egy kiürült és kopott park csókpíros padján,
 akár egy földre hullott alma, arcod ragyog az avarban.
 valami mélyre fúródott gyökér, szerteágazik benned
 a soha nem halkuló suttogás, és csak az arc állandósága,
 csupán az marad meg ilyen makacsul a retinán.
 és az arcot megmagyarázó becenevek, melyek
 beazonosítanak az emlékek térhálóján,
 s kijelölik azt a pontot, ami nélkül nem
 lehetsz már soha az, aki voltál.*

3.

*megtart maga körül, és olyan leszel,
 mint egy halott bolygó, amely csak az ellipszisben találja
 meg önmaga értelmét. az állandóan csak ismétlődő és örvénylő útban,
 ami mindig ugyanoda vezet vissza, ahol minden elkezdődött.
 hetek óta nem havazott, felszáradtak a járdák. összegombolt
 zakódban kimeréskedsz egy még meg nem történt tavaszba,
 hónod alatt egy multiplex moziműsorával.*

egyszer ott

*és egyszer ott maradsz egyedül a házban
a sok szoba közt tévelyegsz a folyosón
annyira egyedül mint a gyertyák
az aranyszínű angyalok kezében
akik végigsírnak a karácsonyokat
minden tükörtől rettegsz mert tudod hogy mögöttük ott a fal
és egy újabb szoba megszámlálhatatlanul sokszor érintett
kilincseivel mindegyikbe kivétel nélkül
benyitsz de nem sikít senki nem csapják rád
az ajtót arcodon cserepesre szárad a várakozás
de kimenni semmiképpen a diófán csüng a hinta és attól félsz
ha beleülnél meglökné valaki
csak az ablakból figyelsz a függöny mögül
gondolatban milliószor visszaültél
átzuhantál a még megmaradt apaillaton
de inkább végleg bent maradsz
hisz utána mit kezdenél a szobákban lebegő emlékekkel
a folyosón ragadt lábnyomokkal
nem követhetnéd a megszokottat
nem várhatnál csodát az ajtónyitásoktól
hiába állnál az ablakba érkezőt kémelve
az utolsó előtti ajtót magadra zárod
az utolsót nyitva felejtetd annak a bizonyosnak
de nem veszed észre hogy közte maradsz
egy olyan ürességben ami még neked is megközelíthetetlen*

sehol

*a tükör előtt fésületlen arc,
két sarkig nyitott tekintet.
hová tűntek a csillogó ékszerek?
még mindig bízol az árnyékok
világában. az üveg mögé benézni
nem mersz vagy nem akarsz.
nincsenek színek sem alakok
amibe elbújhatnál és nem hinnél
a tükörnek hogy éppen annyi vagy
amit nem tudtál eddig magadról.*

végleges

*ülsz a napba nézve, elmerülsz
a délután maradékaiban. ennyi épp
elég is lenne. de nyomaszt az éjszaka
emléke, az álmok hordereje csak nő,
és szemeiden ólomnehezékek.
ha végleg felébrednél, csak a szék
dülöngélné alattad és a macskaköves
arcodon félárnyékba bújjik egy újabb
naplemente. vissza nincs, előre meg minek?*

A Kései siratótól a Bar-talkig

Papp-Für János a gyermekkori bánatokról és a felnőttkori örömeiről

Aki hallott már a Hajdúböszörményi Írótaborról, bizonyára a kezdeményezés motorjának, Papp-Für Jánosnak a nevét is ismeri. A tehetséges fiatal poéta, az Írószövetség friss választmányi tagja, az idei Bella István-díjas alkotó nemcsak az írásban és az irodalomszervezésben jeleskedik, hanem képzett muzsikusként és zenekar-alapító is, s értelmi fogyatékkal élő gyerekeknek tart hangszeres irodalomórákat.

– *A Hajdúság szülötte vagy, amely soha nem volt különösebben elkényeztetett szeglete a hazának. Mit kaptál innen örökség gyanánt?*

– Minden emberi történet a gyerekkorral indul. Az én esetemben erre külön súlyt kell fektetnem, hiszen a mélyszegénység sajnos, nemcsak anyagi értelemben, hanem érzelmi szinten is súlyos nyomokat hagyott bennem. Hajdúdorogon éltem meg gyerekkoromat, s egészen húszéves koromig kötnek oda emlékeim. Szüleim a helyi papírgyárban dolgoztak gyári munkásokként. Életem első öt éve – amire nem igen emlékszem – a szokásos hetvenes évekbeli családmodellt rajzolta ki. Anyám elmondása szerint ebben az időszakban semmilyen jellegű problémája nem volt a családnak – sőt az apai szeretet és törődés a legidillikusabb érzelmi töltetet adta, amit csak gyermekkorban kaphat az ember.

– *Nyilván itt történt valamiféle törés...*

– Igen, ezután a harmonikus, ám rövid szakasz után apám alkoholszenvedélye az egész családot anyagi és érzelmi nyomorba döntötte. Az alkohol felszínre hozta benne szinte az összes negatív emberi tulajdonságot, ideértve a játékszenvedélyét is, illetve az ehhez elkerülhetetlenül kapcsoló-

dó anyagi problémát, az őszintétlenséget, a megbízhatatlanságot. Nagyobbik, Éva nevű húgom éppen ebben az időszakban született, így ő csak részben élhette át ezeket a negatív élményeket; a kisebb húgom, Viktória pedig, aki tőlem tizenöt évvel fiatalabb, már alig tapasztalta meg ezeket a traumákat. Miután a szüleim több mint húszévesnyi gyötrelmes házasság után elváltak, az apám részéről született még egy féltestvérem is, Attila, aki jelenleg tizenkét éves, és öt éves kora óta nevelkedik a családjában. Itt mindenképpen meg kell említenem Ati kifinomult zenei tehetségét. Az iskolai kórus egyik frontembere, hibátlanul intonál és fantasztikusan pontos, jól irányzott hallása van. Rajta és rajtam kívül senki nem indult el a művészet felé a családban.

– *Hogyan lehetett túlélni ezt az emberpróbáló időszakot?*

– Anyám emberfeletti kitartása és állandóan jelenlévő szeretete, törődése tartotta össze a családot. Az anyagi jellegű problémát pedig munkával próbáltuk megoldani. Volt ebben paradicsomszedés, cukorrépa-kapálás 40 fokos hőségben a határban, később rakodás, cementpakolás vagonból és efféle igazán embert próbáló munkák. Apámat ez szinte teljesen hidegen hagyta. Pedig amikor nem ivott,

igazán dolgozó, jóra való embernek tűnt. De az ital ezt mindig elkaszált. Tulajdonképpen majdnem minden nyári szünetem erre ment el, de kénytelenek voltunk anyával ezt végigküzdeni, mert különben a szó szoros értelmében éhen haltunk volna. Az olvasás szeretetét is neki köszönhetem. Rengeteget olvasott, és nem csupán ponyvát, hanem minőségi irodalmat is: többek között Gárdonyit, Jókait, Shakespeare-t. Az utóbbiba már általános iskolás koromban bele szerettem. Hatodik osztályos koromra elolvastam Shakespeare összes drámáját, de azt hiszem, hogy fiatal korom miatt nem tudtam lényegében elmélyülni ezekben az olvasmányokban: csupán felszínesen értettem őket.

– *Mi volt az a pont, amikor tétje lett nálad az irodalomnak?*

– Az első igazán mély olvasmányélményt József Attila *Kései sirató* című verse hagyta bennem. Általános iskolai osztályfőnököm, Erni Gabriella hívta fel rá a figyelmemet. Ez a hatás szülte a József Attila költészetére iránti vonzalmamat, mégpedig olyan szinten, hogy megszállottjává váltam a költő életének, munkásságának a legapróbb részletekig. Minden egyes kötetét, róla megjelent könyveket, cikkeket, életrajzokat, levelezéseket, tanulmányokat, de még fotókat

is beszereztem, amit csak lehetett, és nemcsak róla, de szerelmeiről, kapcsolatairól, barátairól is. Több éven keresztül képtelen voltam más költő írásait olvasni.

– *Hogy sikerült leszakadni erről a köldökzsinóról?*

– Egy idő után már határozottan a hátrányát éreztem ennek az egyikű, ámde magas minőségű érdeklődésnek. Ezután nyitottam több klasszikus felé is: Tóth Árpád, Áprily Lajos, Radnóti Miklós költészetében merültem el, ők álltak a szívemhez legközelebb. De hasonló élmény, mint amit József Attilával kapcsolatban éreztem, csak évekkel később ért, Szabó Lőrinc *A huszonhatodik év* című kötetével. Teljesen letaglózott. Ezzel a kötetel feledtem és keltem. Ez a százhusz szonett a mai napig hatással van nemcsak a költészetemre, de az életemre is. Mindmáig a legkedvesebb könyveim egyike a polcomon.

– *Kezdetől az irodalom vonzott?*

– Nemcsak az irodalom iránt érdeklődtem, hanem a zene szeretete is megkülönböztetett helyet kapott az életemben már a középiskolás időszakban. Persze én is átestem a tinédzser kori hosszúhajas, fejkendős rock and roll-időszakon. Sőt még egy Alesia nevű zenekarunk is volt, ahol énekeltem hörgős metálhangokon. A debreceni iskolaévek után felvételiztem a nyíregyházi zeneművészeti konzervatóriumba klasszikusgitar szakra, ahol elmélyültem a művészettörténetben is. Felkészülésemet a hajdúdorogi Debreczeni Lászlónak köszönhetem, aki sajnos, azóta tragikusan elhunyt. Olyan nagynevű tanároknál tanulhattam a konziban, mint Papp István, aki a gitár-tanárom volt, és Szabó Dénes, aki elméletben gazdagította tudáso-

mat. De kurzusokon a Hajdúböszörményi Klasszikusgitar Táborban Szilvágyi Sándor, Béke Csaba és Tokos Zoltán is tanított. Ebben az időszakban kifejezetten háttérbe szorult az irodalom. A gyakorlás, a felkészülés, a koncertek töltötték ki az életemet. A konzervatórium

Ötévesen

után néhány évig egy nyíregyházi zeneiskolában tanítottam – Apagy, Napkor, Kótaj kijárással – általános iskolás gyerekeket. Sajnos az akkori tanári fizetésből alig tudtam megélni, hiszen albérletben laktam néhány konzis társammal Nyíregyházán – ezért abbahagytam a tanítást, és saját vállalkozásba kezdtem. Az így felszabadult néhány órát ismét az olvasás töltötte ki, újra kapcsolatot tudtam teremteni az irodalommal. Ekkor csatlakozott József Attila és Szabó Lőrinc mellé harmadikként a számomra legmeghatározóbb költészet, mégpedig Pilinszky Jánosé, aki jelenleg is a legnagyobb hatással van rám.

– *Eddig az olvasmányaidról esett szó. Mikor kezdted írni?*

– Az első írásaim természetesen gyerekkorban születtek. Majd a tinédzser kori élmények is – mint a szerelem és a szakítás – megjelentek a verseimben. Ezek még közel sem voltak irodalmi értékű szövegek, csupán az akkori érzelmeim suta kifejezésére szolgáltak.

– *Amikor erre rájöttél, fel is hagytál az írással?*

– Igen, teljesen. Közel tízéves kihagyás után tértem vissza az alkotáshoz – addig nem is éreztem rá késztetést. Ennek az időszaknak a végén azonban számottevő magánéleti változáson mentem keresztül: ekkor ismerkedtem meg a feleségemmel, Mártával. 2012. február 29-én, szökőnapon pedig megszületett Noémi nevű kislányunk is, így féltestvéremmel, Attilával négytagúra nőtt a családom. Újabb irodalmi próbálkozásaim egy kicsivel a feleségemmel való kapcsolatunk előtt kezdődtek. Ekkor már a kortárs irodalom is izgató. Az első megmérettetés viszont csak 2006-ban történt, mégpedig egy helyi versíró pályázaton, ahol *A kémények még alszanak* című elégiám a legjobbak között végzett, melyre a zsűri elnöke, Székelyhidi Ágoston (Gusztai bá) figyelt fel. Persze közel sem volt még ez jó színvonalú szöveg, de lökést adott a költői pálya felé. A pálya elindulásához és úton tartásához elengedhetetlenül hozzájárult Gusztai bá nagy figyelme és állandó segítése. A nagy korkülönbség ellenére igazán mély és tiszta barátság alakult ki közöttünk. Azóta is napi szinten beszélünk, emlékezünk meg róla a feleségemmel. Ebben az évben jelent meg első verseskötetem, *Rámcsukódott ajtóik mögött* címmel. Ez a kötet már teljes egészében Hajdú-

böszörményhez köt nem csupán érzelmileg, de testileg is, hiszen szinte kizárólag a helyi vasútállomás egyik padján írogattam meg a kötetben szereplő verseket. Azóta is nagyon szoros ez a kapocs az állomás előtti parkkal. Ekkor igen termékeny voltam, naponta foglalkoztam a versírással, de csak amatőr szinten. De azt hiszem, ez a sok, kicsi lépés éppen a tapasztalatszerzés és gyakorlat miatt kellett. Ez volt az az idő, amikor kipróbáltam szinte minden kötött formájú verselést, kísérleteztem, kalandoztam a költészet ösvényein. Azzal azért mindig tisztában voltam, hogy ezek a szövegek még nem igazi versek, csupán próbálkozások. 2007-ben napvilágot látott *Metszetek* címmel a második kötetem is,

amely kétszáz epigrammát tartalmaz, és összeállításukban nagy segítségemre volt dr. Ködöböcz Gábor szakértelmével. A lírai vonal első vékonyka vonásai itt jelentek meg először költészetemben. Ezután ismerkedtem meg Csiha László tanár úr ajánlására Martin Heidegger munkáival. Teljesen elbűvöltek az egzisztencialista filozófia kérdései. Egy idő után nemcsak a saját gondolataimmal próbáltam reflektálni minderre, hanem azt vettem észre, hogy a versbeszédemet is befolyásolja ez a fajta érdeklődés. A 2009-ben megjelent *apokrif* című kötetem témája szorosan kapcsolódik ezekhez a gondolatokhoz, s talán mélyebb és minőségibb irodalmi nyelven szólal meg.

– *Lehet azt mondani, hogy megszületett a tudatos irodalmár?*

– Nem tudom, de ez az év mindenestre jelentősen megváltoztatta az irodalommal való kapcsolatomat, hiszen 2009 júliusában egy maroknyi irodalomkedvelő ember kezdeményezésére megalakult a Kertész László Hajdúsági Irodalmi Kör Közhasznú Egyesület, amely-

Én, édesanyám, ülőben Viktória húgom, Éva testvérem és apám

nek azóta is elnöki tisztjét töltöm be. Ekkor már közel tíz éve Hajdúböszörményben éltem. Az első év viszontagságai után egy nagyszerű programsorozat törte át a falat a közönség felé. *A vers vadállat vagy háziállat* című kezdeményezés első állomásán Lackfi János volt a vendégünk, vele beszélgettem, és neki köszönhető a kör első „gyerekének” a neve is, hiszen ő adta ezt a címet ennek a programsorozatnak. A második állomás vendége Szentmártoni János volt, aki azóta is nagy jelentőséggel bír a kör életében. Ezzel párhuzamosan több program is útjára indult, többek között *A versek lámpafényénél*, *Zenés irodalmi kerekasztal*, illetve a ma már sokadik állomásánál tartó *Mezsgye* elnevezésű program.

– *Mindez már kifejezetten Hajdúböszörményhez kötődik...*

– Igen. A másik nagy fordulópontra a kör életében a 2012 nyarán debütáló Hajdúböszörményi Nemzetközi Író Tábor volt, amelynek utolsó napján megalakult városunkban a Magyar Írószövetség Hajdú-Bihar megyei Írócsoportja, elnöke Bertha Zoltán lett, titkára pedig jómagam. Az ezt megelőző években már szoros kapcsolatot ápolunk a Magyar Írószövetséggel és elnökével, Szentmártoni Jánossal. Hasonló gondolkodásunk, közösen szervezett programjaink gyümölcsöző együttműködést teremtettek meg, és nem elhanyagolandó a közöttünk kibomló barátság sem, ami azóta is töretlen. Az írócsoport életre hívása így nemcsak egy névleges kezdeményezés volt, hanem az aktív

és gyakorlati vidéki kulturális élet alapjait raktuk le.

– *Író tábor több is van határon innen és túl – a böszörményi miben különbözik a többitől?*

– Véleményem szerint három igen szimpatikus vonása van. Az első, hogy generációkat próbál összekapcsolni, továbbá amatőröket hivatásos írókkal, íróiskolai szinten. Az íróiskola tanárai pedig Áfra János, Szentmártoni János és jómagam voltunk. A második a határon túli kapcsolatok felé nyitás, hiszen minden határon túl élő magyar közösségből részt vett a programokon két-két diák egy-egy kísérőtanárral. A harmadik pedig a társművészetek bekapcsolása szemináriumi keretekben, hiszen volt zenészerzés, színjátszás és versmondás-retorika szeminárium is, amelyekre a táborlakók párhuz-

mosan jelentkezhetek az íróiskolákkal együtt. A szemináriumokat pedig Rózsa Sándor, Szilágyi Tamás és Török Péter vezették. A második írótabornak már több mint száz lakója volt. Ennek első napján vehette át a kör és az írócsoporthoz végleges otthonát a Maghy Művészházban. Mindezt nagyban köszönhetjük Kiss Attilának, Bőszőrmény polgármesterének, országgyűlési képviselőnek, akinek segítségével a mai napig számíthatunk. Az ünnepélyes átadón L. Simon Lászlóval, Kiss Atillával, Bertha Zoltánnal és Szentmártoni Jánossal együtt vághattam át a szalagot irodánk ajtaján. Ezt az otthonát szépen belaktuk, és azóta is itt összpontosul városunk irodalmi élete.

– *Mivel jómagam is írtam és szerkesztettem valaha e konok hajdúvárosban, tudom értékelni ezt az innovációt. Mit kell tudni még a körről: mit csinál, amikor épp nem táborozik és táboroztat?*

– A sajátosságaihoz tartozik az is, hogy teljesen nyitott és befogadó. Minden alkalommal bemutatkozási lehetőséget nyújtunk kezdő, még szárnyaikat bontogató alkotóknak, legyenek bármely művészeti ág képviselői, és ugyanígy teret adunk a már komoly írói munkássággal bíró fiataloknak és időseknek is. Az egyik lényeges eleme a programoknak a zenei „kíséret”, hiszen a kör tagjai közt több zenész is van.

– *Rólad is elmondható, hogy „szintén zenész” vagy...*

– Olyannyira, hogy 2011-ben Rózsa Sándor basszusgitárossal megalapítottuk a Bar-talk nevű zenekart. Első énekesünk Czégény

Nagy Erzsébet volt, a jelenlegi felállásunkban már négytagúak vagyunk. A mostani énekesünk Debreceni Gréta népdalénekes, míg az ütőszekciót Kovács Zsolt képviseli. Rendszeres fellépői vagyunk Kapolcson a Művészetek Völ-

Zenés, rendhagyó irodalomóra a Magyar Írószövetség székházában Takács Nikolasszal

gyének, a Múzeumok Éjszakájának, a *Magyarország, szeretlek!* című rendezvényeknek. Ezenkívül több kisebb-nagyobb koncertet adunk országszerte, kizárólag élő kísérettel. A zenekar több zenei irányzatot is követ. Az első a Bartók Béla által összegyűjtött népdalok áhangszerelése, a második kortárs és klasszikusok megzenésített versei, míg a harmadik a Gerendás Péter által megzenésített gyerekverseim vonala. Talán éppen ez a nyitottság egyesületünk legszimpatikusabb vonása, amellel a csapatmunka mellett, amelyet elnökeként nem tudok elégszer megköszönni szorgalmas és megbízható tagjainknak. Itt mindenképpen meg kell említenem a kör két alelnökét, Barak Beátát és Balla Zoltánt; a kör titkárát, Rózsa Sándort; helyettesét, Bakó Ildikót, illetve a gazdasági területen tevékeny-

kedő Czégény Nagy Erzsébetet és Molnár Erzsébetet. Nélkülük nem tudtuk volna megvalósítani a körtörekvéseit.

– *Hogyan kerültél kapcsolatba Gerendás Péterrel?*

– Péterrel már kamasz koromban találkoztam. Persze akkor még csupán a zenéjével. Nagy rajongója voltam, vagyok azóta is. Az ő zenéje vitt az igényes és minőségi zeneszeretethez. Még 2012-ben kidolgoztam egy speciális, zenés, rendhagyó irodalomórát értelmileg akadályozott gyerekeknek, abból az okból kifolyólag, hogy az ő szintjükön is érthetővé, élvezhetővé váljék az irodalom és a zene szépsége. Ehhez a kezdeményezéshez csatlakozott két ismert zenész, Gerendás Péter, aki az általam írt gyerekversekhez írt zenét, illetve Takács Nikolas, aki a jelenlétével támogatta az első ilyen alkalmat az Írószövetség Bajza utcai székházában Rózsa Sándor basszusgitáros barátom közreműködésével. Az irodalomórák országos szinten való megvalósulását Balog Zoltán emberierőforrás-miniszter és Halász János kultúráért felelős államtitkár segítette. Támogatásukkal 2013-ban a Hajdú-Bihar megyei intézményekben turnéztunk, 2014 tavaszán pedig a szabolcsi intézményeket járjuk sorra.

– *Mi indított erre a nem mindennapi misszióra?*

– Valamilyen oknál fogva mindig is mély vonzalmat éreztem az értelmileg akadályozott gyerekek iránt. Azt hiszem, hogy a költői pályámnak egyelőre ez a legfontosabb állomása. Itt tudatosult ben-

nem az, hogy a költészet nem csupán egy megfoghatatlan misztérium, egy elérhetetlen és megmagyarázhatatlan tudatállapot és egy egyéni törekvés, hanem a gyakorlatban is eredményesen használható eszköz. Hiszen ezekkel a gyerekekkel óráról órára el tudom feledtetni, hogy fogyatékkal élnek. Végigmosolyogják, -tapsolják az órát. Szerves és aktív részesei lesznek a játékoknak, a találós kérdéseknek, az interaktív kérdezz-felelek mondókáknak. Elmerülnek a versek, rímek, dallamok szépségében. Magának a programnak is ez a címe: Versek, rímek, dallamok. Úgy érzem, ettől hálásabb és felemelőbb ügyet nem szolgálhatok.

– *Nem látja kárát a versírás az ilyesfajta közösségi tevékenységnek?*

– Látszólag a költői pálya hátterbe szorult, de természetesen az írás is igen fontos szerepet tölt be az életemben. Az *apokrif* című kötet megírása után jelentősen változott a költői felfogásom – talán a sok kortárs mű olvasásának köszönhetően. Szinte az összes határon inneni és túli magyar irodalmi lap publikálta a verseimet, talán nem függetlenül attól, hogy a sok kísérletezés és próbálkozás után végre megtaláltam a saját hangomat. Verseim a belső, személyes líra felé tolódtak el. Új verseskötetem *nehogy egyedül* címmel a Magyar Napló Kiadó gondozásában jelent meg 2013-ban: ez négy év verstermésének az essenciája. Ez a kötet árul el legtöbbet költői öntudatomról, magatartásomról. A válogatás és szerkesztés nagy munkájában mindenképpen közö-

netet kell mondanom Jókai Annának, aki nem csupán az utóhangot írta, hanem a kötet címét is neki köszönhetem. A Berekfürdői Írótaborban ismerkedtem meg Annával, és ott sokat foglalkoztunk a kötet verseivel. Iancu Laurának, aki a

Családom: Márta, Noémi, Attila és én

fülszöveg megírása mellett szintén alapos segítséget nyújtott, hogy végleges formájukat találják meg a szövegek. Tulajdonképpen Laura és Anna látták először a *nehogy egyedül* kéziratát. Rajtuk kívül Bíró Gergellyel és Szálinger Balázssal vívtak „csatát” a kötetben szereplő versek, akik a kötetet gondozták és szerkesztették. Nagy és alapos, közös munka volt. Így nyerte el végleges formáját és tematikáját a könyv, amelynek egyik fő üzenete a gyerek–szülőcsalád–Isten kapcsolat.

– *Talán kicsit reagálva a gyermekkori hányattatásokra is?*

– Igen, valahogy itt csatolható vissza a gyermekkor küzdelme felnőtt kori emlékekbe ágyazva. És talán itt köszön vissza első igazán mély versélményem, József Attila *Kései siratója* is.

– *Hogyan tovább?*

– December 7-én az a megtiszteltetés ért, hogy bekerültem a Magyar Írószövetség 56 tagú választmányába, és ez őszinte örömömmre szolgál. Továbbra is próbálom segíteni a közös programokat, újakat, frisseket életre hívni, és szorgos résztvevője lenni a közös munkálkodásnak úgy az Irodalmi Kör, mint az Írócsoport, vagy az Írószövetség részéről. Január 22-én vehettem át a Bella István-díjat Érden, a Magyar Kultúra napján. Életem eddigi legnagyobb elismerése, és nagyon köszönöm azoknak, akik rám gondoltak. Ez a díj is mindenképpen arra ösztönöz, hogy tovább folytassam tevékenységeimet tehetségem legjavával. Ezt teszem ma is, és a jövőben is tenni fogom. Jelenleg NKA-ösztöndíjasként egy kötetet dolgozom,

amelynek munkacíme: *Művészeti kórtanok*. Hihetetlenül izgalmas és újszerű feladat. A nyelv olyan regiszterét használja a vers, amely valahol a felhangokon harmonizál az adott művész alkotásával. E munka különlegessége abban rejlik, hogy avantgárd és kortárs festőművészek műveit szólítom meg versekkel. A rájuk legjellemzőbb hívószavak köré épülnek a szövegek, s a képekre reflektálva teremtenek harmonikus kapcsolatot a két világ között. Hogyan tovább? Ezekén túl – mint ahogy azt említettem – tavasszal Szabolcs-Szatmár megye intézményeibe megyünk a Versek, rímek, dallamok című zenés rendező irodalomórával értelmileg akadályozott gyerekekhez. Azt hiszem, ezt várom a legjobban.

Csontos János

Kétszer fél ladikból Tőzsér Árpád:
 – állandó tekintettel Félnóta,
 J. S. Bachra Kalligram, Pozsony,
 és Dante Alighierire – 2012.

A halálhoz mért idő súlya nehezedik Tőzsér Árpád legújabb verseskötetére, a *Félnótára*. Az idő, amelyből mintha folyton megszökne a jelen. Az idő, amely a múlt felszínre emelése után átmenet nélkül a jövővel való szembenézésbe csap át: „Volt-hangok egy lesz hangszeren”(6.). Ezzel, a kötet versanyaga a határozottság és a „befogadó megbékélés” mellett, a jelen állandó elsiklásának élményével, a „valami” hiányának átélésével mégis képes szorongást kelteni bennünk. Azonban a szenvedés felmutatása helyett Tőzsér inkább a kérdésfeltevésekre összpontosít, amelyeket ösztönösen és a poeta doctus tudatosságával egyaránt válasz nélkül hagy. Csakis a végső kérdések foglalkoztatják, melyekhez szép számmal idézi meg a filozófiatörténet jeles alakjait.

A kötet két ciklusra tagolódik. Elsőként *A gyöngykapu kitérve...* cím nélküli, számokkal ellátott verseit olvashatjuk, majd a *Visszatekintés a csillagokból*, immár címmel ellátott opusai következnek. Beszédeselek a ciklusok címei, félreérthetetlen keretét adják a kötet koncepciójának. Izgalmas ellenpólus rejlik a két szakasz címadása, valamint a versekből kiértékelhetetlen bizonytalanság között. Hadd idézzem ide J. S. Bach 140. kantátája VII. koráljának néhány sorát, amelyből az első fejezet címe vétetett:

„...Minden gyöngykapu kitérve,
 A trónnál angyalok közt állva,
 Áldd énekünk, Isten Fia!...”

Tőzsér a barokk vallásos bizonyosságába rejti a XXI. század emberének talajt vesztett szorongás-élményét, ami rögtön a nyitóversben meg is jelenik: „Korom-éj, özönvíz, vénkori stílus, / nem lehet tudni, mi kié, / sötétség s árnyék – közbül a Nílus, / s a két part tán egy T-dosszié”(1.). A 4. sorszámmal ellátott vers a „Most mi legyen? / Hol van, ami nincs?”(4.) felkiáltó kérdésével indul, majd a már „nemlétezők” tiszta emlékeinek felidézésével folytatódik, amibe mintegy predestinációként önmagát is beleszöve kutatja tovább a „nincs” hollétét. Teszi ezt *Mikszáth Kálmánka ülepe* és saját *kockás rövid nadrágja* segítségével, végül az egész ironikus-húgyos lepedős meta-

fizikai vizsgáldást egy Babits parafrázissal zárja: „Ó jaj, föl kell kelni, föl kell kelni...”(4.).

Ahogy Tőzsér Árpádtól már megszokhattuk, a mitikus világ képe a *Félnótából* sem hiányzik.

Bár például az 1997-es *Leviticusban* „a belőlünk kiháló mítosz már csak a nem létező égi rendben uralkodik” – ahogy Németh Zoltán írja róla –, a *Félnótában*, úgy tűnik, ismét felszínre tör és befurakszik a jelenkor inszomniás tudatába. Alalkomeneusszal és Pánnal együtt vacog hajnali háromkor és pánikrohamában Pénelopéval futna világgá. Feltör egészen a processzorok kettes számrendszeréig, és a világháló szövetévé válva, azzal együtt alkotja meg vele közös nyelvét: „Gaia aszott emleit csecsemő / hiába rágjas csokolja Oedip. / Visszanézel. Lehet? A gépeden / valami történés éppen lefagy.”(7.). A két part közti lebegés ebben a versben már konkrétabban van jelen, és itt kapunk a kötetben először arra irányuló határozott gondolatot, hogy a lélek tovább élhet: „A túl már dúcolja a tudatot, / mely az innen csak élősöködik”. Ettől függetlenül a következő vers megfogalmazza, hogy a halál közelsége semmivel nem visz bennünket közelebb a nagy titokhoz. Vagyis a *Félnóta* következetesen végigviszi azt a Kant, Hegel és még sok más gondolkodó által képviselt álláspontot, miszerint az ember nem tudja megkerülni a végső kérdéseket, noha belátja, hogy azok megválaszolása nem adatott meg az emberi észnek.

Akár a halálról, akár a létről elmélkedik is az ember, nem vonatkoztathat el a testtől. Tőzsér gyönyörű opust szentel neki, ahol a testben összesűrűsödött múlttal szembesít olyan zavarbaejtően erős sorokkal, mint a „Csontkordé. Zakog. Visszafekszik”, amely amellet, hogy a sűrítés fokozhatatlan mintája, a tőzséri szóalkotás egyik legszebb példája is a kötet anyagában. Hasonlóan megkapó, ahogy a csorbult önismeretet fogakhoz hasonlítja, amelyek *csontkegyszerekké* válnak. Igen sűrű a 11. vers is, amelyben a maga két versszakával az ógörög bölcselek gondolatától egészen Boethiusig ível az út: „Létezők létét az látja, ki maga / nincs léthez, időhöz, térhez tapasztva”, miközben felelősségre is vonja a megidézett gondolkodókat a négy őselemmel leírt világkép tökéletlensége miatt: „e kép a halált nem tartalmazza.” A következő oldalon továbbfolytatódik a filozófusmustra,

Hume-mal együtt a kauzalitás *nyítt fonalait* igyekszik kibogozni, miközben két rövidke szóval Descartes-ot is beemeli az elmefuttatásba: „írsz – vagy!” (7.). Különös kép a 14. vers dermesztő világa, amely a temető atmoszféráját éppen az onnan való kizáratottság miatti félelem megidőzésre használja fel. A bizarr gondolat, mely szerint nincs már hely, itt kell tehát maradni, egy ironikus Poe (vagy Arany) parafrázisban csúcsosodik ki: „S a hang ott, lent nem kapuzár: / élve eltemetett madár, / annak csőre kattogja: Kár! / Te se föl, se le, soha már!” E kis intermezzo után visszatérve a halál realitásához, bátortalan költői kérdésként fogalmazódik újra a tovább-lét központi dilemmája, hogy mi van, ha az elme mégis „maradandó, mert égi kelme!?” (15.). A rá következő opusban azonban máris fonalként bomlik fel előttünk a tudat, a freudi terminusban megírt 17. pedig már mintha teljesen megadná magát: „a Te is szunyyna legszívesebben.” Gyönyörű halálvers a 18-as számú. Érzésem szerint reprezentáns darabja a kötetnek. Kezdő szava a „Leállók”, amivel könnyörtelenül adja meg a felütést, ahonnan már nincs visszaút. A haldoklás megkezdődik és a tudat, mintegy végigkísérve saját megszűnését, hátborzongató érzékenységgel számol be az élet végső folyamatáról és vezeti el olvasóját a határig. A határig, ahol minden kérdés visszafordul önmagába, minden eddigi filozofálás értelmetlenné válik, ahol már csak tétlenül állhat az ember, ahol a logika csődöt mond, nem tudja elgondolni azt sem, hogy lehet következő pillanat, és azt sem, hogy nem lehet; addig a végtelenül kicsinnyé sűrűsödött pillanatig, amely végtelenül nagy falként tornyosodik előttünk: a halálig.

A kötet másik ciklusa, a *Visszatekintés a csillagokból* további öt szakaszra tagolódik. Mintha Tözsér virtuóz verskezelési technikáját mutatná be, az öt szakasz egymástól és az első ciklustól egészen különböző modorokban szólal meg, akár öt különböző költő szövegei is lehetnének. Ezek közül elsőként az *Ezüstkor* kap helyet, melynek versanyaga egy visszatekintő összefoglalás a költői pályáról, illetve egy fricska a kortárs irodalmi életről, nem kevés számvetéssel és önváddal. Az irodalmi díjak, a harminc ezüstért eladott tehetség, a polkorrekt irodalom világába avatja be olvasóját, ahol a díjak vérdíjak, a kitüntetés temetés: „...halottról jót vagy semmit. S ha íróról jót és semmit mondunk, bizony akarva, nem akarva temetjük...” (*ODI ET AMO MMX*). Természetesen ebből a szakaszból sem hiányzik a történelmi alakok, költők, gondolkodók felvonultatása. A múzeumban Freud idegen-

vezetésével járjuk be a Tacitustól Nérón át Leninig ívelő arcképcsarnokot, majd Leibniz minden világok legjobbjába teszünk egy rövid látogatást.

„A postás naponta / ugyanazt az utat / taposta, / Sorsa mérte ki neki / s a – Posta”. Fittyet hányva a kötet eddigi drámaiságára, egy könnyed, Kosztolányit, Karinthyt idéző, gyakran szándékolt kínrímetet vagy mássalhangzós asszonáncot használó, mármár félnótás költő elevenedik meg előttünk, csupa szójátékkal. A halál mint téma azért nem múlik el nyomtalanul a *Szó-kromoszóma* címet viselő szakaszban sem: „Élén, élet, oxigén / ittalak már dosztig én!” (*Kosztolányi iskolájában*).

Az *Hommage* szintén játékos, tréfás versekkel indul, mint például a halmazrímekkel megírt *Magyar szentimentalizmus*, vagy a Villonnak és Catullusnak ajánlott vers, mely utóbbi egyszerűen csak az *Odi* (gyűlölni) címet kapta. A Sylvia Plath-nak ajánlott *Hommage* és a Tandori nyelvezettel megírt *A légy* már verstaní, vagy líraelméleti kérdésekkel foglalkozik, de marad még az ironikus hangnál.

Az *Okok* egy tulajdonképpeni etiológia, ahol a szerző élete összegzése közben a történések okai után kutat több-kevesebb sikerrel. Ám amikor ebben a kutatásban metafizikai szintre lép, és a végső okot akarja megragadni – ahogy ezt tette többször is a kötet első felében – máris széttárja a karját és levonja a következtetést: „...nincs finalis causa.” (*Búcsúzás a természettől*). Ebben a szakaszban két szöveghely is nyíltan utal a kötet címére és annak lehetséges jelentéseire: a „Nem tudom, félig még mese voltam” (*Palimpszesztus*) és a „nem igaz már fele se” (*Búcsúzás a természettől*), amivel meg is adja az alaphangot az utolsó fejezethez, a *Félnótához*.

A kötet befejező része egyfajta szintézisét adja az eddig olvasottaknak, és talán mondhatni, ebben kulminál mondanivalója, amit jelez a kötet címével megegyező címadás is. A nagy gondolkodó elődök közül Heideggeré és Leibnizé a fő vonulat, de megidézódik Szent Tamás, Rilke, Kappus, sőt még az Árpád-ház is. A heideggeri időben-levés, a *Sein* mint a halálhoz mért idő gondolata egy tréfás, szójátékos szöveggörnyezetben jelenik meg, mit sem veszítve ezzel drámaiságából: „mit is unsz hát? Mit Uns? Uni- az aggkor” (*Mit Uns*). Hasonló öniróniával megírt vers *Az Árpád-ház második kihalása*, amelyben Géza, István és Imre felvonultatása után Tözsér Árpád a saját „Árpád-házának” férfiutód hiánya miatti kihalását regéli el.

Magával a léttel mérleghintázik a szerző a következő, zseniális nyelvi leleménnyel megírt opusban, az *Onto-libikókában*. Bár nem címadó, mégis felfogható annak ez a vers. A *Félnóta* cím már magában számos allúziót kelthet az olvasóban, ami csak gazdagodik a kötet előrehaladtával. Halálversekről lévén szó, óhatatlanul felötlik bennünk a befejezetlen, félkész életmű gondolata, a félúton levés lét és nemlét közt, vagy éppen a félelem a megsemmisüléstől. Ebben a mérleghintázásban azonban a „fél-ség” olyan gazdag jelentéstartalmat kap, ami egyfelől kitágítja a kötet címének mögöttes dimenzióit, másfelől leszűkíti annak tárgyalási univerzumát. Azon a ponton libikókázik, ameddig a kötet elvezetett bennünket; azon a határon, amelyen túlról még

nem tud beszámolót adni, fél szemével azonban már folyton átles, és arról tájékoztat, mit és hogyan nem képes megpillantani. „Mit láthat a révész kétszer fél ladikból?” (*Onto-libikóka*).

Ezután mintegy levezetésként még egy Leibniz-kritikát és egy epilógust olvashatunk. Az előbbiben többek között a teodíceát és a monadológiát kéri számon szerzőjétől: „Tudja vajh a Jó Isten / hogy ez így nem jól van?!”, „E sírban friss tetem kékül / elégséges okok nélkül” (*Nekrobagatellek*). Az *Epilógusban* azonban már virágvasárnap van, és mirtuszágak között megjelenik a Megváltó, hogy megbocsásson még a költőnek is: „Jön, jön az Egy, ki megbocsátja / az ember pluralizmusát” (*Epilógus*).

Türjei Zoltán

Teli bőröndök Bucz Hunor:
Pattogzik a szó
zománca,
Unicus Kiadó, 2013.

Kissé megkésve érkeztem. Gyorsan alám toltak egy székot, elmerültem a zsi-bongásban. Történészek, irodalomtörténészek, két-három író. Havonta találkozunk egy vendéglőben. Az a szokás, hogy egyszerre beszél mindenki, de ez engem nem zavar, süket vagyok, ha mennydörögnének, se hallanám meg. Egyszer csak azt vettem észre, hogy a szemközti fazon szúrósan méreget. A mackós külsejű egyén kiérdemesült korvettkapitányra emlékeztetett. Bozontos, ősz szőrmók, vajon ki lehet? Kérem a mellettem ülőt. Odasúgja. „Cukor?” – bizonytalankodom. Bucz Hunor!” Hát persze... Bucz Hunor... A régi szép idők... Amatőr színpadok, fesztiválok, Máté Lajos, betiltások, március 15-i botrányok, a politikai rendőrség kopói és kukacként nyüzsgő spiclijei, a rendszer elleni düh, tiltakozás és a tetszésnyilvánítás tapsvihara... Térszínház... Vándorlások... Olykor az utcán... Hát persze! Hallomásból már ismertük egymást, de személyesen még sohasem találkoztunk.

Na, gondoltam, megcsákyázlak, öreg! Fölrepítem legszeretettebb barátom, Pál István nevét, aki a hetvenes években megújította az egész magyar színházművészetet (*Caligula, Tangó, Übü király, Gőzfürdő*). Két percen belül dagadó vitorlákkal suhantunk Hunorral valami jó kis bahamai búvóhely felé, ahol majd tovább

dicsekedhetünk egymásnak kalózkincseinkkel.

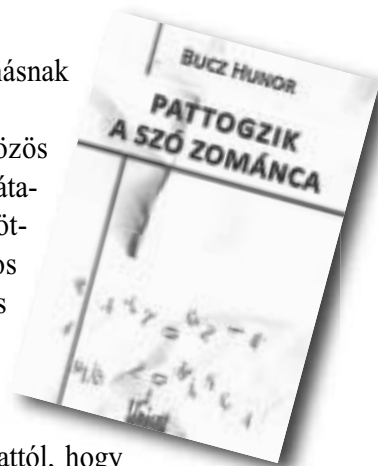
Kiderült, hogy közös ismerőseink, halott barátaink mennyire összekötnek minket. Szabados György, a zseniális zeneszerző, zongorista és gondolkodó nem a rettenetes testi kínoktól gyötrődött, hanem attól, hogy teli bőrönddel kell távoznia, lőttek a tervezett koncerteknek és kompozícióknak.

Istenem! Nincsenek teli bőröndök. A mennyei pályaudvarokon és reptereken egy szempillantás alatt minden fénné válik, az angyalok pedig szétlopkodják a sugarakat, és szárnyaikat ékesítik velük. Ideleln csak limlom marad utánunk, mert a gyerekeink és a befejezett műveink már a saját sorsukat élik, nem a miénket.

Amikor a metróhoz értünk, Hunor előkapott táskájából egy könyvet: „Ezt én is megírtam, olvasd majd el!”

Szentséges ég, verseskötet! Megint egy dilettáns. A folyóiratokból hullik a fűrészpor. Az olvasó meg csak kínlódik a temérdek hadova láttán, mintha borotvaélen, meztelen hátsóval kellene lecsúsznia a szegedi dóm tornyából. De nyugi, elvtársak, fő az udvariasság...

Néhány nap múlva belelapoztam a kötetbe, ideoda ugráltam: ez egészen jó, ez is... Né, ez meg egyenesen telitalálat... Eltelt két hét, újra elővettem az opuszt, s kezdett kirajzolódni különös értéke: az

öt ciklusból álló mű a szerző egész életét átfogja, és tömény, mert kihullott belőle az alkalmi sikerek aprópénze. Hetvenévesen rakta össze a szerző, nyilvánvaló, hogy csakis az értékre koncentrált. Már a cikluscímek is elárulták, milyen tudatosan építette Hunor ezt a verspiramist: először a gyerekkor, illetve az apa újjászületése a várva várt utódban, s az öröm a gyerekszaj alakította kiszólásokban, setesutaságokban, ám gügyögés helyett a gyerekfül számára oly kedves mondókák, állatjellemrajzok, fintorok a Hunor-féle Noé-bárból. A következő ciklus már címében hordozza tartalmát (*A költő, az asszony és a vadkan*): férfi-nő, szerelem és viaskodás, szex és csalódás. Majd jön a legkényesebb téma a harmadik részben (*Makacs csárdás*): haza, politika, társadalmi gubancok, történelmi emlékezet, különös tekintettel 1956-ra. Tudjuk, milyen iszonyatos mennyiségű hulladék, klapancia gyűlt már össze az elmúlt évtizedekben e témakörben. Igazából ez a rész lendítette Hunor kötetét a csúcsra. Ezt követi a *James Nathinger hagyatékából* című blóddli, egyben gúnyos satíra, amely az irodalmi mítoszok és hisztériák kókler kiagyalóinak, ganajtúróinak, a divatcsinálási talmi guruinak tart görbe tükröt, mert hiszen a literatúrát is úgy manipulálják, mint a tőzsdét. A műfajokat és a kánonokat is úgy sütögetik ki, mint a fásírtot. Számos egyetemi műhely, kiadó, irodalomtörténész és kritikus zsizsikeli, rájja rongyhalmazza a kultúrát, illetve annak részeként a műalkotás szintű szépirodalmat. A háttérből megbízóik, uraik: a politika, a hatalom, az ideológia és a profit dögevői figyelik szolgálóikat. A befejező ciklus, *Az utolsó utáni után* a már említett bőrdöndproblémával zár: csak a teremtésnek van értelme. A teremtés tagadása viszont maga a megsemmisülés.

Mikor erre az estre készülve harmadszor is végigkószáltam a *Pattogzik a szó zománcán*, rá kellett jönnöm, hogy – morbid hasonlattal – úgy hat, mint a lassan ölő mérge. Belekóstolsz és nem szabadulhatsz tőle. Így hát Hunor élethalál-ringlispíjéből kiszállva, a kötet pazar gazadagságától elbódulva kóvályogtam: mi minden, ami a költészet tömény varázslatához tartozik! Dal, rigmus, mondóka, csúfolódó, ráolvasás, átok, jóslat, világképlet. Abszurd és profán, magasztos és blaszfémikus, játékos és

kegyetlen, dédelgető és pofánvágó. Sohasem banális, sohasem lapos, sohasem konvencionális vagy joviális, hanem mindig távlatot sejtető, váratlanul mély, a végtelent meg-megcsillantó mágia. Legjobb darabjaiban szintiszta költészet, amely a hangzó nyelvből születik, de meg is haladja azt. Egyszerre van Hunoron kívül és belül. Abszolút jelenlét a jelenségekben és a jelenségek mögött. A költői nyelv erénye, hogy segítségével leleplezhető és nevetségessé tehető a gyakorta hamiskartyássá züllő nyelv. Bucz Hunor képes erre. Van bátorsága az öni-róniához, és ami új és ennél is több: gyilkos gúnyval vág oda az örök életre ácsingózó, rémálomszomjas múmia-múltnak, de ugyanígy az irreverzibilis jelen világhálós mocsarának, ahol viszont már a kaméleonizmus az oltáriszentség. Ma semmi sem eredeti többé. Bármilyen átalakítható bármilyen mássá: az eszmék, a tárgyak, a korok, a műalkotások, sőt még az emberek is összekeverhetőek bármilyen, tetszés szerinti zatyulékká.

Bucz Hunor látja ezt, érzi ezt, szenved tőle és fitytyet hány neki. Ízig-vérig modern költő, a szó eredeti értelmében. Szürreális és expresszív, mesélő és ábrándozó, csontig vetkőzve személyes és borzongatóan univerzális. Műveltsége, léleklátása átsüt versein. Filozofikus gondolatisága magától értetődően épül be mondandójába, nyoma sincs intellektuális gögicselésnek, cifrázkodásnak.

Végül is mi a költészet? Az isteni kegyelem állapota? Kiszolgáltatottságunk ellen ható varázslat? Netán az irodalmi műfajok rádiuma? Nincs rá pontos definíció. Annyi bizonyos, hogy ha érzelmeinket, gondolatainkat, kíváncsiságunkat költői képekké transzponáljuk, akkor talán nem birtokolhatnak bennünket maradéktalanul félelmeink, szorongásaink. Vagyis a költészet a kozmosszal folytatható párbeszéd legősibb formája, s egyúttal a nyelv állandóan megújuló forradalma, mely az időtlenség barikádja mögül lövöldözi metaforáit.

Köszönet az Unicus Kiadónak, Kemény Andrásnak, hogy ilyen örültségre vetemedett, mert bizony mondom néktek, hogy Kukutyinban zabot hegyezni ma rentábilisabb vállalkozás, mint verseskötetet kiadni Magyarországon.

Benedikty Tamás

A sorsközösség vállalása

Bakonyi István:
Serfőző Simon,
Antológia Kiadó,
Lakitelek, 2012.

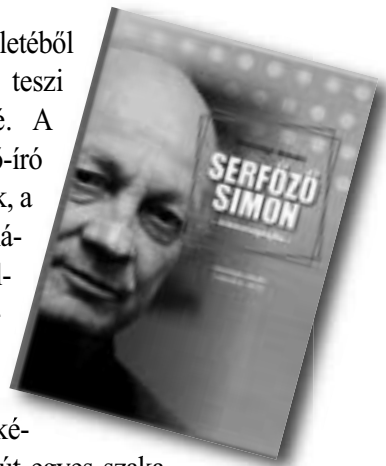
„Felismerhetővé válik-e olyan alkotásoknak az esztétikai hozadéka, amelyek szövegszerűsége eleve névű újítja a látszólag sem kimerülő hagyományközösségi témavilágot? Kap-e érdeklődéskeltő visszhangot Serfőző Simon remekműve, *Gyerekidő* című önéletrajzi regénytrilógiája?” – Bertha Zoltán 2012 májusában megjelent *Sorsmetszetek* tanulmánykötetének *Nemzeti irodalmi paradigma* című előszavában felvetett kérdéseire igen gyorsan választ kaphattunk Bakonyi István 2012 őszén megjelent *Serfőző Simon*-kismonográfiájából.

Serfőző Simon József Attila-díjas költő: a Hetek (Ágh István, Bella István, Buda Ferenc, Kalász László, Raffai Sarolta, Ratkó József) közösségi-népi elkötelezettségű költőcsoport jeles képviselője 1942-ben született Zagyvarékasón. Első kötetei (*Hozzátok jöttem*, *Nincsen nyugalom*, *Ma és mindennap*) után riportokkal (*Amíg élünk*, *Hazajáró*), regényekkel (*Gyerekidő*, *Fészekhagyók*), elbeszélésekkel (*Varjúleves*) és drámákkal (*Otthonatlanok*, *Mindenáron*) is jelentkezett. 2012-ben, hetvenedik születésnapján jelenhetett meg *Világfa* című válogatott verseskötete, amelynek hetven költeménye szimbolikusan is számot ad az addig bejárt költői út (*Büntelenül*, *Holddal világítottunk*, *Elsötétült arcom*, *Félszág, félvilág*, *Közel, távol*, *Megfordult égtájak*, *A magunk szárnyán*) mélyen emberi, a magyarság sorsfajdalmát átérző világról.

Épp a költő-író hetvenedik születésnapjára jelenhetett meg Bakonyi István Serfőző Simon eddigi pályáját, műfaji sokszínűségét bemutató monográfiája is. Serfőző Simon a maga egyszerűségével, visszafogottságával, szolid tartózkodásával, higgadt magatartásával szimpátiát kelt a hallgatóságban: nehéz elfogulatlanul írni róla azoknak, akik már találkozhattak vele. Így van ezzel Bakonyi István is, aki kötete előszavában vall barátságukról: „Több mint három évtizede ismerem Serfőző Simont. Nem tudok róla elfogulatlanul írni, így hát a feladat nehéz” (5). Az Antológia Kiadó gondozásában megjelent személyes hangú kismonográfia az első olyan irodalomtörténeti áttekintés, amely a kezdetektől egészen a *Világfa* megjelenéséig összegzi Serfőző Simon pályaművét. Bakonyi István irodalomtörténész az életpálya egyes állomásait, a köteteket időrendben haladva mutatja be. A kismonográfiát életrajzi

kitérők helyett Serfőző életéből válogatott fényképalbum teszi érdekesebbé, hitelesebbé. A képek nem csupán a költő-író életrajzi adatait illusztrálják, a közelmúlt magyar irodalmának egyes eseményeit is fel-elevenítik: a Tokaji Író-tábor, az Ünnepi Könyvhét, egy-egy emlékülés, a doni zárándokút pillanatképeit rögzítő fotók. Az életút egyes szakaszait lineárisan követő, tudatosan szerkesztett kismonográfia mégsem tekinthető hagyományosnak. A megjelent köteteket egy-egy fejezetben bemutató részeket interjúk foglalják keretbe. A könyvet a szerző Serfőző Simonnal készített interjúja nyitja: itt vall a költő gyökereiről, hovatarozásáról, az ötvenes-hatvanas évek Magyarországról, arról a Tisza-vidéki szegény tanyasi-falusi élményvilágról, amelyből művészete táplálkozik. Zárszó helyett pedig Kodöböcz Gábor interjút olvashatjuk, amely nemcsak Serfőző zagyvarékasági gyerekkidejének, lelki-szellemi-erkölcsi nevelődésének bemutatása, hanem létösszegző ars poetica is: az otthonvesztés kínjairól, a vershitelet sosem cserélő költő világtképéről, az igazság kimondásának örök vágyáról.

Serfőző az 1930-as években kibontakozó Móricz-, Németh László-, Kodolányi-féle népi realizmus és az 1945 utáni nemzeti költészet hagyományait folytatja: az illyési *Nem menekülhetsz* felelősségtudatának, Nagy László látomásos hosszúverseinek és Csoóri Sándor vallomásos költészetének nyomdokait követi. Irodalmi példaképeinek leglényegesebb vonása azonban a nemzeti érdekeket szem előtt tartó sorsvállalás. Népi indíttatású, modern nemzeti költészet táptalajából kicsírázó líráját többen méltatták. A szerző bőséges irodalomtörténeti idézettel tűzdelt kötetében fontosnak tartja megemlíteni, hogy Serfőző világában Cs. Varga István „a szülőföld anteuszi talaját, élményvilágát” (40); Bereti Gábor a magyar költészet „hagyomány megtartó folytonosságát” (161); Pécsi Györgyi a „vallomásos líra megújulását” (171); Kodöböcz Gábor „a tudatosan és szervesen építkező ember minőségeszményét” (176); Vasy Géza „a realista szabadvers hagyományait” (29); Görömbei András „az objektivitást és a tárgyszerűséget”; Bertha Zoltán „a történelmi sors széles és egyetemes horizontjait, a közösségi hovatarozás erkölcsi távlatait” (89) hangsúlyozza.

Bakonyi István mindezen irodalomtörténeti szemlélet ismeretében a fiatal Serfőző Simon első szárnypróbálgatásaitól (1961) a *Világfa* (2012) válogatott versek megjelenéséig követi nyomon a történelmi-társadalmi tapasztalatait rögzítő, nemzetét féltő költő megszólalásait. A *Ma és mindennap* című kötet a pályakezdés szerves és méltó folytatásaként tárgyi hitellel szól a tanyasi-falusi világról. A szerző a tragikus életmozzanatot megelevenítő *Anyám* című verset tartja a korszak legsikerültebb alkotásának: „Éjjel is tőlem alszol. / Égen-földön ott járok döngő gépek / fekete vasképében. / Angyalok ijednek el az égen”. Bakonyi a *Büntelenül* kötet nehéz életű emberek sorsát bemutató versprózai alkotásaitól, a *Holddal világítottunk* ciklus lírai önéletrajzán át a költői világ beérett gyűjteményeiig (*Elsötétült arcom, Vesztéseink gyűlnek*) veszi sorra a lírai alkotásokat. A nemzeti sorskérdéseket taglaló, nemzetéért felelősséget vállaló költő lírai csúcsteljesítménye a *Feledésből az emlékmű*. A doni katasztrófa áldozatainak emléket állító verskompozíció „számonkérés és lelki leltárkészítés, a sorssal, a történelemmel, az erkölccsel, a nemzettel” (64): „S hogyné sajogna, / hisz naponta szívünkig nyilall, / az idáig irdatlan kerülővel a szérűk, / kertek aljáig elérő Don-kanyar!” Az *Elsötétült arcom* kötet tömör, szikár darabjai éppúgy megragadják a szerzőt, mint a hosszabb lírai áradások. Ez utóbbi verstípusból *Mármint a szavak* című hosszúversének keserű gondolatain is eltűnődik. Serfőző nem csupán az anyanyelv szavait félti az elporladástól, hanem a nemzet széthullásától is tart. Ezt bizonyítják újabb kötetei is: *Félszág, félvilág; Közel, távol; Megfordult égtájak*. Az utóbbi versgyűjtemény egyik legszemélyesebb és legmegrendítőbb költeménye az édesapa halála után írott *Sirató*: „Hová az évek, apám? / Lábadból a járás hová tűnt? / ... Jobb nem látnod e magán átgázoló világot. / Süvölt a világűr hidege. / Míg a magasból távcsövön / a Holdon át figyel, / figyel az Isten.”

Az életmű morális és esztétikai hozadékának betetőzése *A magunk szárnyán* kötet. A monográfia írója nemcsak egy-egy jelenséget, élményt rögzítő versekre koncentrálnak, hanem Serfőző balladisztikus-folklorisztikus-népmesei elemekkel átszőtt világképét is megeleveníti (például a Sinka Istvánnak ajánlott *Özvegyek* című alkotásban). Bakonyi István ezt a verskötetet tekinti a serfőzői pálya végső letisztulásának.

A kismonográfia nem műnemek szerint értékeli az életművet, hanem a verskötetek elemző bemutatásával párhuzamosan külön fejezeteket szentel

Serfőző riportjainak, elbeszéléseinek, drámáinak és regényeinek. A monográfia egyik legértékesebb fejezete a *Gyerekidő* regénytrilógia hiteles és részletes bemutatása. A vallomásos fejlődésregényként is értelmezhető műben a belső személyiség fejlődésének útját és a pusztulásra ítélt tanyasi világ tárgyilagos tudósításait is elemzi. A népi szociográfia útját járó író kisepikái művei közül a *Varjúleves* novellái vannak legközelebb a *Gyerekidő* világához. Ez a dokumentatív jellegű novellisztika a társadalmi valóságot igyekszik rögzíteni, noha a szülőföld iránt érzett szeretet és a gyermekkori nosztalgikus emlékek néhol megszépítik a halálra ítélt tanyákról szóló tudósításokat: „Olyan világ ez, amely a szegénységgel együtt magán viseli az idill elemeit is. S ezt nem a megszépítő messzeség hozza napvilágra, hanem sokkal inkább az írónk életében és irodalmi munkásságában alapértéket jelentő hűség” (123).

Serfőző a valóság dramatisztikus kivetítésére törekszik színpadi műveiben. A kismonográfia érdekes része *A drámaíró* című fejezet, ahol a szerző – tőle rendhagyó módon – az időrendet megbontva az 1987 és 2005 között keletkezett drámai műveket (*Otthonatlanok, Át az időn, Jövőlátó, Mindenáron*) együttesen elemzi, értékeli. A régmúlt magyar történelem és a valóság-igény ábrázolása mozgatja Serfőző tollát. A misztériumjáték-szerű *Jövőlátó* kivételével mindegyik dráma a XX. században játszódik. Bakonyi István az *Otthonatlanokat* találóan az *Éjjeli menedékhely* miliójéhez hasonlítja, de a *Mindenáron* című darabban érzi legहितesebbnek a magyar valóság stációit. A drámákban „bemutatott élethelyzetek és emberi sorsok – ha más társadalmi környezetben is, de – megisméltódnak” (117) – erre figyelmezteti olvasóit drámaiban Serfőző Simon, monográfiájában Bakonyi István. Ezért kell mindig arra az eszmei-etikai tisztességre törekednünk, ami meghatározza Serfőző műveinek világát. Ezt az etikai igényt összegzi Bakonyi István tudatosan szerkesztett, könnyen áttekinthető, szép és hiteles portréja.

S hová tart Serfőző Simon a szülőföld szeretetét, az otthon-lét és otthontalanság érzését, a magyarság sorsát megjelenítő világa? Mindez még nyitott kérdés. A monográfia zárásában olvasható hitvallás szerint azonban egy valami bizonyos: „Az írástudónak sorsközösséget kell vállalnia. (...) egyetlen közösség sem élhet úgy, hogy sorsa kibeszéletlen legyen. Csendbe, hallgatásba merüljön. Különben az összetartozásának eresztékei megroppannak, jövője kérdőjeleződik meg” (178).

Sebők Melinda

Barabás Zoltán (1953, Nagyvárad) költő, újságíró, szerkesztő. 1981-től dolgozik a sajtóban az Előre, a Romániai Magyar Szó, az Erdélyi Napló munkatársaként. Jelenleg a Királyhágómelléki Református Egyházkerület tájékoztatási szolgálatát vezeti és a Partiumi Közlöny főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Kútbanézők* (2006).

Benedikty Tamás (1940, Szeged) 1956-ban gimnazistaként aktív résztvevője volt a forradalmi tüntetéseknek. 1990-ig dolgozott kirakatrendezőként, öntödei munkásként, ügyvédjelöltként, újságíróként. A rendszerváltás után szabadfoglalkozású, több 56-os témájú dokumentumfilm szerkesztője, riportere, írója. Magyar Művészetért Díjas, 2013-ban az MMA Irodalmi Tagozatának díját nyerte el. 1999 óta, halott corvinista barátja előtti tisztelgésül, Benedikty Tamás néven publikál. Legutóbbi kötete: *A helytállás csönkje* (esszék, 2009).

Bíró-Balogh Tamás (1975, Gyoma) irodalomtörténész. Az egyetemet és a doktori iskolát a szegedi egyetemen végezte. A huszadik századi magyar irodalom történetét kutatja. A Szépirók Társaságának és a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak tagja. Díjai: Faludy-díj (1996), Tiszatáj Jutalom (2004), Király István-érem (2004), Bárka-díj (2006), Irodalmi Jelen-díj (esszé kategória, 2013). Első kötete 1993-ban jelent meg, *Tollvonások* címmel az utolsó 2009-ben. Szegeden él.

Csik Mónika (1978, Zenta) az újvidéki egyetem magyar szakán végzett. A Magyar Szó napilap unkatársa, a Sikoly irodalmi és művészeti folyóirat szerkesztője. Kilitó Irodalmi (2009) és Herceg János Irodalmi Díjas (2010). Kötetei: *Metszetek* (versek, 2006), *Mákvihar* (gyermekversek, 2011), *Instant* (rövidprózák, 2011), *Hattyúnyakú* (versek, 2013).

Csontos János (1962, Ózd) költő, író. A Magyar Nemzet publicistája, a Nagyítás főszerkesztője volt. Legutóbbi kötetei: *Delelő – összegyűjtött versek 2002–2010* (2011), *Volt egyszer egy VÁTI – Egy tervezőiroda története 1950–2000* (Aczél Gáborral és Lukovich Tamással, 2013).

Deák-Sárosi László (1969, Székelyudvarhely) költő. 1990 óta Budapesten él, jelenleg a Magyar Nemzeti Filmarchívum munkatársa. Az ELTE magyar–filmelmélet szakán végzett, jelenleg az ELTE nyelvtudományi doktori iskolájának hallgatója. Munkatársa a Hazanéző című irodalmi folyóiratnak. Legutóbbi kötetei: *Libás Matyi* (2013), *Keresztút* (2013).

Faludi Ádám (1951, Tata-bánya) író. Számos munkahelyen, legtöbbször tanárként, majd újságíróként dolgozott, jelenleg szabadfoglalkozású. 1970-től az írás mellett más kifejezési formák is – happening, akció, vizuális költészet, rock – megjelennek alkotásaiban. Legutóbbi kötete: *Hogyan teremtettem a világot* (2010).

Hegedűs Imre János (1941, Székelyhidegkút) író, irodalomtörténész. 1984-ben emigrált Ausztriába. Bécsben és Budapesten él. Legutóbbi kötete: *Benedek Elek* (monográfia, 2006).

Marosi Lajos (1950, Debrecen) műfordító. Hajótervezést Leningrádban, filozófiát Budapesten tanult. A szociológia kandidátusa. Orosz nyelvről fordít verseket, 2002 óta főleg Viszockijt. Budapesten él, statisztikai folyóiratot szerkeszt.

Mezey Katalin (1943, Budapest) költő, író, műfordító, a Kilencek költőcsoport tagja. A Széphalom Könyvműhely igazgatója, 1992-től 2008-ig az Írók Szakszervezetének főtársa. József Attila- (1993), Prima- (2007), Bethlen Gábor- (2009) és Partiumi Írók Tábor díjas (2013). Legutóbbi kötete: *Bolygópályák* (versek, 2010). *Ismernek téged* (2014).

Oberczian Géza (1961, Budapest) agrármérnök, vállalati tanácsadóként és trénerként dolgozik. Dunakeszi él. A Magyar Írószövetség Íróiskolájának hallgatója. Kisprózái, novellái jelentek meg.

Oláh András (1959, Hajdúnánás) költő, drámaíró. A nyíregyházi Besenyei György Tanárképző Főiskolán és debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett. Mátészalkán él. A Partium irodalmi és művészeti folyóirat főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Anyagfáradtság* (2010).

Oláh János (1942, Nagybörki) költő, író. A Kilencek költőcsoport tagja. 1994-től a Magyar Napló folyóirat főszerkesztője. Greve- (1992), József Attila- (1994), Március 15-e (2007), Bethlen Gábor- (2009), Márai Sándor- (2012) és Partiumi Írók Tábor díjas (2012). Legutóbbi kötete: *Számúzótt történetek* (novellafüzér, 2011).

Oláh Katalin (1974, Budapest) szobrászművész. A Magyar Képzőművészeti Egyetemen végzett 2004-ben. Mesterei Rétfalvi Sándor, Kő Pál voltak. Munkái Aachenben, Angers-ban, Budapesten, Biatorbágyon, Csöngén, Pécsen, Tokajban, Zsámbékon vannak.

Papp-Für János (1976, Hajdúdorog) költő, gitár-tanár. A Nyíregyházi Zene-művészeti Konzervatórium gitár-művészettörténet szakán végzett. A Poet.hu irodalmi portál művészeti vezetője és a Kertész László Hajdúsági Irodalmi Kör elnöke. Bella István-díjas (2014). Legutóbbi kötete: *nehogy egyedül* (versek, 2013).

Petrik Béla (1965, Budapest) ügyvéd, szakjogász. Az ELTE jogi karán végzett. A magyar népi mozgalom és a nemzeti ellenzék történetét kutatja, a XX. századi magyar politikai- és eszmetörténetét. Legutóbbi kötete: *A népi-nemzeti mozgalom történeteiből* (2012).

Salamon Konrád (1941, Pécs) történész, az MTA doktora. A népi falukutató mozgalmat, illetve az I. világháború és a trianoni béke közötti időszakot kutatja. Legújabb kötete: *Tizenkét nap szabadság – 1956 (Az első antikommunista forradalom)* (2014).

Sebők Melinda (1979) irodalomtörténész-tanár. Az ELTE-n szerzett PhD-t 2008-ban. A Babits Kutatócsoport tagja, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Fejér Megyei Tagozatának titkára, a Kutatói Tagozat vezetője, a Vár tanulmányrovatának szerkesztője, a Német Nemzetiségi Gimnázium magyar-angol szakos tanára. Legutóbbi kötete: *A Nyugat árnyékában* (2011).

Serfőző Simon (1942, Zagyvarékas) költő, író. A Hetek költőinek tagja. 1968-tól a miskolci Napjaink munkatársa, jelenleg a Felsőmagyarország Kiadó vezetője. József Attila-díjas (1991) és Balassi Bálint-éremes (2008). Legutóbbi kötete: *A magunk szárnyán* (versek, 2011).

Sigmond István (Torda, 1936. július 31. – Kolozsvár, 2014. január 18.) író. Volt a Kolozs megyei kulturális bizottság szaktanácsadója, a kolozsvári Magyar Opera művészeti igazgatója. 1990-től a Helikon szépirodalmi lap munkatársa. Többek között a Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt (1997) és Magyar Írószövetség Év könyve (2003) díjasa. Legutóbbi kötete: *Egy ateista tanácsa: higgyetek Istenben!* (próza, 2013).

Tűrjei Zoltán (1976, Bala-tonlelle) költő. Az ELTE filozófia szakán végzett 2009-ben. 2003 óta publikál verseket. Budapesten nevelőtanár, valamint filozófiát tanít. A Fiatal Írók Szövetségének tagja. Kötete: *Az Óceán kifeszített tükrében* (2008).

Volodarszkij, Leonyid (1950) a mai orosz líra jelentős költője, Moszkvában él. Különösen vonzódik a magyar történelemhez és a magyar témákhoz, *Ogyinnádcátý sznov* (*Tizenegy álom*) címmel kiseposzt is írt a nándorfehérvári diadalról, amely megjelent a Magyar Napló 2006. novemberi számában. Munkásságáért megkapta az MTA Füst Milán Fordítói-díját.

Iratkozzon fel a Magyar Napló levelezőlistájára!

Küldje el nevét és e-mail címét az info@magyarnaplo.hu e-mail címre, vagy iratkozzon fel honlapunk Hírlevél rovatában: <http://www.magyarnaplo.hu>

Látogasson el a Magyar Napló webáruházába, ahol kedvezményes áron vásárolhatja meg kiadványainkat:

Vers • Próza • Dráma • A Magyar Irodalom Zsebkönyvtára • Nyitott Műhely albumsorozat • Mesekönyvek • Németh László irodalomtörténete • Ismeretterjesztő könyvek • Műfordítások • Művészeti albumok • Szociográfia • Irodalomtörténet, tanulmány, esszé • Antológiák ► www.magyarnaplo.hu

FELHÍVÁS ISKOLÁK RÉSZÉRE

AZ ÍROTT SZÓ ALAPÍTVÁNY a Magyar Írószövetség lapjának, a MAGYAR NAPLÓnak és számos, főként jelenkori szépirodalmi könyvnek kiadója lehetőséget biztosít a ferencvárosi iskolák számára:

1. **Tárlatvezetés** a Magyar Napló Kiadó szerkesztőségében (beszélgetés a folyóirat és a kiadó szerkesztőivel)
2. **Rendhagyó irodalomóra** – kiadónknál publikáló kortárs szerző vagy szerkesztőségi munkatárs részvételével

***

Kapcsolattartó:

SZALAI JUDIT – e-mail: szalaijudit@magyarnaplo.hu

Várjuk a pedagógusok jelentkezését!
www.magyarnaplo.hu

MAGYAR EGYZHÁZI KÖNYVKLUB

A KATOLIKUS, REFORMÁTUS, EVANGÉLIKUS KIADÓK CSAKNEM TELJES VÁLASZTÉKA
SZINTE MINDEGYIK KÖNYVBŐL ENGEDMÉNY!

www.egyhazikonnyvklub.hu